

Κατὰ Μαθθαῖον

Βίβλος¹ γενέσεως² Ἰησοῦ χριστοῦ, υἱοῦ Δαυὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ. 1

Ἀβραὰμ ἐγέννησεν τὸν Ἰσαὰκ· Ἰσαὰκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ· Ἰακώβ δὲ 2

ἐγέννησεν τὸν Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ· Ἰούδας δὲ ἐγέννησεν τὸν 3

Φαρὲς³ καὶ τὸν Ζαρὰ ἐκ τῆς Θάμαρ· Φαρὲς³ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἑσρώμ· Ἑσρώμ

δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀράμ·⁴ Ἀράμ⁴ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμιναδάβ· Ἀμιναδάβ δὲ 4

ἐγέννησεν τὸν Ναασσών·⁵ Ναασσών⁵ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαλμών· Σαλμών δὲ 5

ἐγέννησεν τὸν Βοόζ⁶ ἐκ τῆς Ραχάβ· Βοόζ⁶ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὠβήδ⁷ ἐκ τῆς Ρούθ·⁸

Ὠβήδ⁷ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεσσαί· Ἰεσσαὶ δὲ ἐγέννησεν τὸν Δαυὶδ τὸν βασιλέα. 6

¹ βίβλος, ου, ἡ, book, scroll. ² γενέσεις, εως, ἡ, origin, birth. ³ Φαρὲς, ό, Perez. ⁴ Ἀράμ, ό, Aram, Ram. ⁵ Ναασσών, ό, Nahshon. ⁶ Βοόζ, ό, Boaz. ⁷ Ὠβήδ, ό, Obed. ⁸ Ρούθ, ἡ, Ruth.

Δαυὶδ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐγέννησεν τὸν Σολομῶνα¹ ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου·² Σολομῶν¹ δὲ 7
ἐγέννησεν τὸν Ῥοβοάμ·³ Ῥοβοάμ³ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀβιά· Ἀβιά δὲ ἐγέννησεν
τὸν Ἀσά· Ἀσά δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσαφάτ· Ἰωσαφάτ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωράμ·⁴ 8
Ἰωράμ⁴ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὀζίαν·⁵ Ὀζίας⁵ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωάθαμ·⁶ Ἰωάθαμ⁶ 9
δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχαζ·⁷ Ἀχαζ⁷ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐζεκίαν·⁸ Ἐζεκίας⁸ δὲ 10
ἐγέννησεν τὸν Μανασσῆ·⁹ Μανασσῆς⁹ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμών·¹⁰ Ἀμών¹⁰ δὲ
ἐγέννησεν τὸν Ἰωσίαν·¹¹ Ἰωσίας¹¹ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεχονίαν¹² καὶ τοὺς 11
ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς μετοικεσίας¹³ Βαβυλῶνος.¹⁴

Μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν¹³ Βαβυλῶνος,¹⁴ Ἰεχονίας¹² ἐγέννησεν τὸν Σαλαθιήλ·¹⁵ 12
Σαλαθιήλ¹⁵ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ζοροβάβελ· Ζοροβάβελ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀβιούδ· 13
Ἀβιούδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιακείμ·¹⁶ Ἐλιακείμ¹⁶ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀζώρ·¹⁷ 14
Ἀζώρ¹⁷ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαδῶκ· Σαδῶκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχείμ· Ἀχείμ δὲ

¹ Σολομῶν, ωνος, ὁ, Solomon. ² Οὐρίας, ου, ὁ, Uriah. ³ Ῥοβοάμ, ὁ, Rehoboam. ⁴ Ἰωράμ, ὁ, Joram, Jehoram. ⁵ Ὀζίας, ου, ὁ, Uzziah. ⁶ Ἰωαθάμ, ὁ, Jotham. ⁷ Ἀχάζ, ὁ, Ahaz. ⁸ Ἐζεκίας, Hezekiah. ⁹ Μανασσῆς, ὁ, Manasseh. ¹⁰ Ἀμών, ὁ, Amon. ¹¹ Ἰωσίας, ου, ὁ, Josiah. ¹² Ἰεχονίας, ου, ὁ, Jechoniah. ¹³ μετοικεσία, ας, ἡ, change of abode, deportation. ¹⁴ Βαβυλῶν, Babylon. ¹⁵ Σαλαθιήλ, ὁ, Shealtiel, Salathiel. ¹⁶ Ἐλιακείμ, ὁ, Eliakim. ¹⁷ Ἀζώρ, ὁ, Azor.

ἐγέννησεν τὸν Ἑλιοῦδ· Ἑλιοῦδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἑλεάζαρ· Ἑλεάζαρ δὲ 15

ἐγέννησεν τὸν Ματθάν·¹ Ματθάν¹ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ· Ἰακώβ δὲ 16

ἐγέννησεν τὸν Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς, ὁ λεγόμενος
χριστός.

Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ Ἀβραὰμ ἕως Δαυὶδ γενεαὶ δεκατέσσαρες·² καὶ ἀπὸ 17

Δαυὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας³ Βαβυλῶνος,⁴ γενεαὶ δεκατέσσαρες·² καὶ ἀπὸ τῆς
μετοικεσίας³ Βαβυλῶνος⁴ ἕως τοῦ χριστοῦ, γενεαὶ δεκατέσσαρες.²

Τοῦ δὲ Ἰησοῦ χριστοῦ ἡ γέννησις⁵ οὕτως ἦν. Μνηστευθείσης⁶ γὰρ τῆς μητρὸς 18

αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, πρὶν⁷ ἢ συνελθεῖν αὐτούς, εὐρέθη ἐν γαστρὶ⁸ ἔχουσα

ἐκ πνεύματος ἁγίου. Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν, καὶ μὴ θέλων αὐτήν 19

παραδειγματίσαι,⁹ ἐβουλήθη λάθρα¹⁰ ἀπολῦσαι αὐτήν. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ 20

¹ Ματθάν, ὁ, Matthan. ² δεκατέσσαρες, fourteen, 14. ³ μετοικεσία, ας, ἡ, change of abode, deportation. ⁴ Βαβυλῶν, Babylon. ⁵ γέννησις, εως, ἡ, nativity, birth. ⁶ μνηστεύω, ask in marriage. ⁷ πρὶν, before, formerly. ⁸ γαστήρ, τρος, ἡ, belly, womb. ⁹ παραδειγματίζω, expose, make an example of. ¹⁰ λάθρα, secretly.

ἐνθυμηθέντος,¹ ἰδοὺ, ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ² ἐφάνη αὐτῷ, λέγων, Ἰωσήφ,
υἱὸς Δαβὶδ, μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου: τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ
γεννηθὲν ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου. Τέξεται³ δὲ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα 21
αὐτοῦ Ἰησοῦν: αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. 22
Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου διὰ τοῦ
προφήτου, λέγοντος, Ἰδοὺ, ἡ παρθένος⁴ ἐν γαστρὶ⁵ ἔξει καὶ τέξεται³ υἱόν, καὶ 23
καλέσουσιν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ,⁶ ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον,⁷ Μεθ'
ἡμῶν ὁ θεός. Διεγερθεὶς⁸ δὲ ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου,⁹ ἐποίησεν ὡς προσέταξεν¹⁰ 24
αὐτῷ ὁ ἄγγελος κυρίου: καὶ παρέλαβεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν 25
αὐτὴν ἕως οὔ ἔτεκεν³ τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον:¹¹ καὶ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα
αὐτοῦ Ἰησοῦν.

¹ ἐνθυμέομαι, ponder, consider. ² ὄναρ, τό, dream. ³ τίκτω, give birth to, bear. ⁴ παρθένος, ου, ἡ, virgin. ⁵ γαστήρ, τρος, ἡ, belly, womb. ⁶ Ἐμμανουήλ, ὁ, Emmanuel. ⁷ μεθερμηνεύω, translate, interpret. ⁸ διεγείρω, arouse completely, stir up. ⁹ ὕπνος, ου, ὁ, sleep. ¹⁰ προστάσσω, command, order. ¹¹ πρωτότοκος, first-born.

Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ¹ τῆς Ἰουδαίας, ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ **2**
 βασιλέως, ἰδοὺ, μάγοι² ἀπὸ ἀνατολῶν³ παρεγένοντο εἰς Ἱεροσόλυμα, λέγοντες, **2**
 Ποῦ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς⁴ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα⁵
 ἐν τῇ ἀνατολῇ,³ καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ. Ἀκούσας δὲ Ἡρώδης ὁ **3**
 βασιλεὺς ἐταράχθη,⁶ καὶ πᾶσα Ἱεροσόλυμα μετ' αὐτοῦ: καὶ συναγαγὼν πάντας **4**
 τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἐπυνθάνετο⁷ παρ' αὐτῶν ποῦ ὁ
 χριστὸς γεννᾶται. Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Ἐν Βηθλεὲμ¹ τῆς Ἰουδαίας: οὕτως γὰρ **5**
 γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου, Καὶ σὺ Βηθλεέμ,¹ γῆ Ἰούδα,⁸ οὐδαμῶς⁹ ἐλαχίστη **6**
 εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν¹¹ Ἰούδα:⁸ ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος,¹² ὅστις
 ποιμανεῖ¹³ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. Τότε Ἡρώδης, λάθρα¹⁴ καλέσας τοὺς **7**
 μάγους,² ἠκρίβωσεν¹⁵ παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστέρος.⁵ Καὶ **8**
 πέμψας αὐτοὺς εἰς Βηθλεὲμ¹ εἶπεν, Πορευθέντες ἀκριβῶς¹⁶ ἐξετάσατε¹⁷ περὶ

¹ Βηθλεέμ, ἢ, Bethlehem. ² μάγος, ου, ὁ, magician, sorcerer. ³ ἀνατολή, ἡς, ἡ, east, dawn. ⁴ τίκτω, give birth to, bear. ⁵ ἀστήρ, ος, ὁ, star. ⁶ ταράσσω, trouble, agitate. ⁷ πυνθάνομαι, inquire, ask. ⁸ Ἰούδα, ὁ, Judah, Judas. ⁹ οὐδαμῶς, by no means. ¹⁰ ἐλάχιστος, least, smallest. ¹¹ ἡγεμών, ὄνος, ὁ, governor, leader. ¹² ἡγέομαι, lead, be chief. ¹³ ποιμαίνω, shepherd, rule. ¹⁴ λάθρα, secretly. ¹⁵ ἀκριβόω, ascertain precisely. ¹⁶ ἀκριβῶς, carefully, accurately. ¹⁷ ἐξετάζω, scrutinize, examine.

τοῦ παιδίου: ἐπὶ¹ δὲ εὗρητε, ἀπαγγείλατέ μοι, ὅπως καὶ γὰρ ἐλθὼν προσκυνήσω
αὐτῷ. Οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως ἐπορεύθησαν: καὶ ἰδοὺ, ὁ ἀστήρ,² ὃν 9
εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ,³ προῆγεν⁴ αὐτούς, ἕως ἐλθὼν ἔστη ἐπάνω⁵ οὗ⁶ ἦν τὸ
παιδίον. Ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα,² ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα.⁷ Καὶ 10
ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν, εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ
πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς⁸ αὐτῶν
προσέηνεγκαν αὐτῷ δῶρα,⁹ χρυσὸν¹⁰ καὶ λίβανον¹¹ καὶ σμύρναν.¹² Καὶ 12
χρηματισθέντες¹³ κατ' ὄναρ¹⁴ μὴ ἀνακάμψαι¹⁵ πρὸς Ἡρώδην, δι' ἄλλης ὁδοῦ
ἀνεχώρησαν¹⁶ εἰς τὴν χώραν¹⁷ αὐτῶν.

Ἀναχωρησάντων¹⁶ δὲ αὐτῶν, ἰδοὺ, ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ¹⁴ τῷ 13
Ἰωσήφ, λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ
φεύγε¹⁸ εἰς Αἴγυπτον,¹⁹ καὶ ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἴπω σοί: μέλλει γὰρ Ἡρώδης

¹ ἐπὶ, when, as soon as. ² ἀστήρ, ος, ὁ, star. ³ ἀνατολή, ἡς, ἡ, east, dawn. ⁴ προάγω, lead forth, go before. ⁵ ἐπάνω, above, over (gen). ⁶ οὗ, where, when. ⁷ σφόδρα, exceedingly, greatly. ⁸ θησαυρός, οὗ, ὁ, storehouse, treasure. ⁹ δῶρον, ου, τό, gift, present. ¹⁰ χρυσός, οὗ, ὁ, gold, anything made of gold. ¹¹ λίβανος, ου, ὁ, (the) Lebanon, incense. ¹² σμύρνα, ης, ἡ, myrrh (a costly perfume), Smyrna. ¹³ χρηματίζω, instruct, reveal. ¹⁴ ὄναρ, τό, dream. ¹⁵ ἀνακάμπτω, turn back, return. ¹⁶ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ¹⁷ χώρα, ας, ἡ, land, region. ¹⁸ φεύγω, flee, escape. ¹⁹ Αἴγυπτος, ου, ἡ, Egypt.

ζητεῖν τὸ παιδίον, τοῦ ἀπολέσαι αὐτό. Ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ παιδίον καὶ 14
τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτός, καὶ ἀνεχώρησεν¹ εἰς Αἴγυπτον,² καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς 15
τελευτῆς³ Ἡρώδου· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου,
λέγοντος, Ἐξ Αἰγύπτου² ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου. Τότε Ἡρώδης, ἰδὼν ὅτι 16
ἐνεπαίχθη⁴ ὑπὸ τῶν μάγων,⁵ ἐθυμώθη⁶ λίαν,⁷ καὶ ἀποστείλας ἀνείλεν⁸ πάντας
τοὺς παῖδας⁹ τοὺς ἐν Βηθλεὲμ¹⁰ καὶ ἐν πᾶσιν τοῖς ὁρίοις¹¹ αὐτῆς, ἀπὸ διετοῦς¹²
καὶ κατωτέρω,¹³ κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσεν¹⁴ παρὰ τῶν μάγων.⁵ Τότε 17
ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Ἰερεμίου¹⁵ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Φωνὴ ἐν Ῥαμᾶ¹⁶ 18
ἠκούσθη, θρήνος¹⁷ καὶ κλαυθμὸς¹⁸ καὶ ὄδυρμος¹⁹ πολὺς, Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ
τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελεν παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσὶν. Τελευτήσαντος²⁰ δὲ 19
τοῦ Ἡρώδου, ἰδοὺ, ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ²¹ φαίνεται τῷ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ,
λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ πορεύου εἰς 20

¹ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ² Αἴγυπτος, ου, ἡ, Egypt. ³ τελευτή, ἡς, ἡ, end, death. ⁴ ἐμπαίζω, mock. ⁵ μάγος, ου, ὁ, magician, sorcerer. ⁶ θυμώω, provoke to anger. ⁷ λίαν, greatly, very. ⁸ ἀναιρέω, take up, kill. ⁹ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ¹⁰ Βηθλεὲμ, ἡ, Bethlehem. ¹¹ ὄριον, ου, τό, boundary, region. ¹² διετής, two years old. ¹³ κάτω, down, below. ¹⁴ ἀκριβόω, ascertain precisely. ¹⁵ Ἰερεμίας, ου, ὁ, Jeremiah. ¹⁶ Ῥαμᾶ, ἡ, Rama. ¹⁷ θρήνος, ου, ὁ, wailing, lamentation. ¹⁸ κλαυθμός, οὔ, ὁ, weeping, lamentation. ¹⁹ ὄδυρμος, οὔ, ὁ, lamentation, mourning. ²⁰ τελευτάω, die, end. ²¹ ὄναρ, τό, dream.

γῆν Ἰσραήλ: τεθνήκασιν¹ γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. Ὁ δὲ 21
 ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν εἰς γῆν
 Ἰσραήλ. Ἀκούσας δὲ ὅτι Ἀρχέλαος² βασιλεύει³ ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας ἀντὶ⁴ Ἡρώδου 22
 τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν: χρηματισθεὶς⁵ δὲ κατ' ὄναρ,⁶
 ἀνεχώρησεν⁷ εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἐλθὼν κατώκησεν εἰς πόλιν 23
 λεγομένην Ναζαρέτ:⁸ ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι
 Ναζωραῖος⁹ κληθήσεται.

Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστής,¹⁰ κηρύσσων ἐν τῇ 3
 ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας, καὶ λέγων, Μετανοεῖτε: ἡγγικεν γὰρ ἡ βασιλεία τῶν 2
 οὐρανῶν. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ῥηθεὶς ὑπὸ Ἡσαΐου¹¹ τοῦ προφήτου, λέγοντος, 3
 Φωνὴ βοῶντος¹² ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου: εὐθείας¹³ ποιεῖτε
 τὰς τρίβους¹⁴ αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχεν τὸ ἔνδυμα¹⁵ αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν¹⁶ 4

¹ θνήσκω, die, am dying. ² Ἀρχέλαος, ου, ὁ, Archelaus. ³ βασιλεύω, reign, rule. ⁴ ἀντὶ, instead of, in place of. ⁵ χρηματίζω, instruct, reveal. ⁶ ὄναρ, τό, dream. ⁷ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ⁸ Ναζαρέτ, ἡ, Nazareth. ⁹ Ναζωραῖος, ου, ὁ, Nazarene, inhabitant of Nazareth. ¹⁰ βαπτιστής, ου, ὁ, baptist, baptizer. ¹¹ Ἡσαΐας, ου, ὁ, Isaiah. ¹² βοάω, cry aloud, shout. ¹³ εὐθύς, immediately, at once. ¹⁴ τρίβος, ου, ἡ, beaten track, path. ¹⁵ ἔνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ¹⁶ θρίξ, τριχός, ἡ, hair.

καμήλου,¹ καὶ ζώνην² δερματίνην³ περὶ τὴν ὀσφύν⁴ αὐτοῦ· ἡ δὲ τροφή⁵ αὐτοῦ
 ἦν ἀκρίδες⁶ καὶ μέλι⁷ ἄγριον.⁸ Τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα καὶ 5
 πᾶσα ἡ Ἰουδαία καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος⁹ τοῦ Ἰορδάνου·¹⁰ καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ 6
 Ἰορδάνῃ¹⁰ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι¹¹ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν. Ἰδὼν δὲ πολλοὺς 7
 τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων¹² ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα¹³ αὐτοῦ, εἶπεν
 αὐτοῖς, Γεννήματα¹⁴ ἐχιδνῶν,¹⁵ τίς ὑπέδειξεν¹⁶ ὑμῖν φυγεῖν¹⁷ ἀπὸ τῆς μελλούσης
 ὀργῆς; Ποιήσατε οὖν καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας·¹⁸ καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν 8
 ἑαυτοῖς, Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν
 λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη¹⁹ πρὸς τὴν ρίζαν 10
 τῶν δένδρων²¹ κεῖται·²² πᾶν οὖν δένδρον²¹ μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται
 καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. Ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν·¹⁸ ὁ δὲ 11
 ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός²⁴ μου ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς τὰ

¹ κάμηλος, ου, ὁ, camel. ² ζώνη, ης, ἡ, belt, girdle. ³ δερμάτινος, leather, made of skin. ⁴ ὀσφύς, ὕος, ἡ, waist, hip. ⁵ τροφή, ἥς, ἡ, food, nourishment. ⁶ ἀκρίς, ἴδος, ἡ, locust. ⁷ μέλι, ιτος, τό, honey. ⁸ ἄγριος, wild, savage. ⁹ περίχωρος, ου, ἡ, neighboring. ¹⁰ Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ¹¹ ἐξομολογέω, confess, profess. ¹² Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ¹³ βάπτισμα, τος, τό, baptism, rite or ceremony of baptism. ¹⁴ γέννημα, τος, τό, offspring, child. ¹⁵ ἐχιδνα, ης, ἡ, viper, serpent. ¹⁶ ὑποδείκνυμι, show, indicate. ¹⁷ φεύγω, flee, escape. ¹⁸ μετάνοια, ας, ἡ, repentance, change of mind. ¹⁹ ἀξίνη, ης, ἡ, axe. ²⁰ ρίζα, ης, ἡ, root, that which grows from the root. ²¹ δένδρον, ου, τό, tree. ²² κείμαι, lie, be laid. ²³ ἐκκόπτω, cut out, cut off. ²⁴ ἰσχυρός, strong, mighty.

ὑποδήματα¹ βαστάσαι·² αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ. Οὗ τὸ πτύον³ 12
ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ⁴ τὴν ἄλωνα⁵ αὐτοῦ, καὶ συνάξει τὸν σίτον⁶
αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην,⁷ τὸ δὲ ἄχυρον⁸ κατακαύσει⁹ πυρὶ ἀσβέστῳ.¹⁰

Τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην¹¹ πρὸς τὸν 13
Ἰωάννην, τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰωάννης διεκώλυεν¹² αὐτόν, λέγων, 14
Ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ 15
Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ἄφες ἄρτι· οὕτως γὰρ πρέπει¹³ ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι
πᾶσαν δικαιοσύνην. Τότε ἀφίησιν αὐτόν. Καὶ βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη 16
εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοῦ, ἀνέωχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδεν τὸ
πνεῦμα τοῦ θεοῦ καταβαῖνον ὥσει¹⁴ περιστεράν¹⁵ καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν. Καὶ 17
ἰδοῦ, φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν, λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ
εὐδόκησα.¹⁶

¹ ὑπόδημα, τος, τό, sandal, shoe. ² βαστάζω, bear, carry. ³ πτύον, ου, τό, winnowing fork. ⁴ διακαθαρίζω, clean out, cleanse thoroughly. ⁵ ἄλων, ος, ἡ, threshing floor. ⁶ σίτος, ου, ὁ, wheat, grain. ⁷ ἀποθήκη, ης, ἡ, storehouse, barn. ⁸ ἄχυρον, ου, τό, chaff. ⁹ κατακαίω, burn up, consume entirely. ¹⁰ ἀσβεστος, unquenchable, inextinguishable. ¹¹ Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ¹² διακωλύω, prevent, obstinately prevent. ¹³ πρέπω, be clearly seen, be fitting. ¹⁴ ὥσει, like, about. ¹⁵ περιστερὰ, ἄς, ἡ, dove. ¹⁶ εὐδοκέω, think it good, be well pleased with.

Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη¹ εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ πνεύματος, πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ 4
διαβόλου. Καὶ νηστεύσας² ἡμέρας τεσσαράκοντα³ καὶ νύκτας τεσσαράκοντα,³ 2
ὕστερον⁴ ἐπείνασεν.⁵ Καὶ προσελθὼν αὐτῷ ὁ πειράζων εἶπεν, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, 3
εἰπὲ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Γέγραπται, Οὐκ 4
ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ
στόματος θεοῦ. Τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ 5
ἵστησιν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον⁶ τοῦ ἱεροῦ, καὶ λέγει αὐτῷ, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, 6
βάλε σεαυτὸν κάτω:⁷ γέγραπται γὰρ ὅτι Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται⁸ περὶ
σοῦ: καί, Ἐπὶ χειρῶν ἀρουσίν σε, μήποτε⁹ προσκόψῃς¹⁰ πρὸς λίθον τὸν πόδα
σοῦ. Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πάλιν γέγραπται, Οὐκ ἐκπειράσεις¹¹ κύριον τὸν 7
θεόν σου. Πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν¹² λίαν,¹³ καὶ 8
δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, καὶ 9
λέγει αὐτῷ, Ταῦτα πάντα σοι δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι. Τότε λέγει 10

¹ ἀνάγω, lead up, restore. ² νηστεύω, fast. ³ τεσσαράκοντα, forty, 40. ⁴ ὕστερον, lastly, afterward. ⁵ πεινάω, hunger, am hungry. ⁶ πτερύγιον, ου, τό, highest point, pinnacle. ⁷ κάτω, down, below. ⁸ ἐντέλλομαι, command, give orders. ⁹ μήποτε, never, lest perchance. ¹⁰ προσκόπτω, strike against, stumble. ¹¹ ἐκπειράζω, test thoroughly, tempt. ¹² ὑψηλός, high, lofty. ¹³ λίαν, greatly, very.

αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ: γέγραπται γάρ, Κύριον τὸν θεόν
σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.¹ Τότε ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος: 11
καὶ ἰδού, ἄγγελοι προσήλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ.

Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν² εἰς τὴν Γαλιλαίαν: καὶ 12
καταλιπὼν³ τὴν Ναζαρέτ,⁴ ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καπερναοὺμ⁵ τὴν
παραθαλασσίαν,⁶ ἐν ὁρίοις⁷ Ζαβουλὼν⁸ καὶ Νεφθαλείμ:⁹ ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν 14
διὰ Ἡσαΐου¹⁰ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Γῆ Ζαβουλὼν⁸ καὶ γῆ Νεφθαλείμ,⁹ 15
ὁδὸν θαλάσσης, πέραν¹¹ τοῦ Ἰορδάνου,¹² Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ 16
καθημένος ἐν σκότει εἶδεν φῶς μέγα, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρα¹³ καὶ σκιᾷ¹⁴
θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν¹⁵ αὐτοῖς.

¹ λατρεύω, serve, worship. ² ἀναχωρέω, depart, withdraw. ³ καταλείπω, leave, leave behind. ⁴ Ναζαρέτ, ἡ, Nazareth. ⁵ Καπερναοὺμ, ἡ, Capernaum. ⁶ παραθαλάσσιος, by the sea. ⁷ ὄριον, ου, τό, boundary, region. ⁸ Ζαβουλὼν, ὁ, Zebulun, Zebulon. ⁹ Νεφθαλείμ, ὁ, Naphtali. ¹⁰ Ἡσαΐας, ου, ὁ, Isaiah. ¹¹ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ¹² Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ¹³ χώρα, ας, ἡ, land, region. ¹⁴ σκιά, ᾶς, ἡ, shadow, thick darkness. ¹⁵ ἀνατέλλω, cause to rise, make to rise.

Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν, Μετανοεῖτε: ἤγγικεν γὰρ ἡ 17
βασίλεια τῶν οὐρανῶν.

Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν δύο ἀδελφούς, Σίμωνα 18
τὸν λεγόμενον Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν¹ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας
ἀμφίβληστρον² εἰς τὴν θάλασσαν: ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς.³ Καὶ λέγει αὐτοῖς, Δεῦτε⁴ 19
ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς³ ἀνθρώπων. Οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ 20
δίκτυα⁵ ἠκολούθησαν αὐτῷ. Καὶ προβὰς⁶ ἐκεῖθεν,⁷ εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφούς, 21
Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου⁸ καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ
μετὰ Ζεβεδαίου⁸ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, καταρτίζοντας⁹ τὰ δίκτυα⁵ αὐτῶν: καὶ
ἐκάλεσεν αὐτούς. Οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν 22
ἠκολούθησαν αὐτῷ.

¹ Ἀνδρέας, ου, ὁ, Andrew. ² ἀμφίβληστρον, ου, τό, fishing net, net used for capturing. ³ ἀλιεύς, ὁ, fisherman. ⁴ δεῦτε, come!. ⁵ δίκτυον, ου, τό, net, fishing net. ⁶ προβαίνω, go forward, advance. ⁷ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁸ Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ⁹ καταρτίζω, mend, fit.

Καὶ περιῆγεν¹ ὅλην τὴν Γαλιλαίαν ὁ Ἰησοῦς, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς 23
 αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν
 νόσον² καὶ πᾶσαν μαλακίαν³ ἐν τῷ λαῷ. Καὶ ἀπήλθεν ἡ ἀκοή⁴ αὐτοῦ εἰς ὅλην 24
 τὴν Συρίαν⁵· καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς⁶ ἔχοντας, ποικίλαις⁷
 νόσοις² καὶ βασάνοις⁸ συνεχομένους,⁹ καὶ δαιμονιζομένους,¹⁰ καὶ
 σεληνιαζομένους,¹¹ καὶ παραλυτικούς¹²· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς. Καὶ 25
 ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ Δεκαπόλεως¹³ καὶ
 Ἱεροσολύμων καὶ Ἰουδαίας καὶ πέραν¹⁴ τοῦ Ἰορδάνου.¹⁵

Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος· καὶ καθίσαντος αὐτοῦ, προσῆλθον αὐτῷ 5
 οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, ἐδίδασκεν αὐτούς, λέγων, 2

¹ περιάγω, lead around, go about. ² νόσος, ου, ἡ, disease, malady. ³ μαλακία, ας, ἡ, sickness, weakness. ⁴ ἀκοή, ἡς, ἡ, hearing, report. ⁵ Συρία, ας, ἡ, Syria. ⁶ κακῶς, badly, evilly. ⁷ ποικίλος, varied, manifold. ⁸ βάσανος, ου, ἡ, torture, torment. ⁹ συνέχω, hold fast, oppress. ¹⁰ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ¹¹ σεληνιαζομαι, be an epileptic, am a lunatic. ¹² παραλυτικός, οὔ, ὁ, paralytic, afflicted with paralysis. ¹³ Δεκάπολις, εως, ἡ, Decapolis. ¹⁴ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ¹⁵ Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan.

Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι: ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. 3

Μακάριοι οἱ πενθοῦντες:¹ ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται. 4

Μακάριοι οἱ πραεῖς:² ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσιν³ τὴν γῆν. 5

Μακάριοι οἱ πεινῶντες⁴ καὶ διψῶντες⁵ τὴν δικαιοσύνην: ὅτι αὐτοὶ 6
χορτασθήσονται.⁶

Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες:⁷ ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.⁸ 7

Μακάριοι οἱ καθαροὶ⁹ τῇ καρδίᾳ: ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται. 8

¹ πενθέω, mourn, lament. ² πραῦς, gentle, mild. ³ κληρονομέω, inherit, obtain. ⁴ πεινάω, hunger, am hungry. ⁵ διψάω, thirst, thirst for. ⁶ χορτάζω, eat until full, be filled. ⁷ ἐλεήμων, merciful, sympathetic. ⁸ ἐλέεω, have mercy, pity. ⁹ καθαρός, clean, pure.

Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί: ¹ ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ θεοῦ κληθήσονται. 9

Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν ² δικαιοσύνης: ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν 10
οὐρανῶν.

Μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ³ ὑμᾶς καὶ διώξωσιν, καὶ εἴπωσιν πᾶν πονηρὸν 11
ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι, ⁴ ἕνεκεν ² ἐμοῦ. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ⁵ ὅτι ὁ 12
μισθὸς ⁶ ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς: οὕτως ⁷ γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφῆτας τοὺς
πρὸ ὑμῶν.

Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἄλας ⁸ τῆς γῆς: ἐὰν δὲ τὸ ἄλας ⁸ μωρανθῇ, ⁹ ἐν τίνι ἀλισθήσεται; ¹⁰ Εἰς 13
οὐδὲν ἰσχύει ¹¹ ἔτι, εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω καὶ καταπατεῖσθαι ¹² ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου: οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ¹³ ἐπάνω ¹⁴ ὄρους 14
κειμένη: ¹⁵ οὐδὲ καίουσιν ¹⁶ λύχνον ¹⁷ καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ¹⁸ ἀλλ' 15

¹ εἰρηνοποιός, ου, ὁ, making peace, pacific. ² ἕνεκεν, for the sake of, on account of. ³ ὀνειδίζω, reproach, revile. ⁴ ψεύδομαι, lie. ⁵ ἀγαλλιᾶω, rejoice, am full of joy. ⁶ μισθός, οὐ, ὁ, wages, reward. ⁷ οὕτως, thus, so. ⁸ ἄλας, ατος, τό, salt. ⁹ μωραίνω, make foolish, make tasteless. ¹⁰ ἀλίζω, salt, sprinkle with salt. ¹¹ ἰσχύω, be strong, able. ¹² καταπατέω, trample under foot. ¹³ κρύπτω, conceal, hide. ¹⁴ ἐπάνω, above, over (gen). ¹⁵ κείμαι, lie, be laid. ¹⁶ καίω, burn, ignite. ¹⁷ λύχνος, ου, ὁ, lamp, lantern. ¹⁸ μόδιος, ου, ὁ, dry measure.

ἐπὶ τὴν λυχνίαν,¹ καὶ λάμπει² πασιν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Οὕτως λαμψάτω² τὸ φῶς 16
ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ
δοξάσωσιν τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Μὴ νομίσητε³ ὅτι ἦλθον καταλῦσαι⁴ τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας: οὐκ ἦλθον 17
καταλῦσαι⁴ ἀλλὰ πληρῶσαι. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ⁵ ὁ οὐρανὸς 18
καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα⁶ ἐν ἡ μία κεραία⁷ οὐ μὴ παρέλθῃ⁵ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα
γένηται. Ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων,⁸ καὶ 19
διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος⁸ κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν
οὐρανῶν: ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ
τῶν οὐρανῶν. Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν 20
πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν
τῶν οὐρανῶν.

¹ λυχνία, ας, ἡ, lampstand. ² λάμπω, shine. ³ νομίζω, suppose, think. ⁴ καταλύω, destroy, lodge. ⁵ παρέρχομαι, pass by, go by. ⁶ ἰῶτα, τό, iota (the tenth Hebrew letter, yodh). ⁷ κεραία, ας, ἡ, projection, hook. ⁸ ἐλάχιστος, least, smallest.

Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις,¹ Οὐ φονεύσεις·² ὃς δ' ἂν φονεύσῃ,² ἔνοχος³ 21
 ἔσται τῇ κρίσει· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος⁴ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ⁵ 22
 ἔνοχος³ ἔσται τῇ κρίσει· ὃς δ' ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, Ῥακά,⁶ ἔνοχος³ ἔσται
 τῷ συνεδρίῳ·⁷ ὃς δ' ἂν εἴπῃ, Μωρέ,⁸ ἔνοχος³ ἔσται εἰς τὴν γέενναν⁹ τοῦ πυρός. 23
 Ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν¹⁰ σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον,¹¹ καὶ ἐκεῖ μνησθῇς¹²
 ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν¹⁰ σου ἔμπροσθεν τοῦ 24
 θυσιαστηρίου,¹¹ καὶ ὑπάγε, πρῶτον διαλλάγηθι¹³ τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε
 ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν¹⁰ σου. Ἵσθι εὐνοῶν¹⁴ τῷ ἀντιδίκῳ¹⁵ σου ταχύ,¹⁶ ἕως 25
 ὅτου¹⁷ εἴ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ, μήποτε¹⁸ σε παραδῷ ὁ ἀντίδικος¹⁵ τῷ κριτῇ,¹⁹ καὶ
 ὁ κριτής¹⁹ σε παραδῷ τῷ ὑπηρέτῃ,²⁰ καὶ εἰς φυλακὴν βληθήσῃ. Ἀμὴν λέγω σοι, 26
 οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν,²¹ ἕως ἂν ἀποδῷς τὸν ἔσχατον κοδράντην.²²

¹ ἀρχαῖος, old, ancient. ² φονεύω, kill, murder. ³ ἔνοχος, involved in, liable. ⁴ ὀργίζω, irritate, provoke. ⁵ εἰκῇ, without cause or reason, vainly. ⁶ ῥακά, empty-headed fool, empty. ⁷ συνέδριον, ου, τό, council, Sanhedrin. ⁸ μωρός, foolish, stupid. ⁹ γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ¹⁰ δῶρον, ου, τό, gift, present. ¹¹ θυσιαστήριον, ου, τό, altar. ¹² μιμνήσκομαι, remember, recall. ¹³ διαλλάσσομαι, become reconciled to. ¹⁴ εὐνοέω, think kindly of, make friends. ¹⁵ ἀντίδικος, ου, ὁ, opponent, adversary. ¹⁶ ταχύ, quickly, speedily. ¹⁷ ὅτου, until. ¹⁸ μήποτε, never, lest perchance. ¹⁹ κριτής, ου, ὁ, judge. ²⁰ ὑπηρέτης, ου, ὁ, servant, assistant. ²¹ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ²² κοδράντης, ου, ὁ, quadrans (penny).

Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Οὐ μοιχεύσεις:¹ ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ βλέπων 27

γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι² αὐτὴν ἤδη ἐμοίχευσεν¹ αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.

Εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμὸς σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει³ σε, ἔξελε⁴ αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ: 29

συμφέρει⁵ γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου

βληθῇ εἰς γέενναν.⁶ Καὶ εἰ ἡ δεξιὰ σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον⁷ αὐτὴν καὶ 30

βάλε ἀπὸ σοῦ: συμφέρει⁵ γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου, καὶ μὴ ὅλον

τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.⁶ Ἐρρέθη δὲ ὅτι Ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα 31

αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον:⁸ ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν 32

γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς⁹ λόγου πορνείας,¹⁰ ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι:¹¹ καὶ ὃς ἐὰν

ἀπολελυμένην γαμήσῃ¹² μοιχᾶται.¹¹

¹ μοιχεύω, commit adultery. ² ἐπιθυμέω, desire, long for. ³ σκανδαλίζω, cause to stumble. ⁴ ἐξαιρέω, take out, deliver. ⁵ συμφέρω, bring together, it is profitable. ⁶ γέεννα, ης, ἥ, gehenna, Gehenna. ⁷ ἐκκόπτω, cut out, cut off. ⁸ ἀποστάσιον, ου, τό, certificate of divorce, repudiation. ⁹ παρεκτός, except for, apart from. ¹⁰ πορνεία, ας, ἥ, fornication, idolatry. ¹¹ μοιχᾶομαι, commit adultery with, commit adultery. ¹² γαμέω, marry.

Πάλιν ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις,¹ Οὐκ ἐπιορκήσεις,² ἀποδώσεις δὲ τῷ 33
 κυρίῳ τοὺς ὅρκους³ σου· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι⁴ ὅλως·⁵ μήτε ἐν τῷ 34
 οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶν τοῦ θεοῦ· μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν⁶ ἐστὶν τῶν 35
 ποδῶν αὐτοῦ· μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶν τοῦ μεγάλου βασιλέως· 36
 μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὁμόσης,⁴ ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα⁷ λευκὴν⁸ ἢ μέλαιναν
 ποιῆσαι. Ἐστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν, ναὶ ναί, οὐ οὐ· τὸ δὲ περισσὸν¹⁰ τούτων ἐκ τοῦ 37
 πονηροῦ ἐστίν.

Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ὁφθαλμὸν ἀντὶ¹¹ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα¹² ἀντὶ¹¹ ὀδόντος·¹² 38
 ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι¹³ τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίσει¹⁴ ἐπὶ τὴν 39
 δεξιὰν σιαγόνα,¹⁵ στρέψον¹⁶ αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην· καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι 40
 καὶ τὸν χιτῶνά¹⁷ σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον· καὶ ὅστις σε ἀγαρεύσει 41
 μίλιον¹⁹ ἔν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο. Τῷ αἰτοῦντί σε δίδου· καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ 42

¹ ἀρχαῖος, old, ancient. ² ἐπιορκέω, swear falsely, make a false vow. ³ ὅρκος, ου, ὁ, oath. ⁴ ὁμνύω, swear, take an oath. ⁵ ὅλως, altogether, completely. ⁶ ὑποπόδιον, ου, τό, footstool. ⁷ θρίξ, τριχός, ἡ, hair. ⁸ λευκός, white, bright. ⁹ μέλας, black, ink. ¹⁰ περισσός, excessive, abundant. ¹¹ ἀντί, instead of, in place of. ¹² ὀδός, ὁ, tooth. ¹³ ἀνθίστημι, resist, oppose. ¹⁴ ῥαπίζω, slap, strike. ¹⁵ σιαγών, ὄνος, ἡ, cheek, jawbone. ¹⁶ στρέφω, turn, am converted. ¹⁷ χιτῶν, ὠνος, ὁ, tunic, garment. ¹⁸ ἀγαρεύω, compel, press into service. ¹⁹ μίλιον, ου, τό, mile, Roman mile.

σοῦ δανείσασθαι¹ μὴ ἀποστραφῆς.²

Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον³ σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν 43

σου: ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς 44

καταρωμένους⁴ ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ

τῶν ἐπηρεάζοντων⁵ ὑμᾶς, καὶ διωκόντων ὑμᾶς: ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς 45

ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει⁶ ἐπὶ πονηροὺς καὶ

ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει⁷ ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.⁸ Ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς 46

ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν⁹ ἔχετε; Οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι¹⁰ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν; 47

Καὶ ἐὰν ἀσπάσῃσθε τοὺς φίλους¹¹ ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν¹² ποιεῖτε; Οὐχὶ καὶ

οἱ τελῶναι¹⁰ οὕτως ποιοῦσιν; Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι,¹³ ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν 48

ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός¹³ ἐστιν.

¹ δανείζω, lend, borrow. ² ἀποστρέφω, turn away, turn back. ³ πλησίον, near, neighbor (as a noun). ⁴ καταράομαι, curse. ⁵ ἐπηρεάζω, mistreat, revile. ⁶ ἀνατέλλω, cause to rise, make to rise. ⁷ βρέχω, send rain, rain. ⁸ ἄδικος, unjust, unrighteous. ⁹ μισθός, οὐ, ὅ, wages, reward. ¹⁰ τελώνης, ου, ὅ, tax collector, collector of taxes. ¹¹ φίλος, ου, ὅ, loving, friend. ¹² περισσός, excessive, abundant. ¹³ τέλειος, complete, perfect.

Προσέχετε¹ τὴν ἐλεημοσύνην² ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, πρὸς **6**

τὸ θεαθῆναι³ αὐτοῖς· εἰ δὲ μήγε,⁴ μισθὸν⁵ οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν
τοῖς οὐρανοῖς.

Ὅταν οὖν ποιῇς ἐλεημοσύνην,² μὴ σαλπίσῃς⁶ ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ **2**

ὑποκριταὶ⁷ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ῥύμαις,⁸ ὅπως δοξασθῶσιν

ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν⁹ τὸν μισθὸν⁵ αὐτῶν. Σοῦ δὲ **3**

ποιοῦντος ἐλεημοσύνην,² μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά¹⁰ σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου, ὅπως **4**

ἡ σου ἡ ἐλεημοσύνη² ἐν τῷ κρυπτῷ¹¹· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ

αὐτὸς ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.¹²

¹ προσέχω, take head of, attend to. ² ἐλεημοσύνη, ης, ἡ, alms, alms-giving. ³ θεάομαι, look at, behold. ⁴ μήγε, otherwise (used in the phrase εἰ δὲ μήγε). ⁵ μισθός, οὔ, ὁ, wages, reward. ⁶ σαλπίζω, sound a trumpet. ⁷ ὑποκριτής, οὔ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁸ ῥύμη, ης, ἡ, narrow street, lane. ⁹ ἀπέχω, received, obtain. ¹⁰ ἀριστερός, left, on the left. ¹¹ κρυπτός, hidden, secret. ¹² φανερός, manifest, apparent.

Καὶ ὅταν προσεύχη, οὐκ ἔσῃ ὥσπερ οἱ ὑποκριταί,¹ ὅτι φιλοῦσιν² ἐν ταῖς 5
 συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις³ τῶν πλατειῶν⁴ ἐστῶτες προσεύχασθαι, ὅπως
 ἂν φανῶσιν τοῖς ἀνθρώποις· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἀπέχουσιν⁵ τὸν μισθὸν⁶ αὐτῶν.
 Σὺ δέ, ὅταν προσεύχη, εἰσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν⁷ σου, καὶ κλείσας⁸ τὴν θύραν 6
 σου, πρόσευξαι τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ·⁹ καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν
 τῷ κρυπτῷ⁹ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.¹⁰ Προσευχόμενοι δὲ μὴ 7
 βαττολογήσητε,¹¹ ὥσπερ οἱ ἐθνικοί·¹² δοκοῦσιν γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ¹³ αὐτῶν
 εἰσακουσθήσονται.¹⁴ Μὴ οὖν ὁμοιωθῇτε¹⁵ αὐτοῖς· οἶδεν γὰρ ὁ πατήρ ὑμῶν ὧν 8
 χρεῖαν ἔχετε, πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν. Οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς· 9
 Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω¹⁶ τὸ ὄνομά σου. Ἐλθέτω ἡ βασιλεία 10
 σου. Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸν ἄρτον ἡμῶν 11
 τὸν ἐπιούσιον¹⁷ δὸς ἡμῖν σήμερον. Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα¹⁸ ἡμῶν, ὡς 12

¹ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ² φιλέω, love, kiss. ³ γωνία, ας, ἡ, angle, corner. ⁴ πλατεία, ας, ἡ, street. ⁵ ἀπέχω, received, obtain. ⁶ μισθός, οὐ, ὁ, wages, reward. ⁷ ταμιεῖον, ου, τό, inner room, storeroom. ⁸ κλείω, shut, shut up. ⁹ κρυπτός, hidden, secret. ¹⁰ φανερός, manifest, apparent. ¹¹ βαττολογέω, chatter, utter empty words. ¹² ἐθνικός, Gentile, pagan. ¹³ πολυλογία, ας, ἡ, much speaking, wordiness. ¹⁴ εἰσακούω, listen, hear. ¹⁵ ὁμοιόω, make like, liken. ¹⁶ ἀγιάζω, make holy, consecrate. ¹⁷ ἐπιούσιος, for today, daily. ¹⁸ ὀφείλημα, τος, τό, debt, that which is owed.

καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις¹ ἡμῶν. Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς² ἡμᾶς εἰς 13
 πειρασμόν,³ ἀλλὰ ῥύσαι⁴ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ
 ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ 14
 παραπτώματα⁵ αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος·⁶ ἐὰν δὲ μὴ 15
 ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα⁵ αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ
 παραπτώματα⁵ ὑμῶν.

Ὅταν δὲ νηστεύητε,⁷ μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ⁸ σκυθρωποί·⁹ ἀφανίζουσιν¹⁰ 16
 γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως φανῶσιν τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες·⁷ ἀμὴν
 λέγω ὑμῖν ὅτι ἀπέχουσιν¹¹ τὸν μισθὸν¹² αὐτῶν. Σὺ δὲ νηστεύων⁷ ἁλειψαί¹³ σου 17
 τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι,¹⁴ ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις 18
 νηστεύων,⁷ ἀλλὰ τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ·¹⁵ καὶ ὁ πατὴρ σου ὁ βλέπων
 ἐν τῷ κρυπτῷ¹⁵ ἀποδώσει σοι.

¹ ὀφειλέτης, ου, ὁ, debtor, sinner. ² εἰσφέρω, carry inward, bring in. ³ πειρασμός, οὐ, ὁ, temptation, trial. ⁴ ῥύομαι, rescue, save. ⁵ παράπτωμα, τος, τό, trespass, falling away. ⁶ οὐράνιος, heavenly, in heaven. ⁷ νηστεύω, fast. ⁸ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁹ σκυθρωπός, sad, gloomy. ¹⁰ ἀφανίζω, destroy, cause to disappear. ¹¹ ἀπέχω, received, obtain. ¹² μισθός, οὐ, ὁ, wages, reward. ¹³ ἀλείφω, anoint. ¹⁴ νίπτω, wash. ¹⁵ κρυπτός, hidden, secret.

Μὴ θησαυρίζετε¹ ὑμῖν θησαυροὺς² ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σῆς³ καὶ βρώσις⁴ ἀφανίζει,⁵ 19
καὶ ὅπου κλέπται⁶ διορύσσουσιν⁷ καὶ κλέπτουσιν·⁸ θησαυρίζετε¹ δὲ ὑμῖν 20
θησαυροὺς² ἐν οὐρανῳ, ὅπου οὔτε σῆς³ οὔτε βρώσις⁴ ἀφανίζει,⁵ καὶ ὅπου
κλέπται⁶ οὐ διορύσσουσιν⁷ οὐδὲ κλέπτουσιν.⁸ Ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς² 21
ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδιά ὑμῶν. Ὁ λύχνος⁹ τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός· 22
ἐὰν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς¹⁰ ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν¹¹ ἔσται· ἐὰν δὲ 23
ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν¹² ἔσται. Εἰ οὖν τὸ φῶς
τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστίν, τὸ σκότος πόσον;¹³ Οὐδεὶς δύναται δυσὶν κυρίοις 24
δουλεύειν·¹⁴ ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται,¹⁵
καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει.¹⁶ Οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν¹⁴ καὶ μαμωνᾷ.¹⁷ Διὰ 25
τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε¹⁸ τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίνητε· μηδὲ
τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσθητε.¹⁹ Οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστιν τῆς τροφῆς,²⁰ καὶ

¹ θησαυρίζω, lay up, store up. ² θησαυρός, οὐ, ὁ, storehouse, treasure. ³ σῆς, σητός, ὁ, moth. ⁴ βρώσις, εως, ἡ, eating, food. ⁵ ἀφανίζω, destroy, cause to disappear. ⁶ κλέπτης, οὐ, ὁ, thief. ⁷ διορύσσω, break through, break in. ⁸ κλέπτω, steal. ⁹ λύχνος, οὐ, ὁ, lamp, lantern. ¹⁰ ἀπλοῦς, simple, single. ¹¹ φωτεινός, bright, full of light. ¹² σκοτεινός, dark, full of darkness. ¹³ πόσος, how many? how great? ¹⁴ δουλεύω, serve, am a slave. ¹⁵ ἀντέχομαι, hold, hold fast. ¹⁶ καταφρονέω, think little of, despise. ¹⁷ μαμωνᾶς, ᾱ, ὁ, riches, mammon. ¹⁸ μεριμνάω, be anxious, distracted. ¹⁹ ἐνδύω, put on, clothe. ²⁰ τροφή, ῆς, ἡ, food, nourishment.

τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος;¹ Ἐμβλέψατε² εἰς τὰ πετεινὰ³ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ 26
 σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν,⁴ οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας,⁵ καὶ ὁ πατὴρ
 ὑμῶν ὁ οὐράνιος⁶ τρέφει⁷ αὐτά: οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε⁸ αὐτῶν; Τίς δὲ ἐξ 27
 ὑμῶν μεριμνῶν⁹ δύναται προσθεῖναι¹⁰ ἐπὶ τὴν ἡλικίαν¹¹ αὐτοῦ πῆχυν¹² ἕνα; Καὶ 28
 περὶ ἐνδύματος¹ τί μεριμνᾶτε;⁹ Καταμάθετε¹³ τὰ κρίνα¹⁴ τοῦ ἀγροῦ, πῶς
 αὐξάνει:¹⁵ οὐ κοπιᾷ,¹⁶ οὐδὲ νήθει:¹⁷ λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐδὲ Σολομὼν¹⁸ ἐν πάσῃ τῇ 29
 δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο¹⁹ ὡς ἐν τούτων. Εἰ δὲ τὸν χόρτον²⁰ τοῦ ἀγροῦ, σήμερον 30
 ὄντα, καὶ αὔριον²¹ εἰς κλίβανον²² βαλλόμενον, ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσιν,²³ οὐ
 πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;²⁴ Μὴ οὖν μεριμνήσητε,⁹ λέγοντες, Τί 31
 φάγωμεν, ἢ τί πίωμεν, ἢ τί περιβαλώμεθα;¹⁹ Πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη 32
 ἐπιζητεῖ:²⁵ οἶδεν γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος⁶ ὅτι χρῄζετε²⁶ τούτων ἀπάντων. 33
 Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ

¹ ἐνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ² ἐμβλέπω, look at, look into. ³ πετεινόν, ου, τό, bird. ⁴ θερίζω, reap, gather. ⁵ ἀποθήκη, ης, ἡ, storehouse, barn. ⁶ οὐράνιος, heavenly, in heaven. ⁷ τρέφω, make to grow, nourish. ⁸ διαφέρω, differ, carry through. ⁹ μεριμνάω, be anxious, distracted. ¹⁰ προστίθμι, add, add to. ¹¹ ἡλικία, ας, ἡ, maturity, age. ¹² πῆχυς, εως, ὁ, cubit. ¹³ καταμανθάνω, observe (well), learn. ¹⁴ κρίνον, ου, τό, lily. ¹⁵ αὐξάνω, cause to grow, increase. ¹⁶ κοπιᾷ, toil, labor. ¹⁷ νήθω, spin. ¹⁸ Σολομών, ωνος, ὁ, Solomon. ¹⁹ περιβάλλω, put around, clothe. ²⁰ χόρτος, ου, ὁ, grass, hay. ²¹ αὔριον, tomorrow. ²² κλίβανος, ου, ὁ, oven, furnace. ²³ ἀμφιέννυμι, clothe, dress. ²⁴ ὀλιγόπιστος, of little faith. ²⁵ ἐπιζητέω, seek for, seek after. ²⁶ χρῄζω, need, have need of.

ταῦτα πάντα προστεθήσεται¹ ὑμῖν. Μὴ οὖν μεριμνήσητε² εἰς τὴν αὔριον·³ ἢ 34

γὰρ αὔριον³ μεριμνήσει² τὰ ἐαυτῆς. Ἀρκετὸν⁴ τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία⁵ αὐτῆς.

Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε· ἐν ᾧ γὰρ κρίματι⁶ κρίνετε, κριθήσεσθε· καὶ ἐν ᾧ 7

μέτρῳ⁷ μετρεῖτε,⁸ μετρηθήσεται⁸ ὑμῖν. Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος⁹ τὸ ἐν τῷ 3

ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῶ¹⁰ ὀφθαλμῷ δοκὸν¹¹ οὐ κατανοεῖς;¹² 4

Ἡ πῶς ἐρεῖς τῷ ἀδελφῷ σου, Ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος⁹ ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου:

καὶ ἰδοὺ, ἡ δοκὸς¹¹ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου; Ὑποκριτά,¹³ ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν 5

ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις¹⁴ ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος⁹ ἐκ τοῦ

ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου.

¹ προστίθμι, add, add to. ² μεριμνάω, be anxious, distracted. ³ αὔριον, tomorrow. ⁴ ἀρκετός, sufficient, enough. ⁵ κακία, ας, ἡ, malice, evil. ⁶ κρίμα, ος, τό, judgment, verdict. ⁷ μέτρον, ου, τό, measure, measuring rod. ⁸ μετρέω, measure, estimate. ⁹ κάρφος, ους, τό, speck, dry stalk. ¹⁰ σός, your, yours. ¹¹ δοκός, οὔ, ἡ, beam of timber, log. ¹² κατανοέω, observe, understand. ¹³ ὑποκριτής, οὔ, ὁ, hypocrite, pretender. ¹⁴ διαβλέπω, see clearly, look intently.

Μὴ δώτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσίν·¹ μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας² ὑμῶν ἔμπροσθεν 6
τῶν χοίρων,³ μήποτε⁴ καταπατήσωσιν⁵ αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν, καὶ
στραφέντες⁶ ῥήξωσιν⁷ ὑμᾶς.

Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὕρήσετε· κρούετε,⁸ καὶ ἀνοιγήσεται 7
ὑμῖν. Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει, καὶ τῷ κρούοντι⁸ 8
ἀνοιγήσεται. Ἡ τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, 9
μὴ λίθον ἐπιδώσῃ⁹ αὐτῷ; Καὶ ἐὰν ἰχθὺν¹⁰ αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν¹¹ ἐπιδώσῃ⁹ αὐτῷ; Εἰ 10
οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα¹² ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν,
πόσῳ¹³ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν
αὐτόν; Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτως καὶ 12
ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται.

¹ κύων, ος, ὁ, dog. ² μαργαρίτης, ου, ὁ, pearl. ³ χοῖρος, ου, ὁ, swine, pig. ⁴ μήποτε, never, lest perchance. ⁵ καταπατέω, trample under foot. ⁶ στρέφω, turn, am converted. ⁷ ῥήγνυμι, break apart, throw down. ⁸ κρούω, knock, strike. ⁹ ἐπιδίδωμι, give to, hand in. ¹⁰ ἰχθύς, ὅς, ὁ, fish. ¹¹ ὄφις, εως, ὁ, snake, serpent. ¹² δόμα, τος, τό, present, gift. ¹³ πόσος, how many? how great?

Εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς¹ πύλης·² ὅτι πλατεῖα³ ἡ πύλη,² καὶ εὐρύχωρος⁴ ἡ ὁδὸς ἡ¹³
 ἀπάγουσα⁵ εἰς τὴν ἀπώλειαν,⁶ καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς· τί¹⁴
 στενή¹ ἡ πύλη,² καὶ τεθλιμμένη⁷ ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα⁵ εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι
 εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν.

Προσέχετε⁸ δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν,⁹ οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν¹⁵
 ἐνδύμασιν¹⁰ προβάτων, ἔσωθεν¹¹ δέ εἰσιν λύκοι¹² ἄρπαγες.¹³ Ἀπὸ τῶν καρπῶν¹⁶
 αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς· μήτι¹⁴ συλλέγουσιν¹⁵ ἀπὸ ἀκανθῶν¹⁶ σταφυλὴν,¹⁷ ἢ
 ἀπὸ τριβόλων¹⁸ σῦκα;¹⁹ Οὕτως πᾶν δένδρον²⁰ ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ· τὸ¹⁷
 δὲ σαπρὸν²¹ δένδρον²⁰ καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ. Οὐ δύναται δένδρον²⁰ ἀγαθὸν¹⁸
 καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον²⁰ σαπρὸν²¹ καρποὺς καλοὺς ποιεῖν.¹⁹
 Πᾶν δένδρον²⁰ μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται²² καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.²⁰

¹ στενός, narrow. ² πύλη, ης, ἡ, gate, porch. ³ πλατύς, broad, street. ⁴ εὐρύχωρος, broad, spacious. ⁵ ἀπάγω, lead away, lead. ⁶ ἀπώλεια, ας, ἡ, destruction, ruin. ⁷ θλίβω, press, oppress. ⁸ προσέχω, take head of, attend to. ⁹ ψευδοπροφήτης, ου, ό, false prophet. ¹⁰ ἔνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ¹¹ ἔσωθεν, from within, within. ¹² λύκος, ου, ό, wolf, jackal. ¹³ ἄρπαξ, ravenous, rapacious. ¹⁴ μήτι, interrogative particle expecting a negative answer. ¹⁵ συλλέγω, collect, gather. ¹⁶ ἄκανθα, ης, ἡ, thorn, thorn bush. ¹⁷ σταφυλή, ἡς, ἡ, grape, bunch of grapes. ¹⁸ τρίβολος, ου, ό, thistle, briar. ¹⁹ σῦκον, ου, τό, fig. ²⁰ δένδρον, ου, τό, tree. ²¹ σαπρός, rotten, worthless. ²² ἐκκόπτω, cut out, cut off.

Ἄρα γε¹ ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, 21
Κύριε, κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ
θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Πολλοὶ ἐροῦσίν μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ 22
ἡμέρᾳ, Κύριε, κύριε, οὐ τῷ σῶ² ὀνόματι προεφητεύσαμεν,³ καὶ τῷ σῶ² ὀνόματι
δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῶ² ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; Καὶ 23
τότε ὁμολογήσω⁴ αὐτοῖς ὅτι Οὐδέποτε⁵ ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε⁶ ἀπ' ἐμοῦ οἱ
ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.⁷ Πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους καὶ 24
ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιώσω⁸ αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ,⁹ ὅστις ὠκοδόμησεν τὴν οἰκίαν
αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν:¹⁰ καὶ κατέβη ἡ βροχὴ¹¹ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ¹² καὶ 25
ἐπνευσαν¹³ οἱ ἄνεμοι, καὶ προσέπεσον¹⁴ τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσεν·
τεθεμελίωτο¹⁵ γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.¹⁰ Καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους 26
τούτους καὶ μὴ ποιῶν αὐτούς, ὁμοιωθήσεται⁸ ἀνδρὶ μωρῷ,¹⁶ ὅστις ὠκοδόμησεν

¹ γέ, indeed, at least. ² σός, your, yours. ³ προφητεύω, prophesy, foretell. ⁴ ὁμολογέω, confess, profess. ⁵ οὐδέποτε, never. ⁶ ἀποχωρέω, go away, depart. ⁷ ἀνομία, ας, ἡ, lawlessness, iniquity. ⁸ ὁμοιώω, make like, liken. ⁹ φρόνιμος, prudent, wise. ¹⁰ πέτρα, ας, ἡ, rock. ¹¹ βροχή, ης, ἡ, rain, heavy rain. ¹² ποταμός, οὔ, ὁ, river, stream. ¹³ πνέω, blow. ¹⁴ προσπίπτω, fall upon, fall down before. ¹⁵ θεμελιόω, lay a foundation, found. ¹⁶ μωρός, foolish, stupid.

τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον·¹ καὶ κατέβη ἡ βροχὴ² καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ³ 27
καὶ ἔπνευσαν⁴ οἱ ἄνεμοι, καὶ προσέκοψαν⁵ τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσεν· καὶ ἦν ἡ
πτῶσις⁶ αὐτῆς μεγάλη.

Καὶ ἐγένετο ὅτε συνετέλεσεν⁷ ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, ἐξεπλήσσοντο⁸ οἱ 28
ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ 29
ὡς οἱ γραμματεῖς.

Καταβάντι δὲ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί· καὶ ἰδού, 8
λεπρὸς⁹ ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ, λέγων, Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με
καθαρίσαι. Καὶ ἐκτείνας¹⁰ τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς, λέγων, Θέλω, 3
καθαρίσθῃτι. Καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέπρα.¹¹ Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ 4
Ἰησοῦς, Ὅρα μηδενὶ εἴπῃς· ἀλλὰ ὕπαγε, σεαυτὸν δείξον τῷ ἱερεῖ, καὶ

¹ ἄμμος, ου, ἡ, sand. ² βροχή, ης, ἡ, rain, heavy rain. ³ ποταμός, οὔ, ὁ, river, stream. ⁴ πνέω, blow. ⁵ προσκόπτω, strike against, stumble. ⁶ πτώσις, εως, ἡ, fall, falling. ⁷ συνετέλεω, complete, accomplish. ⁸ ἐκπλήσσω, am thunderstruck, astounded. ⁹ λεπρός, οὔ, ὁ, scaly, leprosy. ¹⁰ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ¹¹ λέπρα, ας, ἡ, leprosy.

προσένεγκε τὸ δῶρον¹ ὃ προσέταξεν² Μωσῆς, εἰς μαρτύριον³ αὐτοῖς.

Εἰσελθόντι δὲ αὐτῷ εἰς Καπερναοῦμ,⁴ προσῆλθεν αὐτῷ ἑκατόνταρχος⁵ 5
 παρακαλῶν αὐτόν, καὶ λέγων, Κύριε, ὁ παῖς⁶ μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ 6
 παραλυτικός,⁷ δεινῶς⁸ βασανιζόμενος.⁹ Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἐγὼ ἐλθὼν 7
 θεραπεύσω αὐτόν. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἑκατόνταρχος⁵ ἔφη, Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς 8
 ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην¹⁰ εἰσέλθῃς: ἀλλὰ μόνον εἰπέ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται¹¹ ὁ 9
 παῖς⁶ μου. Καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν 9
 στρατιώτας:¹² καὶ λέγω τούτῳ, Πορεύθητι, καὶ πορεύεται: καὶ ἄλλῳ, Ἔρχου,
 καὶ ἔρχεται: καὶ τῷ δούλῳ μου, Ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ. Ἀκούσας δὲ ὁ 10
 Ἰησοῦς ἐθαύμασεν, καὶ εἶπεν τοῖς ἀκολουθοῦσιν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ
 Ἰσραὴλ τοσαύτην¹³ πίστιν εὑρον. Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν¹⁴ καὶ 11
 δυσμῶν¹⁵ ἔξουσιν,¹⁶ καὶ ἀνακλιθήσονται¹⁷ μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ

¹ δῶρον, ου, τό, gift, present. ² προστάσσω, command, order. ³ μαρτύριον, ου, τό, testimony, witness. ⁴ Καπερναοῦμ, ἡ, Capernaum. ⁵ ἑκατοντάρχης, centurion. ⁶ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ⁷ παραλυτικός, οὐ, ὁ, paralytic, afflicted with paralysis. ⁸ δεινῶς, terribly, vehemently. ⁹ βασανίζω, torment, torture. ¹⁰ στέγη, ἡς, ἡ, roof, flat roof of a house. ¹¹ ἰάομαι, heal. ¹² στρατιώτης, ου, ὁ, soldier. ¹³ τοσοῦτος, so great, so much. ¹⁴ ἀνατολή, ἡς, ἡ, east, dawn. ¹⁵ δυσμή, ἡς, ἡ, the western region. ¹⁶ ἦκω, have come, am present. ¹⁷ ἀνακλίνω, lay upon, lay down.

ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν: οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ 12

σκότος τὸ ἐξώτερον: ¹ ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς ² καὶ ὁ βρυγμὸς ³ τῶν ὀδόντων. ⁴ Καὶ 13

εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἑκατοντάρχῃ, ⁵ Ὑπαγε, καὶ ὥς ἐπίστευσας γεννηθήτω σοι.

Καὶ ἰάθη ⁶ ὁ παῖς ⁷ αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ.

Καὶ ἔλθων ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου, εἶδεν τὴν πενθερὰν ⁸ αὐτοῦ 14

βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν, ⁹ καὶ ἥψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν 15

ὁ πυρετός: ¹⁰ καὶ ἠγέρθη, καὶ διηκόνει αὐτῷ. Ὁψίας ¹¹ δὲ γενομένης 16

προσῆνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους ¹² πολλούς: καὶ ἐξέβαλεν τὰ πνεύματα

λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς ¹³ ἔχοντας ἐθεράπευσεν: ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν 17

διὰ Ἡσαΐου ¹⁴ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ¹⁵ ἡμῶν ἔλαβεν,

καὶ τὰς νόσους ¹⁶ ἐβάστασεν. ¹⁷

¹ ἐξώτερος, outer, outside. ² κλαυθμός, οὐ, ὁ, weeping, lamentation. ³ βρυγμός, οὐ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ⁴ ὀδούς, ὁ, tooth. ⁵ ἑκατοντάρχης, centurion. ⁶ ἰάομαι, heal. ⁷ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ⁸ πενθερά, ἄς, ἡ, mother-in-law. ⁹ πυρέσσω, suffer with a fever. ¹⁰ πυρετός, οὐ, ὁ, fever. ¹¹ ὄψιος, late. ¹² δαιμονίζομαι, am demon possessed. ¹³ κακῶς, badly, evilly. ¹⁴ Ἡσαΐας, οὐ, ὁ, Isaiah. ¹⁵ ἀσθένεια, ας, ἡ, weakness, sickness. ¹⁶ νόσος, οὐ, ἡ, disease, malady. ¹⁷ βαστάζω, bear, carry.

Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς πολλοὺς ὄχλους περὶ αὐτόν, ἐκέλευσεν¹ ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν.² 18

Καὶ προσελθὼν εἰς γραμματεὺς εἶπεν αὐτῷ, Διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι ὅπου

ἐὰν ἀπέρχῃ. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Αἱ ἀλώπεκες³ φωλεοὺς⁴ ἔχουσιν, καὶ τὰ 20

πετεινὰ⁵ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις·⁶ ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ

τὴν κεφαλὴν κλίνει.⁷ Ἄλλος δὲ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, 21

ἐπίτρεψόν⁸ μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι⁹ τὸν πατέρα μου. Ὁ δὲ Ἰησοῦς 22

εἶπεν αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι⁹ τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς.

Καὶ ἐμβάντι¹⁰ αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον, ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Καὶ 23

ἰδοὺ, σεισμὸς¹¹ μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι¹²

ὑπὸ τῶν κυμάτων·¹³ αὐτὸς δὲ ἐκάθευδεν.¹⁴ Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ 25

ἤγειραν αὐτόν, λέγοντες, Κύριε, σῶσον ἡμᾶς, ἀπολλύμεθα. Καὶ λέγει αὐτοῖς, 26

¹ κελεύω, order, command. ² πέραν, on the other side of, beyond (gen). ³ ἀλώπηξ, εκος, ἡ, fox. ⁴ φωλεός, οὔ, ὁ, den, hole. ⁵ πετεινόν, ου, τό, bird. ⁶ κατασκήνωσις, εως, ἡ, place to live, nest. ⁷ κλίνω, cause to bend, bow. ⁸ ἐπιτρέπω, permit, allow. ⁹ θάπτω, bury. ¹⁰ ἐμβαίνω, embark. ¹¹ σεισμός, οὔ, ὁ, earthquake, storm. ¹² καλύπτω, cover, veil. ¹³ κύμα, τος, τό, wave. ¹⁴ καθεύδω, sleep.

Τί δειλοί¹ ἐστε, ὀλιγόπιστοι;² Τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησεν³ τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ
θαλάσῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνῃ⁴ μεγάλη. Οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐθαύμασαν, λέγοντες, 27
Ποταπός⁵ ἐστὶν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν⁶ αὐτῷ;

Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν⁷ εἰς τὴν χώραν⁸ τῶν Γεργεσηνῶν,⁹ ὑπῆντησαν¹⁰ 28
αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι¹¹ ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ¹² λίαν,¹³ ὥστε
μὴ ἰσχύειν¹⁴ τινὰ παρελθεῖν¹⁵ διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκεῖνης· καὶ ἰδού, ἔκραξαν λέγοντες, 29
Τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ; Ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι¹⁶ ἡμᾶς; 30
Ἦν δὲ μακρὰν¹⁷ ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη¹⁸ χοίρων¹⁹ πολλῶν βοσκομένη.²⁰ Οἱ δὲ 31
δαίμονες²¹ παρεκάλουν αὐτόν, λέγοντες, Εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἐπίτρεψον²² ἡμῖν
ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην¹⁸ τῶν χοίρων.¹⁹ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὑπάγετε. Οἱ δὲ 32
ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγέλην¹⁸ τῶν χοίρων:¹⁹ καὶ ἰδού, ὥρμησεν²³ πᾶσα ἡ
ἀγέλη¹⁸ τῶν χοίρων¹⁹ κατὰ τοῦ κρημνοῦ²⁴ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπέθανον ἐν

¹ δειλός, cowardly, timid. ² ὀλιγόπιστος, of little faith. ³ ἐπιτιμάω, rebuke, warn. ⁴ γαλήνη, ης, ἡ, calm. ⁵ ποταπός, what kind of? what type of? ⁶ ὑπακούω, obey, listen. ⁷ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ⁸ χώρα, ας, ἡ, land, region. ⁹ Γεργεσηνός, from Gerasene. ¹⁰ ὑπαντάω, meet, go to meet. ¹¹ δαιμονιζομαι, am demon possessed. ¹² χαλεπός, hard, difficult. ¹³ λίαν, greatly, very. ¹⁴ ἰσχύω, be strong, able. ¹⁵ παρέρχομαι, pass by, go by. ¹⁶ βασανίζω, torment, torture. ¹⁷ μακράν, far away. ¹⁸ ἀγέλη, ης, ἡ, herd, flock. ¹⁹ χοῖρος, ου, ὁ, swine, pig. ²⁰ βόσκω, feed. ²¹ δαίμων, ονος, ὁ, demon, evil spirit. ²² ἐπιτρέπω, permit, allow. ²³ ὀρμάω, hasten on, rush. ²⁴ κρημνός, οὔ, ὁ, steep bank, cliff.

τοῖς ὕδασιν. Οἱ δὲ βόσκοντες¹ ἔφυγον,² καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν 33
 ἀπήγγειλαν πάντα, καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων.³ Καὶ ἰδού, πᾶσα ἡ πόλις 34
 ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν⁴ τῷ Ἰησοῦ: καὶ ἰδόντες αὐτόν, παρεκάλεσαν ὅπως
 μεταβῇ⁵ ἀπὸ τῶν ὁρίων⁶ αὐτῶν.

Καὶ ἐμβὰς⁷ εἰς τὸ πλοῖον διεπέρασεν⁸ καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. Καὶ ἰδού, 9
 προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν⁹ ἐπὶ κλίνης¹⁰ βεβλημένον: καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς
 τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπεν τῷ παραλυτικῷ,⁹ Θάρσει,¹¹ τέκνον: ἀφέωνταί σοι αἱ
 ἁμαρτίαι σου. Καὶ ἰδού, τινὲς τῶν γραμματέων εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτος 3
 βλασφημεῖ. Καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις¹² αὐτῶν εἶπεν, Ἵνα τί ὑμεῖς 4
 ἐνθυμεῖσθε¹³ πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; Τί γάρ ἐστιν εὐκοπώτερον,¹⁴ εἰπεῖν, 5
 Ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι: ἢ εἰπεῖν, Ἐγείραι καὶ περιπάτει; Ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι 6
 ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας – τότε λέγει

¹ βόσκω, feed. ² φεύγω, flee, escape. ³ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ⁴ συνάντησις, εως, ἡ, meeting with. ⁵ μεταβαίνω, depart, leave. ⁶ ὄριον, ου, τό, boundary, region. ⁷ ἐμβαίνω, embark. ⁸ διαπεράω, cross over, pass through. ⁹ παραλυτικός, οὔ, ὁ, paralytic, afflicted with paralysis. ¹⁰ κλίνη, ης, ἡ, couch, bed. ¹¹ θαρσέω, of good courage, of good cheer. ¹² ἐνθύμησις, εως, ἡ, deliberation, thought. ¹³ ἐνθυμέομαι, ponder, consider. ¹⁴ εὐκοπώτερον, easier.

τῷ παραλυτικῷ¹ – Ἐγερθεῖς ἄρόν σου τὴν κλίνην,² καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου.

Καὶ ἐγερθεῖς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐθαύμασαν, καὶ 7
ἐδόξασαν τὸν θεόν, τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.

Καὶ παράγων³ ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν⁴ εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον,⁵ 9
Ματθαῖον⁶ λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι. Καὶ ἀναστὰς
ἠκολούθησεν αὐτῷ.

Καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου⁷ ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδοὺ, πολλοὶ τελῶναι⁸ καὶ 10
ἁμαρτωλοὶ ἐλθόντες συνανέκειντο⁹ τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. Καὶ 11
ιδόντες οἱ Φαρισαῖοι εἶπον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Διὰ τί μετὰ τῶν τελωνῶν⁸ καὶ
ἁμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ 12
χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες¹⁰ ἱατροῦ,¹¹ ἀλλ' οἱ κακῶς¹² ἔχοντες. Πορευθέντες δὲ 13

¹ παραλυτικός, οὐ, ὁ, paralytic, afflicted with paralysis. ² κλίνη, ης, ἡ, couch, bed. ³ παράγω, pass by, depart. ⁴ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁵ τελώνιον, ου, τό, tax office, tax collector's office. ⁶ Ματθαῖος, ου, ὁ, Matthew. ⁷ ἀνάκειμαι, recline, recline (at a meal). ⁸ τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ⁹ συνανέκειμαι, recline at table with. ¹⁰ ἰσχύω, be strong, able. ¹¹ ἱατρός, οὐ, ὁ, physician. ¹² κακῶς, badly, evilly.

μάθετε¹ τί ἐστίν, ὥς ἔλεον² θέλω, καὶ οὐ θυσίαν·³ οὐ γὰρ ἤλθον καλέσαι δικαίους,
ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.⁴

Τότε προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου, λέγοντες, Διὰ τί ἡμεῖς καὶ οἱ 14

Φαρισαῖοι νηστεύομεν⁵ πολλά, οἱ δὲ μαθηταὶ σου οὐ νηστεύουσιν; Καὶ εἶπεν 15

αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος⁶ πενθεῖν,⁷ ἐφ' ὅσον μετ'

αὐτῶν ἐστὶν ὁ νυμφίος;⁸ Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ⁹ ἀπ' αὐτῶν ὁ

νυμφίος,⁸ καὶ τότε νηστεύσουσιν.⁵ Οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει¹⁰ ἐπίβλημα¹¹ ῥάκους¹² 16

ἀγνάφου¹³ ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ·¹⁴ αἶρει γὰρ τὸ πλήρωμα¹⁵ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου,

καὶ χειρὸν¹⁶ σχίσμα¹⁷ γίνεται. Οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον¹⁸ εἰς ἀσκοὺς¹⁹ 17

παλαιούς·¹⁴ εἰ δὲ μήγε,²⁰ ῥήγνυνται²¹ οἱ ἀσκοί,¹⁹ καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται,²² καὶ οἱ

ἀσκοὶ¹⁹ ἀπολύνται· ἀλλὰ βάλλουσιν οἶνον νέον¹⁸ εἰς ἀσκοὺς¹⁹ καινοὺς, καὶ

¹μανθάνω, learn, ascertain. ²ἔλεος, οὐς, ὁ, pity, mercy. ³θυσία, ας, ἡ, sacrifice. ⁴μετάνοια, ας, ἡ, repentance, change of mind. ⁵νηστεύω, fast. ⁶νυμφῶν, ὦνος, ὁ, bridal chamber, wedding hall. ⁷πενθέω, mourn, lament. ⁸νυμφίος, ου, ὁ, bridegroom. ⁹ἀπαίρω, take away, depart. ¹⁰ἐπιβάλλω, lay upon, throw upon. ¹¹ἐπίβλημα, τος, τό, patch, patch on a garment. ¹²ῥάκος, οὐς, τό, rag, piece of cloth. ¹³ἀγναφος, new, unshrunk. ¹⁴παλαιός, old, ancient. ¹⁵πλήρωμα, τος, τό, fullness, fulfillment. ¹⁶χείρων, worse. ¹⁷σχίσμα, τος, τό, tear, division. ¹⁸νέος, new, young. ¹⁹ἀσκός, οὐ, ὁ, leather bottle, wineskin. ²⁰μήγε, otherwise (used in the phrase εἰ δὲ μήγε). ²¹ῥήγνυμι, break apart, throw down. ²²ἐκχέω, pour out, shed.

ἀμφότεροι¹ συντηροῦνται.²

Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδοὺ, ἄρχων εἷς ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ, λέγων 18

ὅτι Ἡ θυγάτηρ³ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν·⁴ ἀλλὰ ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ’

αὐτήν, καὶ ζήσεται. Καὶ ἐγερθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ 19

αὐτοῦ. Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ αἱμορροοῦσα⁵ δώδεκα ἔτη, προσελθοῦσα ὀπισθεν,⁶ 20

ἤψατο τοῦ κρασπέδου⁷ τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. Ἔλεγεν γὰρ ἐν ἑαυτῇ, Ἐὰν μόνον 21

ἄψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν 22

αὐτὴν εἶπεν, Θάρσει,⁸ θύγατερ·³ ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. Καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ

ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος, καὶ 23

ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς⁹ καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον,¹⁰ λέγει αὐτοῖς, Ἀναχωρεῖτε·¹¹ 24

οὐ γὰρ ἀπέθανεν τὸ κοράσιον,¹² ἀλλὰ καθεύδει.¹³ Καὶ κατεγέλων¹⁴ αὐτοῦ. Ὅτε 25

δὲ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος, εἰσελθὼν ἐκράτησεν τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἠγέρθη τὸ

¹ ἀμφότεροι, both, both of two. ² συντηρέω, preserve, treasure. ³ θυγάτηρ, τρως, ἡ, daughter. ⁴ τελευτάω, die, end. ⁵ αἱμορροέω, bleed, suffer with hemorrhage. ⁶ ὀπισθεν, behind, after. ⁷ κράσπεδον, ου, τό, border, tassel. ⁸ θαρσέω, of good courage, of good cheer. ⁹ αὐλητής, ου, ό, flute player, pipe player. ¹⁰ θορυβέω, make a commotion, agitate. ¹¹ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ¹² κοράσιον, ου, τό, girl, little girl. ¹³ καθεύδω, sleep. ¹⁴ καταγελάω, deride, ridicule.

κοράσιον.¹ Καὶ ἐξῆλθεν ἡ φήμη² αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην. 26

Καὶ παράγοντι³ ἐκεῖθεν⁴ τῷ Ἰησοῦ, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοί, κρίζοντες 27

καὶ λέγοντες, Ἐλέησον⁵ ἡμᾶς, υἱὲ Δαυίδ. Ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, προσῆλθον 28

αὐτῷ οἱ τυφλοί, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο

ποιῆσαι; Λέγουσιν αὐτῷ, Ναί, κύριε. Τότε ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, 29

λέγων, Κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν. Καὶ ἀνέωχθησαν αὐτῶν οἱ 30

ὀφθαλμοί· καὶ ἐνεβριμήσατο⁶ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, Ὁράτε μηδεὶς

γινωσκέτω. Οἱ δὲ ἐξελθόντες διεφήμισαν⁷ αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ. 31

Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδοὺ, προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν⁸ 32

δαιμονιζόμενον.⁹ Καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου, ἐλάλησεν ὁ κωφός·⁸ καὶ 33

ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι, λέγοντες, Οὐδέποτε¹⁰ ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραήλ. Οἱ δὲ 34

¹ κοράσιον, ου, τό, girl, little girl. ² φήμη, ης, ἡ, report, news. ³ παράγω, pass by, depart. ⁴ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁵ ἐλεέω, have mercy, pity. ⁶ ἐμβριμάομαι, be moved with anger, admonish sternly. ⁷ διαφημίζω, spread abroad, report. ⁸ κωφός, deaf, dumb. ⁹ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ¹⁰ οὐδέποτε, never.

Φαρισαῖοι ἔλεγον, Ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

Καὶ περιῆγεν¹ ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας,² διδάσκων ἐν ταῖς 35

συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων

πᾶσαν νόσον³ καὶ πᾶσαν μαλακίαν⁴ ἐν τῷ λαῷ. Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, 36

ἐσπλαγχνίσθη⁵ περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν ἐσκυλμένοι⁶ καὶ ἐρριμμένοι⁷ ὥσει⁸

πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα.⁹ Τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ὁ μὲν θερισμὸς 37

πολύς, οἱ δὲ ἐργάται¹¹ ὀλίγοι· δεήθητε¹² οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ,¹⁰ ὅπως 38

ἐκβάλῃ ἐργάτας¹¹ εἰς τὸν θερισμὸν¹⁰ αὐτοῦ.

Καὶ προσκαλεσάμενος¹³ τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν 10

πνευμάτων ἀκαθάρτων, ὥστε ἐκβάλλειν αὐτά, καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον³

καὶ πᾶσαν μαλακίαν.⁴

¹ περιάγω, lead around, go about. ² κώμη, ης, ἡ, village. ³ νόσος, ου, ἡ, disease, malady. ⁴ μαλακία, ας, ἡ, sickness, weakness. ⁵ σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ⁶ σκύλλω, trouble, bother. ⁷ ρίπτω, throw, cast.

⁸ ὥσεί, like, about. ⁹ ποιμὴν, ἐνος, ὁ, shepherd. ¹⁰ θερισμός, οῦ, ὁ, harvest, reaping. ¹¹ ἐργάτης, ου, ὁ, workman, laborer. ¹² δέομαι, ask, request. ¹³ προσκαλέω, summon.

Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστιν ταῦτα: πρῶτος Σίμων ὁ λεγόμενος ²
 Πέτρος, καὶ Ἀνδρέας ¹ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ: Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου, ² καὶ
 Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ: Φίλιππος, καὶ Βαρθολομαῖος: ³ Θωμᾶς, ⁴ καὶ ³
 Ματθαῖος ⁵ ὁ τελώνης: ⁶ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου, ⁷ καὶ Λεββαῖος ⁸ ὁ ἐπικληθεὶς
 Θαδδαῖος: ⁹ Σίμων ὁ Κανανίτης, ¹⁰ καὶ Ἰούδας Ἰσκαριώτης ¹¹ ὁ καὶ παραδούς ⁴
 αὐτόν.

Τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς, παραγγείλας αὐτοῖς, λέγων, Εἰς ὁδὸν ⁵
 ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν ¹² μὴ εἰσέλθῃτε: πορεύεσθε δὲ ⁶
 μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ. Πορευόμενοι δὲ ⁷
 κηρύσσετε, λέγοντες ὅτι Ἦγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἀσθενοῦντας ⁸
 θεραπεύετε, λεπροὺς ¹³ καθαρίζετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε: δωρεὰν ¹⁴ ἐλάβετε,
 δωρεὰν ¹⁴ δότε. Μὴ κτήσῃσθε ¹⁵ χρυσόν, ¹⁶ μηδὲ ἄργυρον, ¹⁷ μηδὲ χαλκὸν ¹⁸ εἰς τὰς ⁹

¹ Ἀνδρέας, ου, ὁ, Andrew. ² Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ³ Βαρθολομαῖος, ου, ὁ, Bartholomew. ⁴ Θωμᾶς, ᾱ, ὁ, Thomas. ⁵ Ματθαῖος, ου, ὁ, Matthew. ⁶ τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ⁷ Ἀλφαῖος, ου, ὁ, Alphaeus. ⁸ Λεββαῖος, ου, ὁ, Lebbaeus. ⁹ Θαδδαῖος, ου, ὁ, Thaddaeus. ¹⁰ Κανανίτης, ου, ὁ, Canaanite. ¹¹ Ἰσκαριώτης, ου, ὁ, Iscariot, man of Kerioth. ¹² Σαμαρείτης, ου, ὁ, Samaritan. ¹³ λεπρός, οὔ, ὁ, scaly, leprous. ¹⁴ δωρεάν, without cost, without cause. ¹⁵ κτάσμαι, acquire, win. ¹⁶ χρυσός, οὔ, ὁ, gold, anything made of gold. ¹⁷ ἄργυρος, ου, ὁ, silver, silver as a metal. ¹⁸ χαλκός, οὔ, ὁ, money, copper or bronze.

ζώνας¹ ὑμῶν, μὴ πήραν² εἰς ὁδόν, μηδὲ δύο χιτῶνας,³ μηδὲ ὑποδήματα,⁴ μηδὲ 10
 ῥάβδους·⁵ ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης⁶ τῆς τροφῆς⁷ αὐτοῦ ἐστίν. Εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ 11
 κώμην⁸ εἰσελθῆτε, ἐξετάσατε⁹ τίς ἐν αὐτῇ ἄξιός ἐστιν· κακεῖ¹⁰ μείνατε, ἕως ἂν
 ἐξεέλθῃτε. Εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, ἀσπάσασθε αὐτήν. Καὶ ἐὰν μὲν ἦ ἡ 12
 οἰκία ἁγία, ἐλθέτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν· ἐὰν δὲ μὴ ἦ ἁγία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν
 πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω. Καὶ ὅς ἐὰν μὴ δέξηται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς 14
 λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης, ἐκτινάξατε¹¹ τὸν
 κονιορτὸν¹² τῶν ποδῶν ὑμῶν. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον¹³ ἔσται γῇ 15
 Σοδόμων¹⁴ καὶ Γομόρρων¹⁵ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων·¹⁶ γίνεσθε οὖν φρόνιμοι¹⁷ 16
 ὡς οἱ ὄφεις,¹⁸ καὶ ἀκέραιοι¹⁹ ὡς αἱ περιστεραί.²⁰ Προσέχετε²¹ δὲ ἀπὸ τῶν 17
 ἀνθρώπων· παραδώσουσιν γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια,²² καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς

¹ ζώνη, ης, ἡ, belt, girdle. ² πήρα, ας, ἡ, leather pouch, bag. ³ χιτῶν, ὄνος, ὁ, tunic, garment. ⁴ ὑπόδημα, τος, τό, sandal, shoe. ⁵ ῥάβδος, ου, ἡ, staff, rod. ⁶ ἐργάτης, ου, ὁ, workman, laborer. ⁷ τροφή, ἡς, ἡ, food, nourishment. ⁸ κώμη, ης, ἡ, village. ⁹ ἐξετάζω, scrutinize, examine. ¹⁰ κακεῖ, and there. ¹¹ ἐκτινάσσω, shake off or out, shake off. ¹² κονιορτός, οὔ, ὁ, dust. ¹³ ἀνεκτός, tolerable, bearable. ¹⁴ Σόδομα, ων, τό, Sodom. ¹⁵ Γόμορρα, ας, ἡ, Gomorrah. ¹⁶ λύκος, ου, ὁ, wolf, jackal. ¹⁷ φρόνιμος, prudent, wise. ¹⁸ ὄφις, εως, ὁ, snake, serpent. ¹⁹ ἀκέραιος, unmixed, pure. ²⁰ περιστερὰ, ᾶς, ἡ, dove. ²¹ προσέχω, take head of, attend to. ²² συνέδριον, ου, τό, council, Sanhedrin.

αὐτῶν μαστιγώσουσιν¹ ὑμᾶς· καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας² δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε 18
ἐνεκεν³ ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον⁴ αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν. Ὅταν δὲ παραδιδῶσιν 19
ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε⁵ πῶς ἢ τί λαλήσητε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ
ᾧρᾳ τί λαλήσετε· οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστέ οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς 20
ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. Παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ 21
πατὴρ τέκνον· καὶ ἐπαναστήσονται⁶ τέκνα ἐπὶ γονεῖς,⁷ καὶ θανατώσουσιν⁸
αὐτούς. Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας⁹ 22
εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται. Ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, 23
φεύγετε¹⁰ εἰς τὴν ἄλλην· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε¹¹ τὰς πόλεις τοῦ
Ἰσραὴλ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

¹ μαστιγώω, whip, lash. ² ἡγεμών, ὄνος, ὁ, governor, leader. ³ ἐνεκεν, for the sake of, on account of. ⁴ μαρτύριον, ου, τό, testimony, witness. ⁵ μεριμνάω, be anxious, distracted. ⁶ ἐπανίστημι, rise up against. ⁷ γονεὺς, ἕως, ὁ, parent. ⁸ θανατόω, put to death, subdue. ⁹ ὑπομένω, tarry, endure. ¹⁰ φεύγω, flee, escape. ¹¹ τελέω, finish, fulfill.

Οὐκ ἔστιν μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. 24

Ἄρκετὸν¹ τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ
κύριος αὐτοῦ. Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην² Βεελζεβούλ³ ἐκάλεσαν, πόσω⁴ μᾶλλον τοὺς
οἰκειακοὺς⁵ αὐτοῦ; Μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς: οὐδὲν γάρ ἐστιν κεκαλυμμένον⁶ 26
ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται,⁷ καὶ κρυπτὸν⁸ ὃ οὐ γνωσθήσεται. Ὁ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ 27
σκοτίᾳ,⁹ εἶπατε ἐν τῷ φωτί: καὶ ὃ εἰς τὸ οὖς ἀκούετε, κηρύξατε ἐπὶ τῶν
δωμάτων.¹⁰ Καὶ μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν 28
μὴ δυναμένων ἀποκτείνειν: φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ τὴν ψυχὴν
καὶ τὸ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γέννη.¹¹ Οὐχὶ δύο στρουθία¹² ἀσσαρίου¹³ πωλεῖται;¹⁴ 29
Καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ¹⁵ τοῦ πατρὸς ὑμῶν: ὑμῶν δὲ καὶ 30
αἱ τρίχες¹⁶ τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἡριθμημέναι¹⁷ εἰσίν. Μὴ οὖν φοβηθῆτε: πολλῶν 31
στρουθίων¹² διαφέρετε¹⁸ ὑμεῖς. Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει¹⁹ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν 32

¹ ἄρκετός, sufficient, enough. ² οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ³ Βεελζεβούλ, ὁ, Beelzebul. ⁴ πόσος, how many? how great? ⁵ οἰκειακός, one of a family. ⁶ καλύπτω, cover, veil. ⁷ ἀποκαλύπτω, reveal, uncover. ⁸ κρυπτός, hidden, secret. ⁹ σκοτία, ας, ἡ, darkness. ¹⁰ δῶμα, τος, τό, house, housetop. ¹¹ γένενα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ¹² στρουθίον, ου, τό, sparrow, small bird. ¹³ ἀσσάριον, ου, τό, assarion. ¹⁴ πωλέω, sell. ¹⁵ ἄνευ, without (gen). ¹⁶ θρίξ, τριχός, ἡ, hair. ¹⁷ ἀριθμέω, number, count. ¹⁸ διαφέρω, differ, carry through. ¹⁹ ὁμολογέω, confess, profess.

τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω¹ καὶ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν
οὐρανοῖς. Ὅστις δ' ἂν ἀρνήσῃταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι 33
αὐτὸν καὶ ἐμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

Μὴ νομίσητε² ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, 34
ἀλλὰ μάχαιραν.³ Ἦλθον γὰρ διχάσαι⁴ ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ 35
θυγατέρα⁵ κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, καὶ νύμφην⁶ κατὰ τῆς πενθεράς⁷ αὐτῆς· καὶ 36
ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκειακοὶ⁸ αὐτοῦ. Ὁ φιλῶν⁹ πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, 37
οὐκ ἔστιν μου ἄξιος· καὶ ὁ φιλῶν⁹ υἱὸν ἢ θυγατέρα⁵ ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστιν μου
ἄξιος· καὶ ὁς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν¹⁰ αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ 38
ἔστιν μου ἄξιος. Ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ ἀπολέσας 39
τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν¹¹ ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν.

¹ ὁμολογέω, confess, profess. ² νομίζω, suppose, think. ³ μάχαιρα, ἡς, ἡ, sword. ⁴ διχάζω, divide in two, set at variance. ⁵ θυγάτηρ, τρὸς, ἡ, daughter. ⁶ νύμφη, ἡς, ἡ, bride, young woman. ⁷ πενθερά, ἄς, ἡ, mother-in-law. ⁸ οἰκειακός, one of a family. ⁹ φιλέω, love, kiss. ¹⁰ σταυρός, οὗ, ὁ, cross. ¹¹ ἕνεκεν, for the sake of, on account of.

Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται: καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. 40

Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου μισθὸν¹ προφήτου λήψεται: καὶ ὁ 41

δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου μισθὸν¹ δικαίου λήψεται. Καὶ ὅς ἐάν 42

ποτίσῃ² ἓνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ³ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ,

ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν¹ αὐτοῦ.

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν⁴ ὁ Ἰησοῦς διατάσσω⁵ τοῖς δώδεκα μαθηταῖς αὐτοῦ, 11

μετέβη⁶ ἐκεῖθεν⁷ τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν.

Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀκούσας ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ⁸ τὰ ἔργα τοῦ χριστοῦ, πέμψας δύο τῶν 2

μαθητῶν αὐτοῦ, εἶπεν αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;⁹ Καὶ 3

ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ὅ ἀκούετε

καὶ βλέπετε: τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν,¹⁰ καὶ χωλοὶ¹¹ περιπατοῦσιν, λεπροὶ¹² 5

¹ μισθός, οὐ, ὁ, wages, reward. ² ποτίζω, give drink to, cause to drink. ³ ψυχρός, cold, cold hearted. ⁴ τελέω, finish, fulfill. ⁵ διατάσσω, command, give orders to. ⁶ μεταβαίνω, depart, leave. ⁷ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁸ δεσμωτήριον, οὐ, τό, prison, jail. ⁹ προσδοκάω, wait for, look for. ¹⁰ ἀναβλέπω, look up, receive sight. ¹¹ χωλός, lame, deprived of a foot. ¹² λεπρός, οὐ, ὁ, scaly, leprous.

καθαρίζονται, καὶ κωφοὶ¹ ἀκούουσιν, νεκροὶ ἐγείρονται, καὶ πτωχοὶ
 εὐαγγελίζονται: καὶ μακάριός ἐστιν, ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ² ἐν ἐμοί. Τούτων 6
 δὲ πορευομένων, ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ Ἰωάννου, Τί
 ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι;³ Κάλαμον⁴ ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον;⁵ 8
 Ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; Ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς⁶ ἱματίοις ἡμφιεσμένον;⁷ Ἴδού,
 οἱ τὰ μαλακὰ⁶ φοροῦντες⁸ ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλείων⁹ εἰσίν. Ἀλλὰ τί ἐξήλθετε 9
 ἰδεῖν; Προφήτην; Ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον¹⁰ προφήτου. Οὗτος γάρ 10
 ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται, Ἴδού, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ
 προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει¹¹ τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου. Ἀμὴν λέγω 11
 ὑμῖν, οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς¹² γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ:¹³
 ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστιν. Ἀπὸ δὲ τῶν 12
 ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ¹³ ἕως ἄρτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται,¹⁴
 καὶ βιασται¹⁵ ἀρπάζουσιν¹⁶ αὐτήν. Πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως 13

¹ κωφός, deaf, dumb. ² σκανδαλίζω, cause to stumble. ³ θεάομαι, look at, behold. ⁴ κάλαμος, ου, ὁ, reed, reed-pen. ⁵ σαλεύω, shake, excite. ⁶ μαλακός, soft, effeminate. ⁷ ἀμφιέννυμι, clothe, dress. ⁸ φορέω, wear, bear. ⁹ βασιλῆιος, kingly, royal. ¹⁰ περισσός, excessive, abundant. ¹¹ κατασκευάζω, prepare, build. ¹² γεννητός, born, begotten. ¹³ βαπτιστής, οὐ, ὁ, baptist, baptizer. ¹⁴ βιάζω, use force, violence. ¹⁵ βιαστής, οὐ, ὁ, violent man, forceful. ¹⁶ ἀρπάζω, seize, snatch.

Ἰωάννου προεφήτευσαν:¹ καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων 14
 ἔρχεσθαι. Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω. Τίνι δὲ ὁμοιώσω² τὴν γενεὰν ταύτην; 15
 Ὅμοία ἐστὶν παιδίοις ἐν ἀγοραῖς³ καθημένοις, καὶ προσφωνοῦσιν⁴ τοῖς ἐταίροις⁵
 αὐτῶν, καὶ λέγουσιν, Ἡυλήσαμεν⁶ ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε:⁷ ἐθρηνήσαμεν⁸ 17
 ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκόψασθε.⁹ Ἦλθεν γὰρ Ἰωάννης μήτε ἐσθίων μήτε πίνων, καὶ 18
 λέγουσιν, Δαιμόνιον ἔχει. Ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ 19
 λέγουσιν, Ἰδοὺ, ἄνθρωπος φάγος¹⁰ καὶ οἰνοπότης,¹¹ τελωνῶν¹² φίλος¹³ καὶ
 ἁμαρτωλῶν. Καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς.

Τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν¹⁴ τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλεῖσται δυνάμεις αὐτοῦ, 20
 ὅτι οὐ μετενόησαν. Οὐαὶ σοι, Χοραζὶν,¹⁵ οὐαὶ σοι, Βηθσαιδᾶ,¹⁶ ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ¹⁷ 21
 καὶ Σιδῶνι¹⁸ ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γερόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι¹⁹ ἂν ἐν σάκκῳ²⁰
 καὶ σποδῶ²¹ μετενόησαν. Πλὴν λέγω ὑμῖν, Τύρῳ¹⁷ καὶ Σιδῶνι¹⁸ ἀνεκτότερον²² 22

¹ προφητεύω, prophesy, foretell. ² ὁμοιώω, make like, liken. ³ ἀγορά, *āz*, ἡ, marketplace, place of assembly. ⁴ προσφωνέω, call to, summon. ⁵ ἐταῖρος, ου, ὁ, companion, friend. ⁶ αὐλέω, play a flute, play the flute. ⁷ ὀρχέομαι, dance. ⁸ θρηνέω, lament, mourn. ⁹ κόπτω, strike, smite. ¹⁰ φάγος, ου, ὁ, glutton. ¹¹ οἰνοπότης, ου, ὁ, drunkard, excessive wine-drinker. ¹² τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ¹³ φίλος, ου, ὁ, loving, friend. ¹⁴ ὀνειδίζω, reproach, revile. ¹⁵ Χοραζὶν, ἡ, Chorazin. ¹⁶ Βηθσαιδᾶ, ἡ, Bethsaida. ¹⁷ Τύρος, ου, ἡ, Tyre. ¹⁸ Σιδῶν, ὠνος, ἡ, Sidon. ¹⁹ πάλαι, long ago, of old. ²⁰ σάκκος, ου, ὁ, sackcloth. ²¹ σποδός, οὔ, ἡ, ashes. ²² ἀνεκτός, tolerable, bearable.

ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ ὑμῖν. Καὶ σύ, Καπερναοῦμ,¹ ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ 23
 ὑψωθείσα,² ἕως Ἰδου³ καταβιβασθήσῃ·⁴ ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις⁵ ἐγένοντο αἱ
 δυνάμεις αἱ γινόμεναι ἐν σοί, ξμειναν ἂν μέχρι⁶ τῆς σήμερον. Πλὴν λέγω ὑμῖν 24
 ὅτι γῇ Σοδόμων⁵ ἀνεκτότερον⁷ ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ σοί.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἐξομολογοῦμαι⁸ σοι, πάτερ, 25
 κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας⁹ ταῦτα ἀπὸ σοφῶν¹⁰ καὶ συνετῶν,
 καὶ ἀπεκάλυψας¹² αὐτὰ νηπίοις.¹³ Naί, ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως¹⁴ ἐγένετο εὐδοκία¹⁵ 26
 ἐμπροσθέν σου. Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου· καὶ οὐδεὶς 27
 ἐπιγινώσκει τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ· οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ
 υἱός, καὶ ὃ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι.¹² Δεῦτε¹⁶ πρὸς με πάντες οἱ 28
 κοπιῶντες¹⁷ καὶ πεφορτισμένοι,¹⁸ κἀγὼ ἀναπαύσω¹⁹ ὑμᾶς. Ἄρατε τὸν ζυγόν²⁰ 29
 μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε²¹ ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶξός²² εἰμι καὶ ταπεινός²³ τῇ καρδίᾳ:

¹ Καπερναοῦμ, ἡ, Capernaum. ² ὑψόω, lift up, exalt. ³ Ἰδου, ου, ὁ, Hades. ⁴ καταβιβάζω, bring down, cause to go down. ⁵ Σόδομα, ων, τό, Sodom. ⁶ μέχρι, until, as far as (gen). ⁷ ἀνεκτός, tolerable, bearable. ⁸ ἐξομολογέω, confess, profess. ⁹ ἀποκρύπτω, hide, conceal. ¹⁰ σοφός, wise. ¹¹ συνετός, intelligent, clever. ¹² ἀποκαλύπτω, reveal, uncover. ¹³ νήπιος, infant, child. ¹⁴ οὕτως, thus, so. ¹⁵ εὐδοκία, ας, ἡ, good pleasure, good-will. ¹⁶ δεῦτε, come!. ¹⁷ κοπιᾶω, toil, labor. ¹⁸ φορτίζω, load, burden. ¹⁹ ἀναπαύω, refresh, take rest. ²⁰ ζυγός, οὔ, ὁ, yoke, heavy burden. ²¹ μανθάνω, learn, ascertain. ²² πραῦς, gentle, mild. ²³ ταπεινός, humble, downcast.

καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν¹ ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Ὁ γὰρ ζυγός² μου χρηστός,³ καὶ τὸ 30
φορτίον⁴ μου ἐλαφρόν⁵ ἐστίν.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάββασιν διὰ τῶν σπορίμων·⁶ οἱ δὲ 12
μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπείνασαν,⁷ καὶ ἤρξαντο τίλλειν⁸ στάχυν⁹ καὶ ἐσθίειν. Οἱ δὲ 2
Φαρισαῖοι ἰδόντες εἶπον αὐτῷ, Ἰδοὺ, οἱ μαθηταί σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστιν
ποιεῖν ἐν σαββάτῳ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησεν Δαυίδ, ὅτε 3
ἐπείνασεν⁷ αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ· πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, καὶ 4
τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως¹⁰ ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἐξὸν ἦν αὐτῷ φαγεῖν, οὐδὲ τοῖς
μετ' αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσιν μόνοις; Ἡ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι τοῖς 5
σάββασιν οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσιν,¹¹ καὶ ἀναίτιοί¹² εἰσιν; 6
Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι τοῦ ἱεροῦ μείζον ἐστὶν ὧδε. Εἰ δὲ ἐγνώκετε τί ἐστίν, Ἦλεον¹³ 7
θέλω καὶ οὐ θυσίαν,¹⁴ οὐκ ἂν κατεδικάσατε¹⁵ τοὺς ἀναιτίους.¹² Κύριος γάρ ἐστιν 8

¹ ἀνάπαυσις, εως, ἡ, cessation, rest. ² ζυγός, οὐ, ὁ, yoke, heavy burden. ³ χρηστός, good, kind. ⁴ φορτίον, ου, τό, burden, load. ⁵ ἐλαφρός, light, easy to bear. ⁶ σπόριμος, grain field, sown. ⁷ πεινάω, hunger, am hungry. ⁸ τίλλω, pluck, pick. ⁹ στάχυν, υος, ὁ, Stachys, head of grain. ¹⁰ πρόθεσις, εως, ἡ, setting forth, purpose. ¹¹ βεβηλόω, profane, desecrate. ¹² ἀναίτιος, innocent, guiltless. ¹³ ἔλεος, ους, ὁ, pity, mercy. ¹⁴ θυσία, ας, ἡ, sacrifice. ¹⁵ καταδικάζω, pass sentence upon, condemn.

τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ μεταβὰς¹ ἐκεῖθεν² ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν. Καὶ ἰδού, ἄνθρωπος ἦν 9
τὴν χεῖρα ἔχων ξηράν·³ καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, λέγοντες, Εἰ ἔξεστιν τοῖς
σάββασιν θεραπεύειν; ἵνα κατηγορήσωσιν⁴ αὐτοῦ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Τίς ἔσται 11
ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃς ἔξει πρόβατον ἓν, καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ⁵ τοῦτο τοῖς σάββασιν
εἰς βόθυνον,⁶ οὐχὶ κρατήσῃ αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ; Πόσω⁷ οὖν διαφέρει⁸ ἄνθρωπος 12
προβάτου. Ὡστε ἔξεστιν τοῖς σάββασιν καλῶς ποιεῖν. Τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, 13
Ἔκτεινον⁹ τὴν χεῖρά σου. Καὶ ἐξέτεινεν,⁹ καὶ ἀποκατεστάθη¹⁰ ὑγιής¹¹ ὡς ἡ ἄλλη.
Οἱ δὲ Φαρισαῖοι συμβούλιον¹² ἔλαβον κατ' αὐτοῦ ἐξελθόντες, ὅπως αὐτόν 14
ἀπολέσωσιν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς γνοὺς ἀνεχώρησεν¹³ ἐκεῖθεν·² καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ 15
ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πάντας, καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μὴ 16
φανερὸν¹⁴ αὐτὸν ποιήσωσιν· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου¹⁵ τοῦ 17

¹ μεταβαίνω, depart, leave. ² ἐκεῖθεν, from there, from that place. ³ ξηρός, dry, withered. ⁴ κατηγορέω, accuse, charge. ⁵ ἐμπίπτω, fall into, fall in. ⁶ βόθυνος, ου, ό, pit, ditch. ⁷ πόσος, how many? how great? ⁸ διαφέρω, differ, carry through. ⁹ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ¹⁰ ἀποκαθίστημι, restore, give back. ¹¹ ὑγιής, whole, healthy. ¹² συμβούλιον, ου, τό, counsel, council. ¹³ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ¹⁴ φανερός, manifest, apparent. ¹⁵ Ἡσαΐας, ου, ό, Isaiah.

προφήτου, λέγοντος, Ἰδοὺ, ὁ παῖς¹ μου ὃν ἡρέτισα:² ὁ ἀγαπητός μου εἰς ὃν 18
 εὐδόκησεν³ ἡ ψυχὴ μου: θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν
 ἀπαγγελεῖ. Οὐκ ἐρίσει,⁴ οὐδὲ κραυγάσει:⁵ οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις⁶ 19
 τὴν φωνὴν αὐτοῦ. Κάλαμον⁷ συντετριμμένον⁸ οὐ κατεάξει,⁹ καὶ λίνον¹⁰ 20
 τυφόμενον¹¹ οὐ σβέσει:¹² ἕως ἄν ἐκβάλῃ εἰς νίκος¹³ τὴν κρίσιν. Καὶ τῷ ὀνόματι 21
 αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν.

Τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος,¹⁴ τυφλὸς καὶ κωφός:¹⁵ καὶ ἐθεράπευσεν 22
 αὐτόν, ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν¹⁵ καὶ λαλεῖν καὶ βλέπειν. Καὶ ἐξίσταντο¹⁶ 23
 πάντες οἱ ὄχλοι καὶ ἔλεγον, Μήτι¹⁷ οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Δαυίδ; Οἱ δὲ Φαρισαῖοι 24
 ἀκούσαντες εἶπον, Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβούλ¹⁸
 ἄρχοντι τῶν δαιμονίων. Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις¹⁹ αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς, 25
 Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα²⁰ καθ' ἑαυτῆς ἐρημοῦται:²¹ καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία

¹ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ² αἰρετίζω, choose. ³ εὐδοκέω, think it good, be well pleased with. ⁴ ἐρίζω, quarrel, wrangle. ⁵ κραυγάζω, cry out, cry aloud. ⁶ πλατεία, ας, ἡ, street. ⁷ κάλαμος, ου, ὁ, reed, reed-pen. ⁸ συντρίβω, break in pieces, crush. ⁹ κατάννυμι, break in pieces. ¹⁰ λίνον, ου, τό, lamp-wick, linen garment. ¹¹ τύφω, raise smoke. ¹² σβέννυμι, quench, extinguish. ¹³ νίκος, ους, τό, victory. ¹⁴ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ¹⁵ κωφός, deaf, dumb. ¹⁶ ἐξίστημι, amaze, be amazed. ¹⁷ μήτι, interrogative particle expecting a negative answer. ¹⁸ Βεελζεβούλ, ὁ, Beelzebul. ¹⁹ ἐνθύμησις, εως, ἡ, deliberation, thought. ²⁰ μερίζω, divide, part. ²¹ ἐρημόω, destroy, strip.

μερισθεῖσα¹ καθ' ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται. Καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν 26
 ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη·¹ πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; Καὶ εἰ 27
 ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ² ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν;
 Διὰ τοῦτο αὐτοὶ ὑμῶν ἔσονται κριταί.³ Εἰ δὲ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ 28
 δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν⁴ ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. Ἡ πῶς δύναταί τις 29
 εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ⁵ καὶ τὰ σκεύη⁶ αὐτοῦ διαρπάσαι,⁷ ἐὰν μὴ
 πρῶτον δῇσῃ τὸν ἰσχυρόν;⁵ Καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει.⁷ Ὁ μὴ ὢν 30
 μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστίν· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει.⁸ Διὰ τοῦτο 31
 λέγω ὑμῖν, Πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία⁹ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις· ἡ δὲ
 τοῦ πνεύματος βλασφημία⁹ οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις. Καὶ ὃς ἐὰν εἴπη 32
 λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπη κατὰ τοῦ
 πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ
 μέλλοντι. Ἡ ποιήσατε τὸ δένδρον¹⁰ καλόν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν, ἢ 33

¹ μερίζω, divide, part. ² Βεελζεβούλ, ὁ, Beelzebul. ³ κριτής, ου, ὁ, judge. ⁴ φθάνω, come before another, anticipate. ⁵ ἰσχυρός, strong, mighty. ⁶ σκεῦος, ους, τό, vessel, goods (plural). ⁷ διαρπάζω, plunder, rob thoroughly. ⁸ σκορπίζω, scatter, disperse. ⁹ βλασφημία, ας, ἡ, blasphemy, reproach. ¹⁰ δένδρον, ου, τό, tree.

ποιήσατε τὸ δένδρον¹ σαπρόν,² καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρόν:² ἐκ γὰρ τοῦ
καρποῦ τὸ δένδρον¹ γινώσκεται. Γεννήματα³ ἐχιδνῶν,⁴ πῶς δύνασθε ἀγαθὰ 34
λαλεῖν, πονηροὶ ὄντες; Ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος⁵ τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ.
Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ⁶ ἐκβάλλει ἀγαθὰ: καὶ ὁ πονηρὸς 35
ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ⁶ ἐκβάλλει πονηρά. Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πᾶν 36
ῥῆμα ἄργόν,⁷ ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσιν περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν
ἡμέρᾳ κρίσεως. Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου 37
καταδικασθήσῃ.⁸

Τότε ἀπεκρίθησάν τινες τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, λέγοντες, Διδάσκαλε, 38
θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Γενεὰ πονηρὰ 39
καὶ μοιχαλὶς⁹ σημεῖον ἐπιζητεῖ:¹⁰ καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ
σημεῖον Ἰωνᾶ¹¹ τοῦ προφήτου. Ὡσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς¹¹ ἐν τῇ κοιλίᾳ¹² τοῦ 40

¹ δένδρον, ου, τό, tree. ² σαπρός, rotten, worthless. ³ γέννημα, τος, τό, offspring, child. ⁴ ἐχιδνα, ης, ἡ, viper, serpent. ⁵ περίσσευμα, τος, τό, superfluity, abundance. ⁶ θησαυρός, οὔ, ὁ, storehouse, treasure. ⁷ ἄργός, inactive, idle. ⁸ καταδικάζω, pass sentence upon, condemn. ⁹ μοιχαλὶς, ἴδος, ἡ, adulteress. ¹⁰ ἐπιζητέω, seek for, seek after. ¹¹ Ἰωνᾶς, ᾱ, ὁ, Jonah. ¹² κοιλία, ας, ἡ, belly, womb.

κήτους¹ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ
καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. Ἄνδρες Νινευίται² 41
ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινοῦσιν³ αὐτήν:
ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα⁴ Ἰωνᾶ,⁵ καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Ἰωνᾶ⁵ ὧδε. Βασίλισσα⁶ 42
νότου⁷ ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ³ αὐτήν:
ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων⁸ τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος:⁹ καὶ ἰδοὺ,
πλεῖον Σολομῶνος⁹ ὧδε. Ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ 43
ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων¹⁰ τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν,¹¹ καὶ οὐχ
εὐρίσκει. Τότε λέγει, Ἐπιστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου ὅθεν¹² ἐξῆλθον. Καὶ ἐλθὼν 44
εὐρίσκει σχολάζοντα,¹³ σεσαρωμένον¹⁴ καὶ κεκοσμημένον.¹⁵ Τότε πορεύεται καὶ 45
παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ
εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ: καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα

¹ κῆτος, ους, τό, sea monster, huge fish. ² Νινευίτης, ου, ό, Ninevite. ³ κατακρίνω, condemn. ⁴ κήρυγμα, τος, τό, proclamation, preaching. ⁵ Ἰωνᾶς, ᾱ, ό, Jonah. ⁶ βασίλισσα, ης, ή, queen. ⁷ νότος, ου, ό, south wind, south. ⁸ πέρας, ατος, τό, limit, end. ⁹ Σολομών, ωνος, ό, Solomon. ¹⁰ ἄνυδρος, waterless, dry. ¹¹ ἀνάπαυσις, εως, ή, cessation, rest. ¹² ὅθεν, from where, from which. ¹³ σχολάζω, devote oneself to, be unoccupied. ¹⁴ σαρῶ, sweep, sweep using a broom. ¹⁵ κοσμέω, adorn, put into order. ¹⁶ χεῖρων, worse.

τῶν πρώτων. Οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ.

Ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις, ἰδοὺ, ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ 46
 εἰστήκεισαν ἔξω, ζητοῦντες αὐτῷ λαλῆσαι. Εἶπεν δέ τις αὐτῷ, Ἰδοὺ, ἡ μήτηρ 47
 σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἐστήκασιν, ζητοῦντές σοι λαλῆσαι. Ὁ δὲ 48
 ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ εἰπόντι αὐτῷ, Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου; Καὶ τίνες εἰσὶν οἱ
 ἀδελφοί μου; Καὶ ἐκτείνας¹ τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν, 49
 Ἰδοὺ, ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου. Ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ 50
 πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ² καὶ μήτηρ ἐστίν.

Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς οἰκίας ἐκάθητο παρὰ τὴν 13
 θάλασσαν. Καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοί, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸ 2
 πλοῖον ἐμβάντα³ καθῆσθαι: καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν⁴ εἰστήκει. Καὶ 3
 ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς, λέγων, Ἰδοὺ, ἐξῆλθεν ὁ σπεῖρων τοῦ

¹ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ² ἀδελφή, ἥς, ἡ, sister. ³ ἐμβαίνω, embark. ⁴ αἰγιαλός, οὐ, ὁ, seashore, beach.

σπείρειν. Καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτόν, ἃ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ ἦλθεν τὰ 4
 πετεινὰ¹ καὶ κατέφαγεν² αὐτά. Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη,³ ὅπου οὐκ εἶχεν 5
 γῆν πολλήν· καὶ εὐθέως ἐξανέτειλεν,⁴ διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος⁵ γῆς· ἡλίου δὲ 6
 ἀνατείλαντος⁶ ἐκαυματίσθη,⁷ καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν⁸ ἐξηράνθη.⁹ Ἄλλα δὲ 7
 ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας,¹⁰ καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι¹⁰ καὶ ἀπέπνιξαν¹¹ αὐτά. 8
 Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλήν· καὶ ἐδίδου καρπόν, ὃ μὲν ἑκατόν,¹² ὃ δὲ 9
 ἑξήκοντα,¹³ ὃ δὲ τριάκοντα.¹⁴ Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω. 9

Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ εἶπον αὐτῷ, Διὰ τί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς; 10
 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὅτι Ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια¹⁵ τῆς
 βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται. Ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται 12
 αὐτῷ καὶ περισσευθήσεται· ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. 13
 Διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσιν, καὶ

¹ πετεινόν, ου, τό, bird. ² κατεσθίω, eat up, devour. ³ πετρώδης, rocky, stony. ⁴ ἐξανατέλλω, spring up, spring up out. ⁵ βάθος, ους, τό, depth, deep. ⁶ ἀνατέλλω, cause to rise, make to rise. ⁷ καυματίζω, burn up, scorch. ⁸ ρίζα, ης, ἥ, root, that which grows from the root. ⁹ ξηραίνω, dry up, parch. ¹⁰ ἄκανθα, ης, ἥ, thorn, thorn bush. ¹¹ αποπνίγω, choke, drown. ¹² ἑκατόν, hundred, 100. ¹³ ἑξήκοντα, sixty, 60. ¹⁴ τριάκοντα, thirty, 30. ¹⁵ μυστήριον, ου, τό, secret, mystery.

ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ συνιοῦσιν.¹ Καὶ ἀναπληροῦται² αὐτοῖς ἡ 14
προφητεία³ Ἡσαΐου,⁴ ἡ λέγουσα, Ἀκοῇ⁵ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε:¹ καὶ
βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. Ἐπαχύνθη⁶ γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, 15
καὶ τοῖς ὠσὶν βαρέως⁷ ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν:⁸
μήποτε⁹ ἴδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσιν, καὶ τῇ καρδίᾳ
συνῶσιν,¹ καὶ ἐπιστρέψωσιν, καὶ ἰάσομαι¹⁰ αὐτούς. Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ 16
ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσιν: καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν, ὅτι ἀκούει. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν 17
ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν¹¹ ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον:
καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. Ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν 18
τοῦ σπείροντος. Παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας καὶ μὴ συνιέντος,¹ 19
ἔρχεται ὁ πονηρός, καὶ ἀρπάζει¹² τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ: οὗτός
ἐστὶν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρεῖς. Ὁ δὲ ἐπὶ τὰ πετρώδη¹³ σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ 20
τὸν λόγον ἀκούων, καὶ εὐθὺς μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν: οὐκ ἔχει δὲ ῥίζαν¹⁴ 21

¹ συνίημι, understand, consider. ² ἀναπληρόω, fill up, fulfill. ³ προφητεία, ας, ἡ, prophecy. ⁴ Ἡσαΐας, ου, ὁ, Isaiah. ⁵ ἀκοή, ἡς, ἡ, hearing, report. ⁶ παχύνω, fatten. ⁷ βαρέως, with difficulty, heavily. ⁸ καμμύω, close (the eyes), close. ⁹ μήποτε, never, lest perchance. ¹⁰ ἰάομαι, heal. ¹¹ ἐπιθυμέω, desire, long for. ¹² ἀρπάζω, seize, snatch. ¹³ πετρώδης, rocky, stony. ¹⁴ ῥίζα, ἡς, ἡ, root, that which grows from the root.

ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ πρόσκαιρός¹ ἐστίν· γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ² διὰ τὸν
 λόγον, εὐθὺς σκανδαλίζεται.³ Ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας⁴ σπαρείς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν 22
 λόγον ἀκούων, καὶ ἡ μέριμνα⁵ τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ ἡ ἀπάτη⁶ τοῦ πλούτου⁷
 συμπνίγει⁸ τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος⁹ γίνεται. Ὁ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν 23
 σπαρείς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιῶν:¹⁰ ὃς δὴ¹¹ καρποφορεῖ,¹² καὶ
 ποιεῖ ὁ μὲν ἑκατόν,¹³ ὁ δὲ ἐξήκοντα,¹⁴ ὁ δὲ τριάκοντα.¹⁵

Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν¹⁶ αὐτοῖς, λέγων, Ὡμοιώθη¹⁷ ἡ βασιλεία τῶν 24
 οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείροντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ: ἐν δὲ τῷ 25
 καθεύδειν¹⁸ τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἔσπειρεν ζιζάνια¹⁹ ἀνά²⁰
 μέσον τοῦ σίτου,²¹ καὶ ἀπῆλθεν. Ὅτε δὲ ἐβλάστησεν²² ὁ χόρτος²³ καὶ καρπὸν 26
 ἐποίησεν, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια.¹⁹ Προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ 27

¹πρόσκαιρος, temporary, passing. ²διωγμός, οὐ, ὁ, persecution. ³σκανδαλίζω, cause to stumble. ⁴ἀκανθα, ης, ἡ, thorn, thorn bush. ⁵μέριμνα, ης, ἡ, care, anxiety. ⁶ἀπάτη, ης, ἡ, deceit, deceitfulness. ⁷πλοῦτος, ου, ὁ, wealth, riches. ⁸συμπνίγω, choke, choke utterly. ⁹ἄκαρπος, unfruitful, barren. ¹⁰συνιῶμι, understand, consider. ¹¹δὴ, also, indeed. ¹²καρποφορέω, bear fruit. ¹³ἑκατόν, hundred, 100. ¹⁴ἐξήκοντα, sixty, 60. ¹⁵τριάκοντα, thirty, 30. ¹⁶παρατίθημι, set before, entrust. ¹⁷ὁμοιόω, make like, liken. ¹⁸καθεύδω, sleep. ¹⁹ζιζάνιον, ου, τό, tare, spurious wheat. ²⁰ἀνά, upwards, upon. ²¹σίτος, ου, ὁ, wheat, grain. ²²βλαστάνω, sprout, produce. ²³χόρτος, ου, ὁ, grass, hay.

οἰκοδεσπότου¹ εἶπον αὐτῷ, Κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ² ἀγρῷ
 ; Πόθεν³ οὖν ἔχει ζιζάνια; ⁴ Ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς, Ἐχθρὸς ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν. 28
 Οἱ δὲ δούλοι εἶπον αὐτῷ, Θέλεις οὖν ἀπελθόντες συλλέξομεν⁵ αὐτά; Ὁ δὲ ἔφη, 29
 Οὐ: μήποτε,⁶ συλλέγοντες⁵ τὰ ζιζάνια,⁴ ἐκριζώσητε⁷ ἅμα⁸ αὐτοῖς τὸν σῖτον.⁹ 30
 Ἄφετε συναυξάνεσθαι¹⁰ ἀμφοτέρα¹¹ μέχρι¹² τοῦ θερισμοῦ:¹³ καὶ ἐν καιρῷ τοῦ
 θερισμοῦ¹³ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς,¹⁴ Συλλέξατε⁵ πρῶτον τὰ ζιζάνια,⁴ καὶ δήσατε
 αὐτὰ εἰς δέσμας¹⁵ πρὸς τὸ κατακαῦσαι¹⁶ αὐτά: τὸν δὲ σῖτον⁹ συναγάγετε εἰς τὴν
 ἀποθήκην¹⁷ μου.

Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν¹⁸ αὐτοῖς, λέγων, Ὅμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν 31
 οὐρανῶν κόκκῳ¹⁹ σινάπεως,²⁰ ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ: 32
 ὃ μικρότερον μὲν ἐστὶν πάντων τῶν σπερμάτων: ὅταν δὲ αὐξηθῇ,²¹ μεῖζον τῶν

¹ οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ² σός, your, yours. ³ πόθεν, from where? whence. ⁴ ζιζάνιον, ου, τό, tare, spurious wheat. ⁵ συλλέγω, collect, gather. ⁶ μήποτε, never, lest perchance. ⁷ ἐκριζόω, uproot, root out. ⁸ ἅμα, at the same time. ⁹ σῖτος, ου, ὁ, wheat, grain. ¹⁰ συναυξάνομαι, grow together. ¹¹ ἀμφοτέροι, both, both of two. ¹² μέχρι, until, as far as (gen). ¹³ θερισμός, ου, ὁ, harvest, reaping. ¹⁴ θεριστής, ου, ὁ, reaper, harvester. ¹⁵ δέσμη, ης, ἡ, bundle. ¹⁶ κατακαίω, burn up, consume entirely. ¹⁷ ἀποθήκη, ης, ἡ, storehouse, barn. ¹⁸ παρατίθημι, set before, entrust. ¹⁹ κόκκος, ου, ὁ, grain, seed. ²⁰ σίναπι, εως, τό, mustard plant, mustard. ²¹ αὐξάνω, cause to grow, increase.

λαχάνων¹ ἐστίν, καὶ γίνεται δένδρον,² ὥστε ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ³ τοῦ οὐρανοῦ καὶ
κατασκηνοῦν⁴ ἐν τοῖς κλάδοις⁵ αὐτοῦ.

Ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς, Ὅμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμη, 33
ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυψεν⁷ εἰς ἀλεύρου⁸ σάτα⁹ τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη¹⁰ ὅλον.

Ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, καὶ χωρὶς 34
παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς: ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου, 35
λέγοντος, Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, ἐρεύξομαι¹¹ κεκρυμμένα⁷ ἀπὸ
καταβολῆς¹² κόσμου.

Τότε ἀφείς τοὺς ὄχλους ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ Ἰησοῦς: καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ 36
μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, Φράσον¹³ ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων¹⁴ τοῦ

¹ λάχανον, ου, τό, garden herb, vegetable. ² δένδρον, ου, τό, tree. ³ πετεινόν, ου, τό, bird. ⁴ κατασκηνόω, cause to dwell, settle. ⁵ κλάδος, ου, ό, branch (of a tree), branch. ⁶ ζύμη, ης, ή, leaven, ferment. ⁷ κρύπτω, conceal, hide.
⁸ ἄλευρον, ου, τό, wheat flour, meal. ⁹ σάτον, ου, τό, seah (a Hebrew measure). ¹⁰ ζυμόω, leaven, ferment. ¹¹ ἐρεύγομαι, utter, proclaim. ¹² καταβολή, ης, ή, foundation, depositing. ¹³ φράζω, explain, interpret. ¹⁴ ζιζάνιον, ου, τό, tare, spurious wheat.

ἀγροῦ. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα ἐστὶν ὁ υἱὸς 37
 τοῦ ἀνθρώπου· ὁ δὲ ἀγρός ἐστὶν ὁ κόσμος· τὸ δὲ καλὸν σπέρμα, οὗτοί εἰσιν οἱ 38
 υἱοὶ τῆς βασιλείας· τὰ δὲ ζιζάνια¹ εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ· ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ 39
 σπείρας αὐτὰ ἐστὶν ὁ διάβολος· ὁ δὲ θερισμὸς² συντέλεια³ τοῦ αἰώνος ἐστὶν· οἱ
 δὲ θερισταὶ⁴ ἄγγελοι εἰσιν. Ὡς περ οὖν συλλέγεται⁵ τὰ ζιζάνια¹ καὶ πυρὶ καίεται,⁶ 40
 οὕτως⁷ ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ³ τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ 41
 ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν⁵ ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ
 πάντα τὰ σκάνδαλα⁸ καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν,⁹ καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς 42
 τὴν κάμινον¹⁰ τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς¹¹ καὶ ὁ βρυγμὸς¹² τῶν ὀδόντων.
 Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν¹⁴ ὥς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Ὁ 43
 ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.

¹ ζιζάνιον, ου, τό, tare, spurious wheat. ² θερισμός, οὔ, ὁ, harvest, reaping. ³ συντέλεια, ας, ἡ, completion, end. ⁴ θεριστής, οὔ, ὁ, reaper, harvester. ⁵ συλλέγω, collect, gather. ⁶ καίω, burn, ignite. ⁷ οὕτως, thus, so. ⁸ σκάνδαλον, ου, τό, cause of stumbling, snare. ⁹ ἀνομία, ας, ἡ, lawlessness, iniquity. ¹⁰ κάμινος, ου, ἡ, furnace. ¹¹ κλαυθμός, οὔ, ὁ, weeping, lamentation. ¹² βρυγμός, οὔ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ¹³ ὀδούς, ὁ, tooth. ¹⁴ ἐκλάμπω, shine (forth), shine forth.

Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ¹ κεκρυμμένῳ² ἐν τῷ ἀγρῷ, 44

ὃν εὐρών ἄνθρωπος ἔκρυψεν·³ καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει, καὶ πάντα ὅσα
ἔχει πωλεῖ,⁴ καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον.

Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ⁴ ζητοῦντι καλοὺς 45

μαργαρίτας·⁵ ὃς εὐρών ἓνα πολύτιμον⁶ μαργαρίτην,⁵ ἀπελθὼν πέπρακεν⁷ πάντα 46
ὅσα εἶχεν, καὶ ἠγόρασεν αὐτόν.

Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ⁸ βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, 47

καὶ ἐκ παντὸς γένους⁹ συναγαγούσῃ· ἣν, ὅτε ἐπληρώθη, ἀναβιβάσαντες¹⁰ ἐπὶ 48

τὸν αἰγιαλόν,¹¹ καὶ καθίσαντες, συνέλεξαν¹² τὰ καλὰ εἰς ἀγγεῖα,¹³ τὰ δὲ σαπρὰ¹⁴

ἔξω ἔβαλον. Οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ¹⁵ τοῦ αἰῶνος· ἐξελεύσονται οἱ 49

ἄγγελοι, καὶ ἀφοριοῦσιν¹⁶ τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων, καὶ βалоῦσιν 50

¹ θησαυρός, οὐ, ὁ, storehouse, treasure. ² κρύπτω, conceal, hide. ³ πωλέω, sell. ⁴ ἔμπορος, ου, ὁ, merchant, trader. ⁵ μαργαρίτης, ου, ὁ, pearl. ⁶ πολύτιμος, very precious, costly. ⁷ πιπράσκω, sell. ⁸ σαγήνη, ης, ἡ, dragnet, fishing net. ⁹ γένος, ους, τό, race, kind. ¹⁰ ἀναβιβάζω, bring up, draw up. ¹¹ αἰγιαλός, οὐ, ὁ, seashore, beach. ¹² συλλέγω, collect, gather. ¹³ ἀγγεῖον, ου, τό, vessel, flask. ¹⁴ σαπρός, rotten, worthless. ¹⁵ συντέλεια, ας, ἡ, completion, end. ¹⁶ ἀφορίζω, separate, set apart.

αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον¹ τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς² καὶ ὁ βρυγμὸς³ τῶν
ὀδόντων.⁴

Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Συνήκατε⁵ ταῦτα πάντα; Λέγουσιν αὐτῷ, Ναί, κύριε. Ὁ 51

δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς⁶ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν
οὐρανῶν ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ,⁷ ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ
θησαυροῦ⁸ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά.⁹

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν¹⁰ ὁ Ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταύτας, μετῆρην¹¹ ἐκεῖθεν:¹² 53

καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα¹³ αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν,

ὥστε ἐκπλήττεσθαι¹⁴ αὐτοὺς καὶ λέγειν, Πόθεν¹⁵ τούτῳ ἡ σοφία αὕτη καὶ αἱ

δυνάμεις; Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος¹⁶ υἱός; Οὐχὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται 55

Μαριάμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσῆς¹⁷ καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας; 56

¹ κάμινος, ου, ἡ, furnace. ² κλαυθμός, οὔ, ὁ, weeping, lamentation. ³ βρυγμός, οὔ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ⁴ ὀδούς, ὁ, tooth. ⁵ συνίημι, understand, consider. ⁶ μαθητεύω, be a disciple, make a disciple. ⁷ οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ⁸ θησαυρός, οὔ, ὁ, storehouse, treasure. ⁹ παλαιός, old, ancient. ¹⁰ τελέω, finish, fulfill. ¹¹ μεταίρω, go away, depart. ¹² ἐκεῖθεν, from there, from that place. ¹³ πατρίς, ἰδος, ἡ, of one's fathers, fatherland. ¹⁴ ἐκπλήσσω, am thunderstruck, astounded. ¹⁵ πόθεν, from where? whence. ¹⁶ τέκτων, ονος, ὁ, builder, carpenter. ¹⁷ Ἰωσῆς, ἦτος, ὁ, Josès.

Καὶ αἱ ἀδελφαί¹ αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσὶν; Πόθεν² οὖν τούτῳ ταῦτα
 πάντα; Καὶ ἐσκανδαλίζοντο³ ἐν αὐτῷ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἔστιν 57
 προφήτης ἄτιμος,⁴ εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι⁵ αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Καὶ οὐκ 58
 ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλές, διὰ τὴν ἀπιστίαν⁶ αὐτῶν.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώδης ὁ τετράρχης⁷ τὴν ἀκοήν⁸ Ἰησοῦ, καὶ εἶπεν 14
 τοῖς παισὶν⁹ αὐτοῦ, Οὗτός ἐστιν Ἰωάννης ὁ βαπτιστής:¹⁰ αὐτὸς ἡγέρθη ἀπὸ τῶν
 νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν¹¹ ἐν αὐτῷ. Ὁ γὰρ Ἡρώδης 3
 κρατήσας τὸν Ἰωάννην ἔδησεν αὐτὸν καὶ ἔθετο ἐν φυλακῇ, διὰ Ἡρωδιάδα¹² τὴν
 γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ἔλεγεν γὰρ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, Οὐκ 4
 ἔξεστίν σοι ἔχειν αὐτήν. Καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι 5
 ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον. Γενεσίων¹³ δὲ ἀγομένων τοῦ Ἡρώδου, ὠρχήσατο¹⁴ ἡ 6
 θυγάτηρ¹⁵ τῆς Ἡρωδιάδος¹² ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἤρρεσεν¹⁶ τῷ Ἡρώδῃ: ὅθεν¹⁷ μεθ' 7

¹ ἀδελφή, ἡς, ἡ, sister. ² πόθεν, from where? whence. ³ σκανδαλίζω, cause to stumble. ⁴ ἄτιμος, without honor, dishonored. ⁵ πατρίς, ἰδος, ἡ, of one's fathers, fatherland. ⁶ ἀπιστία, ας, ἡ, unbelief, unfaithfulness. ⁷ τετράρχης, ου, ὁ, tetrarch. ⁸ ἀκοή, ἡς, ἡ, hearing, report. ⁹ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ¹⁰ βαπτιστής, οὔ, ὁ, baptist, baptizer. ¹¹ ἐνεργέω, work, effect. ¹² Ἡρωδιάς, ἁδος, ἡ, Herodias. ¹³ γενέσια, ων, τό, birthday celebration. ¹⁴ ὀρχέομαι, dance. ¹⁵ θυγάτηρ, τρος, ἡ, daughter. ¹⁶ ἀρέσκω, please, serve. ¹⁷ ὅθεν, from where, from which.

ὄρκου¹ ὡμολόγησεν² αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσῃται. Ἡ δέ, προβιβασθεῖσα³ ὑπὸ 8
τῆς μητρὸς αὐτῆς, Δός μοι, φησίν, ὧδε ἐπὶ πίνακι⁴ τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ
βαπτιστοῦ.⁵ Καὶ ἐλυπήθη⁶ ὁ βασιλεύς, διὰ δὲ τοὺς ὄρκους¹ καὶ τοὺς 9
συνανακειμένους⁷ ἐκέλευσεν⁸ δοθῆναι: καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισεν⁹ τὸν Ἰωάννην 10
ἐν τῇ φυλακῇ. Καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι,⁴ καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ:¹⁰ 11
καὶ ἤνεγκεν τῇ μητρὶ αὐτῆς. Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦραν τὸ 12
σῶμα, καὶ ἔθαψαν¹¹ αὐτό: καὶ ἐλθόντες ἀπήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ.

Καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν¹² ἐκεῖθεν¹³ ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' 13
ιδίαν: καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἠκολούθησαν αὐτῷ πεζῇ¹⁴ ἀπὸ τῶν πόλεων. Καὶ 14
ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἶδεν πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη¹⁵ ἐπ' αὐτοῖς, καὶ
ἐθεράπευσεν τοὺς ἀρρώστους¹⁶ αὐτῶν. Ὁψίας¹⁷ δὲ γενομένης, προσήλθον αὐτῷ 15
οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, Ἡ ἐρημὸς ἐστὶν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρήλθεν:¹⁸

¹ ὄρκος, ου, ὁ, oath. ² ὁμολογέω, confess, profess. ³ προβιβάζω, cause to come forward, prompt. ⁴ πίναξ, ακος, ἡ, board, dish. ⁵ βαπτιστής, οὔ, ὁ, baptist, baptizer. ⁶ λυπέω, grieve, pain. ⁷ συνανάκειμαι, recline at table with. ⁸ κελεύω, order, command. ⁹ ἀποκεφαλίζω, behead. ¹⁰ κοράσιον, ου, τό, girl, little girl. ¹¹ θάπτω, bury. ¹² ἀναχωρέω, depart, withdraw. ¹³ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ¹⁴ πεζῇ, by land, on foot. ¹⁵ σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ¹⁶ ἀρρωστος, sick, ill. ¹⁷ ὄψιος, late. ¹⁸ παρέρχομαι, pass by, go by.

ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας¹ ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς
 βρώματα.² Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν: δότε αὐτοῖς 16
 ὑμεῖς φαγεῖν. Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ, Οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ 17
 δύο ἰχθύας.³ Ὁ δὲ εἶπεν, Φέρετέ μοι αὐτοὺς ὧδε. Καὶ κελεύσας⁴ τοὺς ὄχλους 18
 ἀνακλιθῆναι⁵ ἐπὶ τοὺς χόρτους,⁶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας,³
 ἀναβλέψας⁷ εἰς τὸν οὐρανόν, εὐλόγησεν, καὶ κλάσας⁸ ἔδωκεν τοῖς μαθηταῖς
 τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. Καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν:⁹ 20
 καὶ ἦσαν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων,¹⁰ δώδεκα κοφίνους¹¹ πλήρεις.¹² Οἱ δὲ 21
 ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ¹³ πεντακισχίλιοι,¹⁴ χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

Καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν¹⁵ ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι¹⁶ εἰς τὸ πλοῖον, καὶ 22
 προάγειν¹⁷ αὐτὸν εἰς τὸ πέραν,¹⁸ ἕως οὗ ἀπολύσει τοὺς ὄχλους. Καὶ ἀπολύσας 23
 τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι: ὁψίας¹⁹ δὲ γενομένης,

¹ κώμη, ης, ἡ, village. ² βρῶμα, τος, τό, food, food of any kind. ³ ἰχθύς, ὅς, ὁ, fish. ⁴ κελεύω, order, command. ⁵ ἀνακλίνω, lay upon, lay down. ⁶ χόρτος, ου, ὁ, grass, hay. ⁷ ἀναβλέπω, look up, receive sight. ⁸ κλάω, break. ⁹ χορτάζω, eat until full, be filled. ¹⁰ κλάσμα, τος, τό, broken piece, fragment. ¹¹ κόφινος, ου, ὁ, basket, large basket. ¹² πλήρης, full. ¹³ ὡσεὶ, like, about. ¹⁴ πεντακισχίλιοι, five thousand, 5000. ¹⁵ ἀναγκάζω, force, compel. ¹⁶ ἐμβαίνω, embark. ¹⁷ προάγω, lead forth, go before. ¹⁸ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ¹⁹ ὁψιος, late.

μόνος ἦν ἐκεῖ. Τὸ δὲ πλοῖον ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης ἦν, βασανιζόμενον¹ ὑπὸ 24
τῶν κυμάτων:² ἦν γὰρ ἐναντίος³ ὁ ἄνεμος. Τετάρτη⁴ δὲ φυλακῇ τῆς νυκτὸς 25
ἀπῆλθεν πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Καὶ ἰδόντες 26
αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιπατοῦντα ἐταράχθησαν,⁵ λέγοντες ὅτι
Φάντασμα⁶ ἐστίν· καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν. Εὐθέως δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ 27
Ἰησοῦς, λέγων, Θαρσεῖτε:⁷ ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε. Ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ 28
Πέτρος εἶπεν, Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν⁸ με πρὸς σε ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα. Ὁ δὲ 29
εἶπεν, Ἐλθέ. Καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ Πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ
ὕδατα, ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρόν⁹ ἐφοβήθη: καὶ 30
ἄρξάμενος καταποντίζεσθαι¹⁰ ἔκραξεν, λέγων, Κύριε, σῶσόν με. Εὐθέως δὲ ὁ 31
Ἰησοῦς ἐκτείνας¹¹ τὴν χεῖρα ἐπελάβετο¹² αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ, Ὀλιγόπιστε,¹³
εἰς τί ἐδίστασας;¹⁴ Καὶ ἐμβάντων¹⁵ αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον, ἐκόπασεν¹⁶ ὁ ἄνεμος: οἱ 32

¹ βασανίζω, torment, torture. ² κύμα, τος, τό, wave. ³ ἐναντίος, opposite, hostile. ⁴ τέταρτος, fourth. ⁵ ταράσσω, trouble, agitate. ⁶ φάντασμα, τος, τό, apparition, ghost. ⁷ θαρσέω, of good courage, of good cheer. ⁸ κέλεύω, order, command. ⁹ ἰσχυρός, strong, mighty. ¹⁰ καταποντίζω, sink in the sea, am drowned. ¹¹ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ¹² ἐπιλαμβάνομαι, take hold of, seize. ¹³ ὀλιγόπιστος, of little faith. ¹⁴ διστάζω, doubt, waver. ¹⁵ ἐμβαίνω, embark. ¹⁶ κοπάζω, stop, abate.

δὲ ἐν τῷ πλοίῳ ἑλθόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, λέγοντες, Ἀληθῶς¹ θεοῦ υἱὸς εἶ.

Καὶ διαπεράσαντες² ἦλθον εἰς τὴν γῆν Γεννησαρέτ.³ Καὶ ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ 34

ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον⁴ ἐκείνην, καὶ

προσῆνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς⁵ ἔχοντας· καὶ παρεκάλουν αὐτόν, ἵνα 36

μόνον ἄψωνται τοῦ κρασπέδου⁶ τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ ὅσοι ἤψαντο

διεσώθησαν.⁷

Τότε προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, 15

λέγοντες, Διὰ τί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουσιν⁸ τὴν παράδοσιν⁹ τῶν 2

πρεσβυτέρων; Οὐ γὰρ νίπτονται¹⁰ τὰς χεῖρας αὐτῶν, ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν. Ὁ 3

δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε⁸ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ

διὰ τὴν παράδοσιν⁹ ὑμῶν; Ὁ γὰρ θεὸς ἐνετείλατο,¹¹ λέγων, Τίμα¹² τὸν πατέρα 4

¹ ἀληθῶς, truly, really. ² διαπεράω, cross over, pass through. ³ Γεννησαρέτ, ἡ, Gennesaret. ⁴ περίχωρος, ου, ἡ, neighboring. ⁵ κακῶς, badly, evilly. ⁶ κράσπεδον, ου, τό, border, tassel. ⁷ διασώζω, save, bring safely to. ⁸ παραβαίνω, go aside, transgress. ⁹ παράδοσις, εως, ἡ, tradition, instruction. ¹⁰ νίπτω, wash. ¹¹ ἐντέλλομαι, command, give orders. ¹² τιμάω, honor, value at a price.

καὶ τὴν μητέρα: καί, Ὁ κακολογῶν¹ πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτῳ:² 5
 ὑμεῖς δὲ λέγετε, Ὅς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρί, Δῶρον,³ ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ
 ὠφελῇθῃς,⁴ καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ⁵ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ: καὶ 6
 ἠκυρώσατε⁶ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν⁷ ὑμῶν: ὑποκριταί,⁸ καλῶς 7
 προεφήτευσεν⁹ περὶ ὑμῶν Ἡσαΐας,¹⁰ λέγων, Ἐγγίξει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ 8
 στόματι αὐτῶν, καὶ τοῖς χείλεσιν¹¹ με τιμᾷ,⁵ ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρῳ¹² ἀπέχει¹³
 ἀπ' ἐμοῦ. Μάτην¹⁴ δὲ σέβονται¹⁵ με, διδάσκοντες διδασκαλίας¹⁶ ἐντάλματα¹⁷ 9
 ἀνθρώπων. Καὶ προσκαλεσάμενος¹⁸ τὸν ὄχλον, εἶπεν αὐτοῖς, Ἀκούετε καὶ 10
 συνίετε.¹⁹ Οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ²⁰ τὸν ἄνθρωπον: ἀλλὰ τὸ 11
 ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος, τοῦτο κοινοῖ²⁰ τὸν ἄνθρωπον. Τότε 12
 προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἶπον αὐτῷ, Οἶδας ὅτι οἱ Φαρισαῖοι
 ἀκούσαντες τὸν λόγον ἐσκανδαλίσθησαν;²¹ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Πᾶσα 13

¹ κακολογέω, speak evil of, revile. ² τελευτάω, die, end. ³ δῶρον, ου, τό, gift, present. ⁴ ὠφελέω, profit, help. ⁵ τιμάω, honor, value at a price. ⁶ ἀκυρώω, revoke, invalidate. ⁷ παράδοσις, εως, ἡ, tradition, instruction. ⁸ ὑποκριτής, οὔ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁹ προφητεύω, prophesy, foretell. ¹⁰ Ἡσαΐας, ου, ὁ, Isaiah. ¹¹ χεῖλος, ους, τό, lip, edge. ¹² πόρρῳ, far (away), far. ¹³ ἀπέχω, received, obtain. ¹⁴ μάτην, in vain, no end. ¹⁵ σέβομαι, reverence, worship. ¹⁶ διδασκαλία, ας, ἡ, teaching, doctrine. ¹⁷ ἐντάλμα, τος, τό, precept, commandment. ¹⁸ προσκαλέω, summon. ¹⁹ συνίημι, understand, consider. ²⁰ κοινῶ, make common, defile. ²¹ σκανδαλίζω, cause to stumble.

φυτεία,¹ ἣν οὐκ ἐφύτευσεν² ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος,³ ἐκριζωθήσεται.⁴ Ἄφετε 14
αὐτούς: ὁδηγοί⁵ εἰσιν τυφλοὶ τυφλῶν: τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ,⁶ ἀμφοτέροι
εἰς βόθυνον⁸ πεσοῦνται. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Φράσον⁹ ἡμῖν 15
τὴν παραβολὴν ταύτην. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἀκμὴν¹⁰ καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοι¹¹ ἐστε; 16
Οὐπω¹² νοεῖτε¹³ ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον¹⁴ εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν κοιλίαν¹⁵
χωρεῖ,¹⁶ καὶ εἰς ἀφεδρῶνα¹⁷ ἐκβάλλεται; Τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος 18
ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται, κακεῖνα¹⁸ κοινοῖ¹⁹ τὸν ἄνθρωπον. Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας 19
ἐξέρχονται διαλογισμοὶ²⁰ πονηροί, φόνοι,²¹ μοιχεῖαι,²² πορνεῖαι,²³ κλοπαί,²⁴
ψευδομαρτυρίαι,²⁵ βλασφημίαι:²⁶ ταῦτά ἐστιν τὰ κοινοῦντα¹⁹ τὸν ἄνθρωπον: τὸ 20
δὲ ἀνίπτους²⁷ χερσὶν φαγεῖν οὐ κοινοῖ¹⁹ τὸν ἄνθρωπον.

¹φυτεία, ας, ἡ, plant. ²φυτεύω, plant. ³οὐράνιος, heavenly, in heaven. ⁴ἐκριζόω, uproot, root out. ⁵ὁδηγός, οὐ, ὁ, leader, guide. ⁶ὁδηγέω, lead, guide. ⁷ἀμφοτέροι, both, both of two. ⁸βόθυνος, ου, ὁ, pit, ditch. ⁹φράζω, explain, interpret. ¹⁰ἀκμὴν, ἡ, even yet, still. ¹¹ἀσύνετος, without understanding, unintelligent. ¹²οὐπω, not yet. ¹³νοέω, understand, consider. ¹⁴εἰσπορεύομαι, enter, journey into. ¹⁵κοιλία, ας, ἡ, belly, womb. ¹⁶χωρέω, make room for, hold. ¹⁷ἀφεδρῶν, ὄνος, ὁ, toilet, latrine. ¹⁸κακεῖνος, and he, and she. ¹⁹κοινός, make common, defile. ²⁰διαλογισμός, οὐ, ὁ, reasoning, questioning. ²¹φόνος, ου, ὁ, murder, slaughter. ²²μοιχεία, ας, ἡ, adultery. ²³πορνεία, ας, ἡ, fornication, idolatry. ²⁴κλοπή, ἡς, ἡ, theft, thieving. ²⁵ψευδομαρτυρία, ας, ἡ, false witness, false testimony. ²⁶βλασφημία, ας, ἡ, blasphemy, reproach. ²⁷ἀνίπτως, unwashed.

Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν¹ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν² εἰς τὰ μέρη Τύρου³ καὶ Σιδῶνος.⁴ 21

Καὶ ἰδού, γυνὴ Χαναanaία⁵ ἀπὸ τῶν ὁρίων⁶ ἐκείνων ἐξελθοῦσα ἐκραύγασεν⁷

αὐτῷ, λέγουσα, Ἐλέησόν⁸ με, κύριε, υἱὲ Δαυίδ· ἡ θυγάτηρ⁹ μου κακῶς¹⁰

δαιμονίζεται.¹¹ Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον. Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ 23

αὐτοῦ ἡρώτων αὐτόν, λέγοντες, Ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὀπισθεν¹² ἡμῶν. 24

Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα

οἴκου Ἰσραήλ. Ἡ δὲ ἐλθοῦσα προσεκύνησεν αὐτῷ λέγουσα, Κύριε, βοήθει¹³ μοι. 25

Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἔστιν καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ 26

βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.¹⁴ Ἡ δὲ εἶπεν, Ναί, κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια¹⁴ ἐσθίει ἀπὸ 27

τῶν ψιγίων¹⁵ τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης¹⁶ τῶν κυρίων αὐτῶν. Τότε 28

ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, Ὡ¹⁷ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις· γεννηθήτω σοι

ὥς θέλεις. Καὶ ἰάθη¹⁸ ἡ θυγάτηρ⁹ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

¹ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ² ἀναχωρέω, depart, withdraw. ³ Τύρος, ου, ἡ, Tyre. ⁴ Σιδῶν, ὠνος, ἡ, Sidon. ⁵ Χαναanaίος, ὁ, Canaanite. ⁶ ὅριον, ου, τό, boundary, region. ⁷ κραυγάζω, cry out, cry aloud. ⁸ ἐλεέω, have mercy, pity. ⁹ θυγάτηρ, τρος, ἡ, daughter. ¹⁰ κακῶς, badly, evilly. ¹¹ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ¹² ὀπισθεν, behind, after. ¹³ βοηθέω, come to the aid of. ¹⁴ κυνάριον, ου, τό, little dog. ¹⁵ ψιγίον, ου, τό, crumb, scrap. ¹⁶ τράπεζα, ης, ἡ, table. ¹⁷ ὦ, Oh! omega. ¹⁸ ἰάομαι, heal.

Καὶ μεταβὰς¹ ἐκεῖθεν² ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας· καὶ 29
 ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος ἐκάθητο ἐκεῖ. Καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, ἔχοντες 30
 μεθ' ἑαυτῶν χωλούς,³ τυφλούς, κωφούς,⁴ κυλλούς,⁵ καὶ ἐτέρους πολλούς, καὶ
 ἔρριψαν⁶ αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς· ὥστε 31
 τοὺς ὄχλους θαυμάσαι, βλέποντας κωφοὺς⁴ λαλοῦντας, κυλλοὺς⁵ ὑγιεῖς,⁷
 χωλοὺς³ περιπατοῦντας, καὶ τυφλοὺς βλέποντας· καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν
 Ἰσραήλ.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος⁸ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν, Σπλαγχνίζομαι⁹ ἐπὶ 32
 τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέραι τρεῖς προσμένουσιν¹⁰ μοι, καὶ οὐκ ἔχουσιν τί
 φάγωσιν· καὶ ἀπολῦσαι αὐτοὺς νήστεις¹¹ οὐ θέλω, μήποτε¹² ἐκλυθῶσιν¹³ ἐν τῇ
 ὁδῷ. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Πόθεν¹⁴ ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ¹⁵ ἄρτοι 33
 τοσοῦτοι,¹⁶ ὥστε χορτάσαι¹⁷ ὄχλον τοσοῦτον; Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, 34

¹ μεταβαίνω, depart, leave. ² ἐκεῖθεν, from there, from that place. ³ χωλός, lame, deprived of a foot. ⁴ κωφός, deaf, dumb. ⁵ κυλλός, crippled, lame. ⁶ ῥίπτω, throw, cast. ⁷ ὑγής, whole, healthy. ⁸ προσκαλέω, summon. ⁹ σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ¹⁰ προσμένω, wait longer, remain. ¹¹ νήστις, ὁ, not eating, hungry. ¹² μήποτε, never, lest perchance. ¹³ ἐκλύω, am unstrung, become weak. ¹⁴ πόθεν, from where? whence. ¹⁵ ἐρημία, ας, ἡ, wilderness, desert. ¹⁶ τοσοῦτος, so great, so much. ¹⁷ χορτάζω, eat until full, be filled.

Πόσους¹ ἄρτους ἔχετε; Οἱ δὲ εἶπον, Ἑπτὰ, καὶ ὀλίγα ἰχθύδια.² Καὶ ἐκέλευσεν³ 35
 τοῖς ὄχλοις ἀναπесεῖν⁴ ἐπὶ τὴν γῆν: καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ τοὺς 36
 ἰχθύας,⁵ εὐχαριστήσας ἔκλασεν,⁶ καὶ ἔδωκεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, οἱ δὲ
 μαθηταὶ τῷ ὄχλῳ. Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν:⁷ καὶ ἦσαν τὸ 37
 περισσεῦον τῶν κλασμάτων,⁸ ἑπτὰ σφυρίδας⁹ πλήρεις.¹⁰ Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν 38
 τετρακισχίλιοι¹¹ ἄνδρες, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων. Καὶ ἀπολύσας τοὺς 39
 ὄχλους ἐνέβη¹² εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια¹³ Μαγδαλά.¹⁴

Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι¹⁵ πειράζοντες ἐπηρώτησαν 16
 αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδείξαι¹⁶ αὐτοῖς. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, 2
 Ὅψιας¹⁷ γενομένης λέγετε, Εὐδία:¹⁸ πυρράζει¹⁹ γὰρ ὁ οὐρανός. Καὶ πρωῒ,²⁰ 3
 Σήμερον χειμῶν:²¹ πυρράζει¹⁹ γὰρ στυγνάζων²² ὁ οὐρανός. Ὑποκριταί,²³ τὸ μὲν

¹ πόσος, how many? how great? ² ἰχθύδιον, ου, τό, small fish, little fish. ³ κελεύω, order, command. ⁴ ἀναπίπτω, recline, lie down. ⁵ ἰχθύς, ὅς, ὁ, fish. ⁶ κλάω, break. ⁷ χορτάζω, eat until full, be filled. ⁸ κλάσμα, τος, τό, broken piece, fragment. ⁹ σφυρίς, ἴδος, ἡ, large basket, plaited basket. ¹⁰ πλήρης, full. ¹¹ τετρακισχίλιοι, four thousand, 4000. ¹² ἐμβαίνω, embark. ¹³ ὄριον, ου, τό, boundary, region. ¹⁴ Μαγδαλά, ἡ, Magdala. ¹⁵ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ¹⁶ ἐπιδείκνυμι, show, prove. ¹⁷ ὄψιος, late. ¹⁸ εὐδία, ας, ἡ, fair weather, tranquillity. ¹⁹ πυρράζω, be (fiery) red, am red. ²⁰ πρωῒ, early in the morning, at dawn. ²¹ χειμῶν, ὄνος, ὁ, winter, storm. ²² στυγνάζω, become gloomy, be shocked or sad. ²³ ὑποκριτής, οὔ, ὁ, hypocrite, pretender.

πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε διακρίνειν,¹ τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ
 δύνασθε; Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς² σημεῖον ἐπιζητεῖ:³ καὶ σημεῖον οὐ ⁴
 δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ⁴ τοῦ προφήτου. Καὶ καταλιπὼν⁵
 αὐτούς, ἀπῆλθεν.

Καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν⁶ ἐπελάθοντο⁷ ἄρτους λαβεῖν. Ὁ δὲ ⁵
 Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ὁρᾶτε καὶ προσέχετε⁸ ἀπὸ τῆς ζύμης⁹ τῶν Φαρισαίων καὶ
 Σαδδουκαίων.¹⁰ Οἱ δὲ διελογίζοντο¹¹ ἐν ἑαυτοῖς, λέγοντες ὅτι Ἄρτους οὐκ ⁷
 ἐλάβομεν. Γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Τί διαλογίζεσθε¹¹ ἐν ἑαυτοῖς, ⁸
 ὀλιγόπιστοι,¹² ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβετε; Οὐπω¹³ νοεῖτε,¹⁴ οὐδὲ μνημονεύετε¹⁵ ⁹
 τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων,¹⁶ καὶ πόσους¹⁷ κοφίνους¹⁸ ἐλάβετε; ¹⁰
 Οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους τῶν τετρακισχιλίων,¹⁹ καὶ πόσας¹⁷ σφυρίδας²⁰ ἐλάβετε; ¹¹

¹ διακρίνω, discriminate, judge. ² μοιχαλὶς, ἴδος, ἡ, adulteress. ³ ἐπιζητέω, seek for, seek after. ⁴ Ἰωνᾶς, ἁ, ὁ, Jonah. ⁵ καταλείπω, leave, leave behind. ⁶ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ⁷ ἐπιλανθάνομαι, forget, neglect. ⁸ προσέχω, take head of, attend to. ⁹ ζύμη, ἡς, ἡ, leaven, ferment. ¹⁰ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ¹¹ διαλογίζομαι, debate, reason. ¹² ὀλιγόπιστος, of little faith. ¹³ οὐπω, not yet. ¹⁴ νοέω, understand, consider. ¹⁵ μνημονεύω, remember, make mention of. ¹⁶ πεντακισχίλιοι, five thousand, 5000. ¹⁷ πόσος, how many? how great? ¹⁸ κόφινος, ου, ὁ, basket, large basket. ¹⁹ τετρακισχίλιοι, four thousand, 4000. ²⁰ σφυρίς, ἴδος, ἡ, large basket, plaited basket.

Πῶς οὐ νοεῖτε,¹ ὅτι οὐ περὶ ἄρτου εἶπον ὑμῖν προσέχειν² ἀπὸ τῆς ζύμης³ τῶν
 Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων;⁴ Τότε συνῆκαν⁵ ὅτι οὐκ εἶπεν προσέχειν² ἀπὸ τῆς 12
 ζύμης³ τοῦ ἄρτου, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς διδασχῆς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.⁴

Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας⁶ τῆς Φιλίππου ἡρώτα τοὺς μαθητὰς 13
 αὐτοῦ, λέγων, Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; Οἱ 14
 δὲ εἶπον, Οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν;⁷ ἄλλοι δὲ Ἡλίαν: ἕτεροι δὲ Ἰερεμίαν,⁸
 ἢ ἓνα τῶν προφητῶν. Λέγει αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; Ἀποκριθεὶς 15
 δὲ Σίμων Πέτρος εἶπεν, Σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. Καὶ 17
 ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ
 αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέν⁹ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καγὼ δέ σοι 18
 λέγω, ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ¹⁰ οἰκοδομήσω μου τὴν
 ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι¹¹ Ἅδου¹² οὐ κατισχύουσιν¹³ αὐτῆς. Καὶ δώσω σοὶ τὰς 19

¹ νοέω, understand, consider. ² προσέχω, take head of, attend to. ³ ζύμη, ης, ἡ, leaven, ferment. ⁴ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ⁵ συνίημι, understand, consider. ⁶ Καισάρεια, ας, ἡ, Caesarea. ⁷ βαπτιστής, οὔ, ὁ, baptist, baptizer. ⁸ Ἰερεμίας, ου, ὁ, Jeremiah. ⁹ ἀποκαλύπτω, reveal, uncover. ¹⁰ πέτρα, ας, ἡ, rock. ¹¹ πύλη, ης, ἡ, gate, porch. ¹² Ἅδης, ου, ὁ, Hades. ¹³ κατισχύω, overpower, prevail.

κλεῖς¹ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν: καὶ ὃ ἐὰν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται
δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς: καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν
τοῖς οὐρανοῖς. Τότε διεστείλατο² τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα μηδενὶ εἰπωσιν ὅτι 20
αὐτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ χριστός.

Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν 21
εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ
γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι. Καὶ 22
προσλαβόμενος³ αὐτὸν ὁ Πέτρος ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ λέγων, Ὅπως⁴ σοι,
κύριε: οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο. Ὁ δὲ στραφεὶς⁵ εἶπεν τῷ Πέτρῳ, Ὅπισω 23
μου, Σατανᾶ, σκάνδαλόν⁶ μου εἶ: ὅτι οὐ φρονεῖς⁷ τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν
ἀνθρώπων. Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου 24
ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω⁸ ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν⁹ αὐτοῦ, καὶ

¹ κλεῖς, κλειδός, ἡ, key. ² διαστέλλομαι, set apart, fig. to distinguish. ³ προσλαμβάνω, take to myself, welcome. ⁴ ὡς, gracious, merciful. ⁵ στρέφω, turn, am converted. ⁶ σκάνδαλον, οὐ, τό, cause of stumbling, snare. ⁷ φρονέω, think, judge. ⁸ ἀπαρνέομαι, deny, refuse. ⁹ σταυρός, οὐ, ὁ, cross.

ἀκολουθεῖτω μοι. Ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν: ὃς 25
 δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν¹ ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν: τί γὰρ ὠφελεῖται² 26
 ἄνθρωπος ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ,³ τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ;⁴ Ἡ τί
 δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα⁵ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; Μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ 27
 ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ
 τότε ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν⁶ αὐτοῦ. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰσὶν τινες 28
 ὧδε ἐστῶτες, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται⁷ θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσιν τὸν υἱὸν τοῦ
 ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ⁸ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ 17
 Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρει⁹ αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν¹⁰ κατ' ἰδίαν.
 Καὶ μετεμορφώθη¹¹ ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψεν¹² τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ 2
 ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένοντο λευκά¹³ ὡς τὸ φῶς. Καὶ ἰδοὺ, ὤφθησαν 3

¹ ἕνεκεν, for the sake of, on account of. ² ὠφελέω, profit, help. ³ κερδαίνω, gain, win. ⁴ ζημιόω, suffer loss, inflict loss upon. ⁵ ἀντάλλαγμα, τος, τό, exchange, purchasing price. ⁶ πράξις, εως, ή, deed, function. ⁷ γεύομαι, taste, experience. ⁸ ἕξ, six, 6. ⁹ ἀναφέρω, bring up, offer. ¹⁰ ὑψηλός, high, lofty. ¹¹ μεταμορφόω, change the form, transform. ¹² λάμπω, shine. ¹³ λευκός, white, bright.

αὐτοῖς Μωσῆς καὶ Ἡλίας, μετ' αὐτοῦ συλλαλοῦντες.¹ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος 4
εἶπεν τῷ Ἰησοῦ, Κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· εἰ θέλεις, ποιήσωμεν ὧδε
τρεῖς σκηνάς,² σοὶ μίαν, καὶ Μωσῇ μίαν, καὶ μίαν Ἡλίᾳ. Ὡς αὐτοῦ λαλοῦντος, 5
ἰδοὺ, νεφέλῃ³ φωτεινῇ⁴ ἐπεσκίασεν⁵ αὐτούς· καὶ ἰδοὺ, φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης,³
λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα·⁶ αὐτοῦ ἀκούετε. 6
Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, καὶ ἐφοβήθησαν
σφόδρα.⁷ Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἥψατο αὐτῶν καὶ εἶπεν, Ἐγέρθητε καὶ μὴ 7
φοβεῖσθε. Ἐπάραντες⁸ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, οὐδένα εἶδον, εἰ μὴ τὸν 8
Ἰησοῦν μόνον.

Καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ ὄρους, ἐνετείλατο⁹ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, 9
Μηδενὶ εἶπητε τὸ ὄραμα,¹⁰ ἕως οὔ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ. Καὶ 10
ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες, Τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν

¹ συλλαλέω, talk with, discuss. ² σκηνή, ἡς, ἡ, tent, tabernacle. ³ νεφέλη, ἡς, ἡ, cloud. ⁴ φωτεινός, bright, full of light. ⁵ ἐπισκιάζω, overshadow, envelop. ⁶ εὐδοκέω, think it good, be well pleased with. ⁷ σφόδρα, exceedingly, greatly. ⁸ ἐπαίρω, lift up, raise. ⁹ ἐντέλλομαι, command, give orders. ¹⁰ ὄραμα, τος, τό, vision, spectacle.

ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ἡλίας μὲν 11

ἔρχεται πρῶτον, καὶ ἀποκαταστήσει¹ πάντα· λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι Ἡλίας ἤδη 12

ἦλθεν, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτόν, ἀλλὰ ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν:

οὕτως καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν. Τότε συνήκαν² οἱ 13

μαθηταὶ ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ³ εἶπεν αὐτοῖς.

Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς τὸν ὄχλον, προσήλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπετῶν⁴ 14

αὐτόν καὶ λέγων, Κύριε, ἐλέησόν⁵ μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται⁶ καὶ κακῶς⁷ 15

πάσχει: πολλάκις⁸ γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις⁸ εἰς τὸ ὕδωρ. Καὶ 16

προσήνεγκα αὐτόν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτόν θεραπεῦσαι. 17

Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ὡ⁹ γενεὰ ἄπιστος¹⁰ καὶ διεστραμμένη,¹¹ ἕως

πότε¹² ἔσομαι μεθ' ὑμῶν; Ἔως πότε ἀνέξομαι¹³ ὑμῶν; Φέρετέ μοι αὐτόν ὧδε. 18

Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον, καὶ

¹ ἀποκαθίστημι, restore, give back. ² συνίημι, understand, consider. ³ βαπτιστής, οὐ, ὁ, baptist, baptizer. ⁴ γονυπετέω, fall on the knees, kneel down. ⁵ ἐλεέω, have mercy, pity. ⁶ σεληνιάζομαι, be an epileptic, am a lunatic. ⁷ κακῶς, badly, evilly. ⁸ πολλάκις, often, many times. ⁹ ὦ, Oh! omega. ¹⁰ ἄπιστος, unbelieving, faithless. ¹¹ διαστρέφω, distort, pervert. ¹² πότε, when? at what time? ¹³ ἀνέχομαι, endure, bear with.

ἐθεραπεύθη ὁ παῖς¹ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ 19
Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν εἶπον, Διὰ τί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό; Ὁ δὲ 20
Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τὴν ἀπιστίαν² ὑμῶν. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε
πίστιν ὡς κόκκον³ σινάπεως,⁴ ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, Μετάβηθι⁵ ἐντεῦθεν⁶ ἐκεῖ,
καὶ μεταβήσεται·⁵ καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσῃ⁷ ὑμῖν. Τοῦτο δὲ τὸ γένος⁸ οὐκ 21
ἐκπορεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.⁹

Ἀναστρεφομένων¹⁰ δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μέλλει ὁ 22
υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν 23
αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. Καὶ ἐλυπήθησαν¹¹ σφόδρα.¹²

¹ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ² ἀπιστία, ας, ἡ, unbelief, unfaithfulness. ³ κόκκος, ου, ὁ, grain, seed. ⁴ σίναπι, εως, τό, mustard plant, mustard. ⁵ μεταβαίνω, depart, leave. ⁶ ἐντεῦθεν, hence, on each side. ⁷ ἀδυνατέω, be unable, be impossible. ⁸ γένος, ους, τό, race, kind. ⁹ νηστεία, ας, ἡ, fasting, fast. ¹⁰ ἀναστρέφω, return, live. ¹¹ λυπέω, grieve, pain. ¹² σφόδρα, exceedingly, greatly.

Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καπερναοῦμ,¹ προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα² λαμβάνοντες 24

τῷ Πέτρῳ καὶ εἶπον, Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ³ τὰ δίδραχμα;² Λέγει, Ναί. 25

Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, προέφθασεν⁴ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων, Τί σοι

δοκεῖ, Σίμων; Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσιν τέλη ἢ κῆνσον;⁵

Ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων;⁶ Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Ἀπὸ τῶν 26

ἀλλοτρίων.⁶ Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἄρα γε⁷ ἐλεύθεροί⁸ εἰσιν οἱ υἱοί. Ἵνα δὲ μὴ 27

σκανδαλίσωμεν⁹ αὐτούς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον,¹⁰ καὶ

τὸν ἀναβαίνοντα πρῶτον ἰχθὺν¹¹ ἄρον· καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, εὐρήσεις

στατήρα·¹² ἐκεῖνον λαβὼν δὸς αὐτοῖς ἀντὶ¹³ ἑμοῦ καὶ σοῦ.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες, Τίς ἄρα¹⁴ μείζων 18

ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; Καὶ προσκαλεσάμενος¹⁵ ὁ Ἰησοῦς παιδίον 2

ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ εἶπεν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῇτε¹⁶ 3

¹ Καπερναοῦμ, ἢ, Capernaum. ² δίδραχμον, ου, τό, double drachma, double-drachma. ³ τελέω, finish, fulfill. ⁴ προφθάνω, anticipate, come before. ⁵ κῆνσος, ου, ό, government tax, poll tax. ⁶ ἀλλότριος, strange, foreign. ⁷ γέ, indeed, at least. ⁸ ἐλεύθερος, free, delivered from obligation. ⁹ σκανδαλίζω, cause to stumble. ¹⁰ ἄγκιστρον, ου, τό, fish hook. ¹¹ ἰχθύς, ύος, ό, fish. ¹² στατήρ, ἥρος, ό, stater (a coin), Jewish shekel. ¹³ ἀντί, instead of, in place of. ¹⁴ ἄρα, so? (introduces a question). ¹⁵ προσκαλέω, summon. ¹⁶ στρέφω, turn, am converted.

καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθῃτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. 4

Ὅστις οὖν ταπεινώσει¹ ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ

βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Καὶ ὃς ἐὰν δέξῃται παιδίον τοιοῦτον ἐν ἐπὶ τῷ ὀνόματί 5

μου, ἐμὲ δέχεται: ὃς δ' ἂν σκανδαλίσῃ² ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν 6

πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει³ αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ⁴ μύλος⁵ ὄνικος⁶ εἰς τὸν

τράχηλον⁷ αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ⁸ ἐν τῷ πελάγει⁹ τῆς θαλάσσης. Οὐαὶ τῷ 7

κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων: ¹⁰ἀνάγκη ¹¹γάρ ἐστιν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα: ¹⁰πλὴν

οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ¹⁰ἔρχεται. Εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ 8

πούς σου σκανδαλίζει² σε, ἔκκοψον¹² αὐτὰ καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ: καλὸν σοι ἐστὶν

εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν¹³ ἢ κυλλόν,¹⁴ ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα

βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει σε, ἔξελε¹⁵ 9

αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ: καλὸν σοι ἐστὶν μονόφθαλμον¹⁶ εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν,

¹ταπεινῶω, humble, humiliate. ²σκανδαλίζω, cause to stumble. ³συμφέρω, bring together, it is profitable. ⁴κρεμάννυμι, hang, hang up. ⁵μύλος, ου, ό, mill, millstone. ⁶όνικός, of or for an ass. ⁷τράχηλος, ου, ό, neck. ⁸καταποντίζω, sink in the sea, am drowned. ⁹πέλαγος, ους, τό, open sea, depths of the sea. ¹⁰σκάνδαλον, ου, τό, cause of stumbling, snare. ¹¹ἀνάγκη, ης, ή, necessity, distress. ¹²ἐκκόπτω, cut out, cut off. ¹³χωλός, lame, deprived of a foot. ¹⁴κυλλός, crippled, lame. ¹⁵ἐξαιρέω, take out, deliver. ¹⁶μονόφθαλμος, one-eyed.

ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν¹ τοῦ πυρός. Ὁρᾶτε μὴ 10
καταφρονήσητε² ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων, λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν
ἐν οὐρανοῖς διὰ παντὸς βλέπουσιν τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν
οὐρανοῖς. Ἦλθεν γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός. Τί ὑμῖν δοκεῖ; 11
Ἐὰν γένηται τινὶ ἀνθρώπῳ ἑκατὸν³ πρόβατα, καὶ πλανηθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν: οὐχὶ
ἀφείς τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα,⁴ ἐπὶ τὰ ὄρη πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον; Καὶ 13
ἐὰν γένηται εὑρεῖν αὐτό, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον, ἢ ἐπὶ τοῖς
ἐνενήκοντα ἐννέα⁴ τοῖς μὴ πεπλανημένοις. Οὕτως⁵ οὐκ ἔστιν θέλημα 14
ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν
τούτων.

Ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ εἰς σέ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε καὶ ἔλεγξον⁶ αὐτὸν μεταξὺ⁷ σοῦ 15
καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐὰν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας⁸ τὸν ἀδελφόν σου: ἐὰν δὲ μὴ 16
ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ

¹ γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ² καταφρονέω, think little of, despise. ³ ἑκατόν, hundred, 100. ⁴ ἐννέα, nine, 9. ⁵ οὕτως, thus, so. ⁶ ἐλέγχω, convict, reprove. ⁷ μεταξύ, between, after. ⁸ κερδαίνω, gain, win.

τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα: ἐὰν δὲ παρακούσῃ¹ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ: ἐὰν δὲ καὶ 17
 τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ,¹ ἔστω σοι ὥσπερ ὁ ἐθνικός² καὶ ὁ τελώνης.³ Ἀμὴν 18
 λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ: καὶ ὅσα
 ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. Πάλιν ἀμὴν λέγω ὑμῖν 19
 ὅτι ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν⁴ ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος⁵ οὗ ἐὰν
 αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Οὗ⁶ γάρ 20
 εἰσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.

Τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπεν, Κύριε, ποσάκις⁷ ἁμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ 21
 ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ; Ἔως ἐπτάκις;⁸ Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Οὐ λέγω 22
 σοι ἔως ἐπτάκις,⁸ ἀλλ' ἔως ἐβδομηκοντάκις⁹ ἐπτά. Διὰ τοῦτο ὡμοιώθη¹⁰ ἡ 23
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησεν συνᾶραι¹¹ λόγον μετὰ
 τῶν δούλων αὐτοῦ. Ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν,¹¹ προσηνέχθη αὐτῷ εἷς 24

¹ παρακούω, overhear, listen. ² ἐθνικός, Gentile, pagan. ³ τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ⁴ συμφωνέω, agree with, agree together. ⁵ πρᾶγμα, τος, τό, deed, matter. ⁶ οὗ, where, when. ⁷ ποσάκις, how often? how often. ⁸ ἐπτάκις, seven times. ⁹ ἐβδομηκοντάκις, seventy times. ¹⁰ ὡμοίω, make like, liken. ¹¹ συναίρω, settle accounts, make a reckoning.

ὀφειλέτης¹ μυρίων² ταλάντων.³ Μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι ἐκέλευσεν⁴ 25
αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ πρᾶθῃναι,⁵ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα, καὶ
πάντα ὅσα εἶχεν, καὶ ἀποδοθῆναι. Πесὼν οὖν ὁ δοῦλος προσεκύνη αὐτῷ, 26
λέγων, Κύριε, μακροθύμησον⁶ ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω. 27
Σπλαγχνισθεὶς⁷ δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον
ἀφῆκεν αὐτῷ. Ἐξελθὼν δὲ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος εὔρεν ἓνα τῶν συνδούλων⁹ αὐτοῦ, 28
ὃς ὥφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν¹⁰ δηνάρια,¹¹ καὶ κρατήσας αὐτόν ἐπνιγεν,¹² λέγων,
Ἀπόδος μοι εἴ τι ὀφείλεις. Πесὼν οὖν ὁ σύνδουλος⁹ αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ 29
παρεκάλει αὐτόν, λέγων, Μακροθύμησον⁶ ἐπ' ἐμοί, καὶ ἀποδώσω σοι. Ὁ δὲ 30
οὐκ ἤθελεν, ἀλλὰ ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτόν εἰς φυλακὴν, ἕως οὔ ἀποδῶ τὸ
ὀφειλόμενον. Ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι⁹ αὐτοῦ τὰ γενόμενα ἐλυπήθησαν¹³ 31
σφόδρα:¹⁴ καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν¹⁵ τῷ κυρίῳ ἐαυτῶν πάντα τὰ γενόμενα. 32

¹ ὀφειλέτης, ου, ὁ, debtor, sinner. ² μυρίοι, ten thousand, innumerable. ³ τάλαντον, ου, τό, talent, talent of silver or gold. ⁴ κελεύω, order, command. ⁵ πιπράσκω, sell. ⁶ μακροθυμέω, be patient, suffer long. ⁷ σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ⁸ δάνειον, ου, τό, loan, debt. ⁹ σύνδουλος, ου, ὁ, fellow slave, fellow servant. ¹⁰ ἑκατόν, hundred, 100. ¹¹ δηνάριον, ου, ὁ, denarius. ¹² πνίγω, choke, strangle. ¹³ λυπέω, grieve, pain. ¹⁴ σφόδρα, exceedingly, greatly. ¹⁵ διασάφω, report, explain.

Τότε προσκαλεσάμενος¹ αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ λέγει αὐτῷ, Δούλε πονηρέ,
 πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν² ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ³ παρεκάλεσάς με: οὐκ ἔδει καὶ σὲ 33
 ἐλεῆσαι⁴ τὸν σύνδουλόν⁵ σου, ὡς καὶ ἐγὼ σε ἠλέησα;⁴ Καὶ ὀργισθεὶς⁶ ὁ κύριος 34
 αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς,⁷ ἕως οὗ ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον
 αὐτῷ. Οὕτως καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος⁸ ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε 35
 ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα⁹ αὐτῶν.

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν¹⁰ ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, μετήρην¹¹ ἀπὸ τῆς 19
 Γαλιλαίας, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια¹² τῆς Ἰουδαίας πέραν¹³ τοῦ Ἰορδάνου.¹⁴ Καὶ 2
 ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς ἐκεῖ. Καὶ 3
 προσῆλθον αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι πειράζοντες αὐτόν, καὶ λέγοντες αὐτῷ, Εἰ
 ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν;¹⁵ Ὁ δὲ 4
 ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ὁ ποιήσας ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν¹⁶ καὶ

¹ προσκαλέω, summon. ² ὀφειλή, ἥς, ἡ, debt, duty. ³ ἐπεὶ, when, since. ⁴ ἐλέέω, have mercy, pity. ⁵ σύνδουλος, ου, ὁ, fellow slave, fellow servant. ⁶ ὀργίζω, irritate, provoke. ⁷ βασανιστής, οὔ, ὁ, jailer, torturer. ⁸ ἐπουράνιος, heavenly, celestial. ⁹ παράπτωμα, τος, τό, trespass, falling away. ¹⁰ τελέω, finish, fulfill. ¹¹ μεταίρω, go away, depart. ¹² ὄριον, ου, τό, boundary, region. ¹³ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ¹⁴ Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ¹⁵ αἰτία, ας, ἡ, cause, reason. ¹⁶ ἄρσεν, male.

θῆλυ¹ ἐποίησεν αὐτούς, καὶ εἶπεν, Ὅτι ἐνεκεν² τούτου καταλείψει³ ἄνθρωπος τὸν 5
 πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται⁴ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται
 οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν; Ὡστε οὐκέτι εἰσὶν δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. Ὁ οὖν ὁ θεὸς 6
 συνέζευξεν,⁵ ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.⁶ Λέγουσιν αὐτῷ, Τί οὖν Μωσῆς 7
 ἐνετείλατο⁷ δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου,⁸ καὶ ἀπολῦσαι αὐτήν; Λέγει αὐτοῖς ὅτι 8
 Μωσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν⁹ ὑμῶν ἐπέτρεψεν¹⁰ ὑμῖν ἀπολῦσαι τὰς
 γυναῖκας ὑμῶν: ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως. Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι ὅς ἂν 9
 ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, μὴ ἐπὶ πορνείᾳ,¹¹ καὶ γαμήσῃ¹² ἄλλην, μοιχᾶται:¹³
 καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας¹² μοιχᾶται.¹³ Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, 10
 Εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία¹⁴ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός, οὐ συμφέρει¹⁵
 γαμήσαι.¹² Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ πάντες χωροῦσιν¹⁶ τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς 11
 δέδοται. Εἰσὶν γὰρ εὐνοῦχοι,¹⁷ οἵτινες ἐκ κοιλίας¹⁸ μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτως: 12

¹ θῆλυς, female, woman. ² ἐνεκεν, for the sake of, on account of. ³ καταλείπω, leave, leave behind. ⁴ προσκολλάω, join closely, cleave to. ⁵ συζεύγνυμι, join together, unite. ⁶ χωρίζω, separate, depart. ⁷ ἐντέλλομαι, command, give orders. ⁸ ἀποστάσιον, ου, τό, certificate of divorce, repudiation. ⁹ σκληροκαρδία, ας, ἡ, hardness of heart. ¹⁰ ἐπιτρέπω, permit, allow. ¹¹ πορνεία, ας, ἡ, fornication, idolatry. ¹² γαμέω, marry. ¹³ μοιχάομαι, commit adultery with, commit adultery. ¹⁴ αἰτία, ας, ἡ, cause, reason. ¹⁵ συμφέρω, bring together, it is profitable. ¹⁶ χωρέω, make room for, hold. ¹⁷ εὐνοῦχος, ου, ὁ, eunuch, keeper of the bed-chamber. ¹⁸ κοιλία, ας, ἡ, belly, womb.

καί εἰσιν εὐνοῦχοι,¹ οἵτινες εὐνουχίσθησαν² ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων: καί εἰσιν
 εὐνοῦχοι,¹ οἵτινες εὐνούχισαν² ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὁ
 δυνάμενος χωρεῖν³ χωρεῖτω.³

Τότε προσηγήθη αὐτῷ παιδία, ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῇ αὐτοῖς, καὶ προσεύξεται: οἱ 13
 δὲ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἄφετε τὰ παιδία, καὶ μὴ 14
 κωλύετε⁴ αὐτὰ ἔλθεῖν πρὸς με: τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν
 οὐρανῶν. Καὶ ἐπιθεὶς αὐτοῖς τὰς χεῖρας, ἐπορεύθη ἐκεῖθεν.⁵ Καὶ ἰδού, εἷς 15
 προσελθὼν εἶπεν αὐτῷ, Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα ἔχω ζωὴν
 αἰώνιον; Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός. 17
 Εἰ δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τήρησον τὰς ἐντολάς. Λέγει αὐτῷ, Ποίας; 18
 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Τὸ Οὐ φονεύσεις:⁶ οὐ μοιχεύσεις:⁷ οὐ κλέψεις:⁸ οὐ
 ψευδομαρτυρήσεις:⁹ τίμα¹⁰ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα: καί, ἀγαπήσεις τὸν 19

¹ εὐνοῦχος, ου, ὁ, eunuch, keeper of the bed-chamber. ² εὐνουχίζω, make a eunuch of, castrate. ³ χωρέω, make room for, hold. ⁴ κωλύω, forbid, hinder. ⁵ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁶ φονεύω, kill, murder. ⁷ μοιχεύω, commit adultery. ⁸ κλέπτω, steal. ⁹ ψευδομαρτυρέω, bear false witness, testify falsely. ¹⁰ τιμάω, honor, value at a price.

πλησίον¹ σου ὡς σεαυτόν. Λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος,² Πάντα ταῦτα ἐφυλαξάμην 20

ἐκ νεότητός³ μου: τί ἔτι ὑστερῶ;⁴ Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Εἰ θέλεις τέλειος⁵ εἶναι, 21

ὑπάγε, πώλησόν⁶ σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρόν⁷ ἐν

οὐρανῷ: καὶ δεῦρο,⁸ ἀκολούθει μοι. Ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος² τὸν λόγον 22

ἀπῆλθεν λυπούμενος:⁹ ἦν γὰρ ἔχων κτήματα¹⁰ πολλά.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι δυσκόλως¹¹ 23

πλούσιος¹² εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, 24

εὐκοπώτερόν¹³ ἐστὶν κάμηλον¹⁴ διὰ τρυπήματος¹⁵ ῥαφίδος¹⁶ διελθεῖν, ἢ

πλούσιον¹² εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. Ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ 25

αὐτοῦ ἐξεπλήσσοντο¹⁷ σφόδρα,¹⁸ λέγοντες, Τίς ἄρα¹⁹ δύναται σωθῆναι; 26

Ἐμβλέψας²⁰ δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν²¹ ἐστίν,

παρὰ δὲ θεῷ πάντα δυνατά. Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Ἰδού, ἡμεῖς 27

¹ πλησίον, near, neighbor (as a noun). ² νεανίσκος, ου, ὁ, youth, young man. ³ νεότης, ητος, ἡ, youth, youthfulness. ⁴ ὑστερέω, lack, need. ⁵ τέλειος, complete, perfect. ⁶ πωλέω, sell. ⁷ θησαυρός, οὔ, ὁ, storehouse, treasure. ⁸ δεῦρο, until now, come here! ⁹ λυπέω, grieve, pain. ¹⁰ κτήμα, ος, τό, possession, piece of property. ¹¹ δυσκόλως, with difficulty, hardly. ¹² πλούσιος, rich. ¹³ εὐκοπώτερον, easier. ¹⁴ κάμηλος, ου, ὁ, camel. ¹⁵ τρύπημα, ατος, τό, hole, eye of a needle. ¹⁶ ῥαφίς, ἰδος, ἡ, needle. ¹⁷ ἐκπλήσσω, am thunderstruck, astounded. ¹⁸ σφόδρα, exceedingly, greatly. ¹⁹ ἄρα, so? (introduces a question). ²⁰ ἐμβλέπω, look at, look into. ²¹ ἀδύνατος, impossible, unable.

ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι: τί ἄρα¹ ἔσται ἡμῖν; Ὁ δὲ Ἰησοῦς 28
εἶπεν αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ
παλιγγενεσίᾳ² ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ,
καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ
Ἰσραήλ. Καὶ πᾶς ὃς ἀφήκεν οἰκίας, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς,³ ἢ πατέρα, ἢ 29
μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγρούς, ἕνεκεν⁴ τοῦ ὀνόματός μου,
ἐκατονταπλασίονα⁵ λήψεται, καὶ ζῶν αἰώνιον κληρονομήσει.⁶ Πολλοὶ δὲ 30
ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ ἔσχατοι πρῶτοι.

Ὅμοία γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ,⁷ ὅστις ἐξῆλθεν 20
ἄμα⁸ πρωῒ⁹ μισθώσασθαι¹⁰ ἐργάτας¹¹ εἰς τὸν ἀμπελῶνα¹² αὐτοῦ. Καὶ 2
συμφωνήσας¹³ μετὰ τῶν ἐργατῶν¹¹ ἐκ δηναρίου¹⁴ τὴν ἡμέραν, ἀπέστειλεν
αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα¹² αὐτοῦ. Καὶ ἐξελθὼν περὶ τρίτην ὥραν, εἶδεν ἄλλους 3

¹ ἄρα, so? (introduces a question). ² παλιγγενεσία, ας, ἡ, renewal, rebirth. ³ ἀδελφή, ἡς, ἡ, sister. ⁴ ἕνεκεν, for the sake of, on account of. ⁵ ἐκατονταπλασίον, hundred times, hundredfold. ⁶ κληρονομέω, inherit, obtain. ⁷ οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ⁸ ἄμα, at the same time. ⁹ πρωῒ, early in the morning, at dawn. ¹⁰ μισθώω, hire, hire out. ¹¹ ἐργάτης, ου, ὁ, workman, laborer. ¹² ἀμπελῶν, ὄνος, ὁ, vineyard. ¹³ συμφωνέω, agree with, agree together. ¹⁴ δηνάριον, ου, ὁ, denarius.

έστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ¹ ἀργούς·² καὶ ἐκείνοις εἶπεν, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν 4
ἀμπελῶνα,³ καὶ ὃ ἐὰν ᾗ δίκαιον δώσω ὑμῖν. Οἱ δὲ ἀπηλθον. Πάλιν ἐξελθὼν 5
περὶ ἕκτην⁴ καὶ ἐνάτην⁵ ὥραν, ἐποίησεν ὡσαύτως.⁶ Περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην⁷ 6
ὥραν ἐξελθὼν, εὔρεν ἄλλους ἐστῶτας ἀργούς,² καὶ λέγει αὐτοῖς, Τί ὥδε
ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί;² Λέγουσιν αὐτῷ, Ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς 7
ἐμισθώσατο.⁸ Λέγει αὐτοῖς, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα,³ καὶ ὃ ἐὰν ᾗ
δίκαιον λήψεσθε. Ὁψίας⁹ δὲ γενομένης λέγει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος³ τῷ 8
ἐπιτρόπῳ¹⁰ αὐτοῦ, Κάλεσον τοὺς ἐργάτας,¹¹ καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθόν,¹²
ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων. Καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν 9
ἐνδεκάτην⁷ ὥραν ἔλαβον ἀνὰ¹³ δηνάριον.¹⁴ Ἐλθόντες δὲ οἱ πρότεροι ἐνόμισαν¹⁵ ὅτι 10
πλείονα λήψονται· καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ¹³ δηνάριον.¹⁴ Λαβόντες δὲ 11
ἐγόγγυζον¹⁶ κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου,¹⁷ λέγοντες ὅτι Οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν 12

¹ ἀγορά, *ā*s, ἡ, marketplace, place of assembly. ² ἀργός, inactive, idle. ³ ἀμπελῶν, *ō*nos, ὁ, vineyard. ⁴ ἕκτος, sixth. ⁵ ἐνατος, ninth. ⁶ ὡσαύτως, likewise. ⁷ ἐνδέκατος, eleventh. ⁸ μισθόω, hire, hire out. ⁹ ὄψιος, late. ¹⁰ ἐπίτροπος, *ou*, ὁ, guardian, steward. ¹¹ ἐργάτης, *ou*, ὁ, workman, laborer. ¹² μισθός, *ou*, ὁ, wages, reward. ¹³ ἀνά, upwards, upon. ¹⁴ δηνάριον, *ou*, ὁ, denarius. ¹⁵ νομίζω, suppose, think. ¹⁶ γογγύζω, mutter, murmur. ¹⁷ οἰκοδεσπότης, *ou*, ὁ, householder, head of a household.

ἐποίησαν, καὶ ἴσους¹ ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας, τοῖς βαστάσασιν² τὸ βάρος³ τῆς
 ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα.⁴ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν ἐνὶ αὐτῶν, Ἐταῖρε,⁵ οὐκ ἀδικῶ⁶ 13
 σε: οὐχὶ δηναρίου⁷ συνεφώνησάς⁸ μοι; Ἄρον τὸ σὸν⁹ καὶ ὑπάγε: θέλω δὲ τούτῳ 14
 τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί. Ἡ οὐκ ἔξεστίν μοι ποιῆσαι ὃ θέλω ἐν τοῖς ἐμοῖς; 15
 Εἰ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρός ἐστιν, ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι; Οὕτως ἔσονται οἱ 16
 ἔσχατοι πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι: πολλοὶ γάρ εἰσιν κλητοί,¹⁰ ὀλίγοι δὲ
 ἐκλεκτοί.¹¹ Καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα παρέλαβεν τοὺς δώδεκα 17
 μαθητὰς κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ἴδού, ἀναβαίνομεν εἰς 18
 Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ
 γραμματεῦσιν, καὶ κατακρινούσιν¹² αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν 19
 τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι¹³ καὶ μαστιγῶσαι¹⁴ καὶ σταυρῶσαι: καὶ τῇ τρίτῃ
 ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

¹ ἴσος, equal, identical. ² βαστάζω, bear, carry. ³ βάρος, οὐς, τό, burden, weight. ⁴ καύσων, ωνος, ὁ, burning heat, scorching heat. ⁵ ἐταῖρος, ου, ὁ, companion, friend. ⁶ ἀδικέω, do wrong, harm. ⁷ δηνάριον, ου, ὁ, denarius. ⁸ συμφωνέω, agree with, agree together. ⁹ σός, your, yours. ¹⁰ κλητός, called, summoned. ¹¹ ἐκλεκτός, chosen, elect. ¹² κατακρίνω, condemn. ¹³ ἐμπαίζω, mock. ¹⁴ μαστιγῶ, whip, lash.

Τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου¹ μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς, 20
προσκυνούσα καὶ αἰτοῦσά τι παρ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, Τί θέλεις; Λέγει 21
αὐτῷ, Εἰπὲ ἵνα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου, εἷς ἐκ δεξιῶν σου, καὶ εἷς ἐξ
εὐωνύμων² σου, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Οὐκ οἶδατε 22
τί αἰτεῖσθε. Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν, ἢ τὸ βάπτισμα³ ὃ
ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι; Λέγουσιν αὐτῷ, Δυνάμεθα. Καὶ λέγει αὐτοῖς, 23
Τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα³ ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι
βαπτισθήσεσθε: τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων² μου οὐκ ἔστιν
ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται ὑπὸ τοῦ πατρός μου. Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα⁴ 24
ἠγανάκτησαν⁵ περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος⁶ αὐτοὺς 25
εἶπεν, Οἶδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν⁷ αὐτῶν, καὶ οἱ
μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν⁸ αὐτῶν. Οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν: ἀλλ' ὃς ἐάν 26
θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι ἔσται ὑμῶν διάκονος: καὶ ὃς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι 27

¹ Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ² εὐώνυμος, of good name, euph. for left. ³ βάπτισμα, τος, τό, baptism, rite or ceremony of baptism. ⁴ δέκα, ten, 10. ⁵ ἀγανακτέω, be indignant, am angry. ⁶ προσκαλέω, summon. ⁷ κατακυριεύω, exercise dominion over, lord over. ⁸ κατεξουσιάζω, exercise authority over.

πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δοῦλος: ὥσπερ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν 28
διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον¹ ἀντὶ²
πολλῶν.

Καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἱεριχώ, ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς. Καὶ 29
ἰδοῦ, δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδόν, ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει,³
ἔκραξαν, λέγοντες, Ἐλέησον⁴ ἡμᾶς, κύριε, υἱὸς Δαυίδ. Ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν⁵ 31
αὐτοῖς ἵνα σιωπήσωσιν.⁶ Οἱ δὲ μείζον ἔκραζον, λέγοντες, Ἐλέησον⁴ ἡμᾶς, κύριε,
υἱὸς Δαυίδ. Καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτούς, καὶ εἶπεν, Τί θέλετε ποιήσω 32
ὑμῖν; Λέγουσιν αὐτῷ, Κύριε, ἵνα ἀνοιχθῶσιν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί. 33
Σπλαγχνισθεῖς⁷ δὲ ὁ Ἰησοῦς ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν: καὶ εὐθέως
ἀνέβλεψαν⁸ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

¹λύτρον, ου, τό, price of release, ransom. ²ἀντί, instead of, in place of. ³παράγω, pass by, depart. ⁴ἐλεέω, have mercy, pity. ⁵ἐπιτιμάω, rebuke, warn. ⁶σιωπάω, be silent, keep silence. ⁷σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ⁸ἀναβλέπω, look up, receive sight.

Καὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἤλθον εἰς Βηθσφαγή¹ πρὸς τὸ ὄρος τῶν **21**
 Ἐλαιῶν,² τότε ὁ Ἰησοῦς ἀπέστειλεν δύο μαθητάς, λέγων αὐτοῖς, Πορεύθητε εἰς **2**
 τὴν κώμην³ τὴν ἀπέναντι⁴ ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὐρήσετε ὄνον⁵ δεδεμένην, καὶ
 πῶλον⁶ μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι. Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπη τι, ἐρεῖτε ὅτι **3**
 Ὁ κύριος αὐτῶν χρειαν ἔχει· εὐθέως δὲ ἀποστέλλει αὐτούς. Τοῦτο δὲ ὄλον **4**
 γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Εἶπατε τῇ **5**
 θυγατρὶ⁷ Σιών, Ἰδοὺ, ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι, πραῦς⁸ καὶ ἐπιβεβηκὼς⁹ ἐπὶ
 ὄνον⁵ καὶ πῶλον⁶ υἱὸν ὑποζυγίου.¹⁰ Πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταί, καὶ ποιήσαντες **6**
 καθὼς προσέταξεν¹¹ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἤγαγον τὴν ὄνον⁵ καὶ τὸν πῶλον·⁶ καὶ **7**
 ἐπέθηκαν ἐπάνω¹² αὐτῶν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐπεκάθισεν¹³ ἐπάνω¹² αὐτῶν. Ὁ **8**
 δὲ πλείστος ὄχλος ἔστρωσαν¹⁴ ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ· ἄλλοι δὲ ἔκοπτον¹⁵
 κλάδους¹⁶ ἀπὸ τῶν δένδρων,¹⁷ καὶ ἐστρώννουν¹⁴ ἐν τῇ ὁδῷ. Οἱ δὲ ὄχλοι οἱ **9**

¹ Βηθσφαγή, ἢ, Bethphage. ² ἐλαία, ας, ἢ, olive tree. ³ κώμη, ης, ἢ, village. ⁴ ἀπέναντι, over against, before. ⁵ ὄνος, ου, ὁ, ass, donkey. ⁶ πῶλος, ου, ὁ, colt, young ass. ⁷ θυγάτηρ, τρος, ἢ, daughter. ⁸ πραῦς, gentle, mild. ⁹ ἐπιβαίνω, go aboard, set foot. ¹⁰ ὑποζύγιον, ου, τό, donkey, ass. ¹¹ προστάσσω, command, order. ¹² ἐπάνω, above, over (gen). ¹³ ἐπικαθίζω, sit, sit down. ¹⁴ στρώννω, spread, furnish. ¹⁵ κόπτω, strike, smite. ¹⁶ κλάδος, ου, ὁ, branch (of a tree), branch. ¹⁷ δένδρον, ου, τό, tree.

προάγοντες¹ καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες, Ὡσαννὰ² τῷ υἱῷ Δαβὶδ:
 εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. Ὡσαννὰ² ἐν τοῖς ὑψίστοις.³ Καὶ 10
 εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐσείσθη⁴ πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα, Τίς ἐστιν
 οὗτος; Οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον, Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ προφήτης, ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ⁵ 11
 τῆς Γαλιλαίας.

Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐξέβαλεν πάντας τοὺς 12
 πωλοῦντας⁶ καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας⁷ τῶν κολλυβιστῶν⁸
 κατέστρεψεν,⁹ καὶ τὰς καθέδρας¹⁰ τῶν πωλούντων⁶ τὰς περιστεράς.¹¹ Καὶ λέγει 13
 αὐτοῖς, Γέγραπται, Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται: ὑμεῖς δὲ αὐτὸν
 ἐποιήσατε σπήλαιον¹² ληστῶν.¹³ Καὶ προσῆλθον αὐτῷ χωλοὶ¹⁴ καὶ τυφλοὶ ἐν τῷ 14
 ἱερῷ: καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς. Ἰδόντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὰ 15
 θαυμάσια¹⁵ ἃ ἐποίησεν, καὶ τοὺς παῖδας¹⁶ κρίζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ λέγοντας,

¹ προάγω, lead forth, go before. ² ὡσαννά, hosanna. ³ ὑψιστος, highest, most high. ⁴ σείω, shake. ⁵ Ναζαρέτ, ἡ, Nazareth. ⁶ πωλέω, sell. ⁷ τράπεζα, ης, ἡ, table. ⁸ κολλυβιστής, οὔ, ὁ, moneychanger, money-changer. ⁹ καταστρέφω, overturn, destroy. ¹⁰ καθέδρα, ας, ἡ, seat, chair. ¹¹ περιστερὰ, ᾱς, ἡ, dove. ¹² σπήλαιον, ου, τό, cave, den. ¹³ ληστής, οὔ, ὁ, robber, brigand. ¹⁴ χωλός, lame, deprived of a foot. ¹⁵ θαυμάσιος, wonderful, remarkable. ¹⁶ παῖς, ὁ, male or female child, servant.

Ὡσαννὰ¹ τῷ υἱῷ Δαυίδ, ἡγανάκτησαν,² καὶ εἶπον αὐτῷ, Ἀκούεις τί οὗτοι 16

λέγουσιν; Ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, Ναί· οὐδέποτε³ ἀνέγνωτε ὅτι Ἐκ

στόματος νηπιῶν⁴ καὶ θηλαζόντων⁵ κατηρτίσω⁶ αἶνον;⁷ Καὶ καταλιπὼν⁸ αὐτοὺς 17

ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς Βηθανίαν,⁹ καὶ ἠϋλίσθη¹⁰ ἐκεῖ.

Πρωῖας¹¹ δὲ ἐπανάγων¹² εἰς τὴν πόλιν, ἐπεινάσεν.¹³ Καὶ ἰδὼν συκῆν¹⁴ μίαν ἐπὶ τῆς 18

ὁδοῦ, ἦλθεν ἐπ' αὐτήν, καὶ οὐδὲν εὔρεν ἐν αὐτῇ εἰ μὴ φύλλα¹⁵ μόνον· καὶ λέγει

αὐτῇ, Μηκέτι¹⁶ ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἐξηράνθη¹⁷

παραχρῆμα¹⁸ ἡ συκῆ.¹⁴ Καὶ ἰδόντες οἱ μαθηταὶ ἐθαύμασαν, λέγοντες, Πῶς 20

παραχρῆμα¹⁸ ἐξηράνθη¹⁷ ἡ συκῆ;¹⁴ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἀμὴν 21

λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν, καὶ μὴ διακριθῆτε,¹⁹ οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς¹⁴

ποιήσετε, ἀλλὰ καὶ²⁰ τῷ ὄρει τοῦτω εἴπητε, Ἄρθητι, καὶ βλήθητι εἰς τὴν

θάλασσαν, γενήσεται. Καὶ πάντα ὅσα ἐὰν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ, 22

¹ ὠσαννά, hosanna. ² ἀγανακτέω, be indignant, am angry. ³ οὐδέποτε, never. ⁴ νήπιος, infant, child. ⁵ θηλάζω, suckle, nurse. ⁶ καταρτίζω, mend, fit. ⁷ αἶνος, ου, ό, praise. ⁸ καταλείπω, leave, leave behind. ⁹ Βηθανία, ας, ή, Bethany. ¹⁰ αὐλίζομαι, spend the night, lodge. ¹¹ πρωῖα, ας, ή, early morning. ¹² ἐπανάγω, put out (to sea), return. ¹³ πεινάω, hunger, am hungry. ¹⁴ συκῆ, ης, ή, fig tree. ¹⁵ φύλλον, ου, τό, leaf. ¹⁶ μηκέτι, no longer. ¹⁷ ξηραίνω, dry up, parch. ¹⁸ παραχρῆμα, immediately, instantly. ¹⁹ διακρίνω, discriminate, judge. ²⁰ καὶ, and if, even if.

πιστεύοντες, λήψεσθε.

Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ ἱερόν, προσῆλθον αὐτῷ διδάσκοντι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ 23
πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, λέγοντες, Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; Καὶ τίς σοι
ἔδωκεν τὴν ἐξουσίαν ταύτην; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἐρωτήσω 24
ὑμᾶς καγὼ λόγον ἓνα, ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι, καγὼ ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα
ποιῶ. Τὸ βάπτισμα¹ Ἰωάννου πόθεν² ἦν; Ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; Οἱ δὲ 25
διελογίζοντο³ παρ' ἑαυτοῖς, λέγοντες, Ἐὰν εἴπωμεν, Ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ ἡμῖν, Διὰ
τί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; Ἐὰν δὲ εἴπωμεν, Ἐξ ἀνθρώπων, φοβούμεθα τὸν 26
ὄχλον: πάντες γὰρ ἔχουσιν τὸν Ἰωάννην ὡς προφήτην. Καὶ ἀποκριθέντες τῷ 27
Ἰησοῦ εἶπον, Οὐκ οἶδαμεν. Ἔφη αὐτοῖς καὶ αὐτός, Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ
ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; Ἄνθρωπος εἶχεν τέκνα δύο, καὶ 28
προσελθὼν τῷ πρώτῳ εἶπεν, Τέκνον, ὕπαγε, σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνι⁴
μου. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐ θέλω: ὕστερον⁵ δὲ μεταμεληθεὶς,⁶ ἀπήλθεν. 29

¹ βάπτισμα, τος, τό, baptism, rite or ceremony of baptism. ² πόθεν, from where? whence. ³ διαλογίζομαι, debate, reason. ⁴ ἀμπελῶν, ὠνος, ὁ, vineyard. ⁵ ὕστερον, lastly, afterward. ⁶ μεταμέλομαι, regret, repent.

Καὶ προσελθὼν τῷ δευτέρῳ εἶπεν ὡσαύτως.¹ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἐγώ,
κύριε· καὶ οὐκ ἀπῆλθεν. Τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησεν τὸ θέλημα τοῦ πατρός; 31
Λέγουσιν αὐτῷ, Ὁ πρῶτος. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οἱ
τελώναι² καὶ αἱ πόρναι³ προάγουσιν⁴ ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Ἦλθεν 32
γὰρ πρὸς ὑμᾶς Ἰωάννης ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ
τελώναι² καὶ αἱ πόρναι³ ἐπίστευσαν αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ μετεμελήθητε⁵
ὕστερον⁶ τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ.

Ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε. Ἄνθρωπός τις ἦν οἰκοδεσπότης,⁷ ὅστις ἐφύτευσεν⁸ 33
ἀμπελῶνα,⁹ καὶ φραγμὸν¹⁰ αὐτῷ περιέθηκεν,¹¹ καὶ ὠρυξεν¹² ἐν αὐτῷ ληνόν,¹³ καὶ
ὠκοδόμησεν πύργον,¹⁴ καὶ ἐξέδοτο¹⁵ αὐτὸν γεωργοῖς,¹⁶ καὶ ἀπεδήμησεν.¹⁷ Ὅτε 34
δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς
γεωργούς,¹⁶ λαβεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ. Καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ¹⁶ τοὺς 35

¹ ὡσαύτως, likewise. ² τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ³ πόρνη, ης, ἡ, prostitute. ⁴ προάγω, lead forth, go before. ⁵ μεταμέλομαι, regret, repent. ⁶ ὕστερον, lastly, afterward. ⁷ οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ⁸ φυτεύω, plant. ⁹ ἀμπελῶν, ὠνος, ὁ, vineyard. ¹⁰ φραγμός, οὔ, ὁ, wall, fence. ¹¹ περιτίθημι, place around, put around. ¹² ὀρύσσω, dig, dig out. ¹³ ληνός, οὔ, ἡ, wine press, winepress. ¹⁴ πύργος, ου, ὁ, tower, fortified structure. ¹⁵ ἐκδίδωμι, rent, let out for hire. ¹⁶ γεωργός, οὔ, ὁ, farmer, worker of the soil. ¹⁷ ἀποδημέω, go abroad, go on a journey.

δούλους αὐτοῦ, ὃν μὲν ἔδειραν,¹ ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν.² Πάλιν 36
 ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων· καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς
 ὡσαύτως.³ Ὑστερον⁴ δὲ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, λέγων, 37
 Ἐντραπήσονται⁵ τὸν υἱόν μου. Οἱ δὲ γεωργοὶ⁶ ἰδόντες τὸν υἱὸν εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, 38
 Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος·⁷ δεῦτε,⁸ ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ κατάσχωμεν⁹
 τὴν κληρονομίαν¹⁰ αὐτοῦ. Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος¹¹ 39
 καὶ ἀπέκτειναν. Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος,¹¹ τί ποιήσῃ τοῖς 40
 γεωργοῖς⁶ ἐκείνοις; Λέγουσιν αὐτῷ, Κακοὺς κακῶς¹² ἀπολέσει αὐτούς, καὶ τὸν 41
 ἀμπελῶνα¹¹ ἐκδώσεται¹³ ἄλλοις γεωργοῖς,⁶ οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς
 καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Οὐδέποτε¹⁴ ἀνέγνωτε ἐν 42
 ταῖς γραφαῖς, Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν¹⁵ οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς
 κεφαλὴν γωνίας·¹⁶ παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστιν θαυμαστή¹⁷ ἐν

¹ δέρω, beat, flay. ² λιθοβολέω, pelt with stones, stone. ³ ὡσαύτως, likewise. ⁴ ὕστερον, lastly, afterward. ⁵ ἐντρέπω, turn about, reverence. ⁶ γεωργός, οὗ, ὁ, farmer, worker of the soil. ⁷ κληρονόμος, οὗ, ὁ, heir, inheritor. ⁸ δεῦτε, come!. ⁹ κατέχω, hold back, hold fast. ¹⁰ κληρονομία, ας, ἡ, inheritance. ¹¹ ἀμπελῶν, ὠνος, ὁ, vineyard. ¹² κακῶς, badly, evilly. ¹³ ἐκδίδωμι, rent, let out for hire. ¹⁴ οὐδέποτε, never. ¹⁵ ἀποδοκιμάζω, reject, reject after testing. ¹⁶ γωνία, ας, ἡ, angle, corner. ¹⁷ θαυμαστός, wonderful, marvelous.

ὀφθαλμοῖς ἡμῶν; Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ 43
θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. Καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν 44
λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται:¹ ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει² αὐτόν. Καὶ 45
ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ ἔγνωσαν ὅτι
περὶ αὐτῶν λέγει. Καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι, ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους, 46
ἐπειδὴ³ ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἶπεν αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς, λέγων, Ὡμοιώθη⁴ ἡ 22
βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησεν γάμους⁵ τῷ υἱῷ αὐτοῦ:
καὶ ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς 3
γάμους,⁵ καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν. Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων, 4
Εἴπατε τοῖς κεκλημένοις. Ἴδού, τὸ ἄριστόν⁶ μου ἡτοίμασα, οἱ ταῦροί⁷ μου καὶ
τὰ σιτιστὰ⁸ τεθυμένα,⁹ καὶ πάντα ἔτοιμα:¹⁰ δεῦτε¹¹ εἰς τοὺς γάμους.⁵ Οἱ δὲ 5

¹ συνθλάω, break, break in pieces. ² λικμάω, crush, scatter. ³ ἐπειδὴ, since, because. ⁴ ὁμοιόω, make like, liken. ⁵ γάμος, ου, ὁ, marriage, wedding. ⁶ ἄριστον, ου, τό, breakfast. ⁷ ταῦρος, ου, ὁ, bull, ox. ⁸ σιτιστός, fattened. ⁹ θύω, sacrifice, kill. ¹⁰ ἔτοιμος, ready, prepared. ¹¹ δεῦτε, come!.

ἀμελήσαντες¹ ἀπῆλθον, ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν² αὐτοῦ: 6
οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ὑβρίσαν³ καὶ ἀπέκτειναν. Καὶ 7
ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ὠργίσθη,⁴ καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα⁵ αὐτοῦ
ἀπώλεσεν τοὺς φονεῖς⁶ ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν.⁷ Τότε λέγει 8
τοῖς δούλοις αὐτοῦ, Ὁ μὲν γάμος⁸ ἔτοιμός⁹ ἐστίν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν
ἄξιοι. Πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους¹⁰ τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἂν εὑρητε, 9
καλέσατε εἰς τοὺς γάμους.⁸ Καὶ ἐξελθόντες οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδοὺς 10
συνήγαγον πάντας ὅσους εὔρον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς: καὶ ἐπλήσθη¹¹ ὁ
γάμος⁸ ἀνακειμένων.¹² Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι¹³ τοὺς ἀνακειμένους¹² 11
εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον¹⁴ ἔνδυμα¹⁵ γάμου:⁸ καὶ λέγει αὐτῷ, 12
Ἐταῖρε,¹⁶ πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα¹⁵ γάμου;⁸ Ὁ δὲ ἐφιμώθη.¹⁷ Τότε 13
εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς διακόνοις, Δῆσαντες αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας, ἄρατε

¹ ἀμελέω, neglect, be unconcerned. ² ἐμπορία, ας, ἡ, business, trade. ³ ὑβρίζω, mistreat, insult. ⁴ ὀργίζω, irritate, provoke. ⁵ στράτευμα, τος, τό, expedition, army. ⁶ φονεύς, έως, ό, murderer. ⁷ ἐμπρήθω, burn, set on fire. ⁸ γάμος, ου, ό, marriage, wedding. ⁹ ἔτοιμος, ready, prepared. ¹⁰ διεξόδος, ου, ἡ, outlet, way out. ¹¹ πλήθω, fill. ¹² ἀνάκειμαι, recline, recline (at a meal). ¹³ θεάομαι, look at, behold. ¹⁴ ἐνδύω, put on, clothe. ¹⁵ ἔνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ¹⁶ ἐταῖρος, ου, ό, companion, friend. ¹⁷ φιμώω, muzzle, silence.

αὐτὸν καὶ ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον:¹ ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς² καὶ ὁ

βρυγμὸς³ τῶν ὀδόντων.⁴ Πολλοὶ γάρ εἰσιν κλητοί,⁵ ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.⁶ 14

Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον⁷ ἔλαβον ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν⁸ 15

ἐν λόγῳ. Καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν Ἡρωδιανῶν, 16

λέγοντες, Διδάσκαλε, οἶδμεν ὅτι ἀληθής¹⁰ εἶ, καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ ἐν

ἀληθείᾳ διδάσκεις, καὶ οὐ μέλει¹¹ σοι περὶ οὐδενός: οὐ γὰρ βλέπεις εἰς

πρόσωπον ἀνθρώπων. Εἶπε οὖν ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ; Ἐξεστὶν δοῦναι κῆνσον¹² 17

Καίσαρι,¹³ ἢ οὐ; Γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πονηρίαν¹⁴ αὐτῶν εἶπεν, Τί με πειράζετε, 18

ὑποκριταί;¹⁵ Ἐπιδείξατέ¹⁶ μοι τὸ νόμισμα¹⁷ τοῦ κήνσου.¹² Οἱ δὲ προσήνεγκαν 19

αὐτῷ δηνάριον.¹⁸ Καὶ λέγει αὐτοῖς, Τίνος ἡ εἰκὼν¹⁹ αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;²⁰ 20

Λέγουσιν αὐτῷ, Καίσαρος.¹³ Τότε λέγει αὐτοῖς, Ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος¹³

Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. Καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν: καὶ ἀφέντες 22

¹ ἐξώτερος, outer, outside. ² κλαυθμός, οὐ, ὁ, weeping, lamentation. ³ βρυγμός, οὐ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ⁴ ὀδός, ὁ, tooth. ⁵ κλητός, called, summoned. ⁶ ἐκλεκτός, chosen, elect. ⁷ συμβούλιον, ου, τό, counsel, council.

⁸ παγιδεύω, ensnare, entrap. ⁹ Ἡρωδιανοί, ὦν, ὁ, Herodian, Herodians. ¹⁰ ἀληθής, true, unconcealed. ¹¹ μέλει, it is a care, it concerns. ¹² κῆνσος, ου, ὁ, government tax, poll tax. ¹³ Καῖσαρ, ος, ὁ, Caesar. ¹⁴ πονηρία, ας, ἡ, iniquity, wickedness. ¹⁵ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ¹⁶ ἐπιδείκνυμι, show, prove. ¹⁷ νόμισμα, τος, τό, coin, money. ¹⁸ δηνάριον, ου, ὁ, denarius. ¹⁹ εἰκών, ὄνος, ἡ, image, likeness. ²⁰ ἐπιγραφή, ἥς, ἡ, inscription, title.

αὐτὸν ἀπῆλθον.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον αὐτῷ Σαδδουκαῖοι,¹ οἱ λέγοντες μὴ εἶναι 23
ἀνάστασιν, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, λέγοντες, Διδάσκαλε, Μωσῆς εἶπεν, Ἐάν 24
τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει² ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα
αὐτοῦ, καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. Ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ 25
ἀδελφοί: καὶ ὁ πρῶτος γαμήσας³ ἐτελεύτησεν:⁴ καὶ μὴ ἔχων σπέρμα, ἀφῆκεν
τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. Ὁμοίως καὶ ὁ δεύτερος, καὶ ὁ τρίτος, ἕως 26
τῶν ἑπτὰ. Ὑστερον⁵ δὲ πάντων ἀπέθανεν καὶ ἡ γυνή. Ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει, 27
τίνος τῶν ἑπτὰ ἔσται γυνή; Πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς 29
εἶπεν αὐτοῖς, Πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ. 30
Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν,³ οὔτε ἐκγαμίζονται,⁶ ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ
θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσιν. Περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, οὐκ ἀνέγνωτε τὸ 31
ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, λέγοντος, Ἐγὼ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ θεὸς Ἰσαάκ, 32

¹ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ² ἐπιγαμβρεύω, marry as next of kin. ³ γαμέω, marry. ⁴ τελευτάω, die, end. ⁵ ὕστερον, lastly, afterward. ⁶ ἐκγαμίζω, give in marriage, marry.

καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ; Οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων. Καὶ 33

ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἐξεπλήσσοντο¹ ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

Οἱ δὲ Φαρισαῖοι, ἀκούσαντες ὅτι ἐφίμωσεν² τοὺς Σαδδουκαίους,³ συνήχθησαν 34

ἐπὶ τὸ αὐτό. Καὶ ἐπηρώτησεν εἷς ἐξ αὐτῶν νομικός,⁴ πειράζων αὐτόν, καὶ λέγων, 35

Διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ, 36

Ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ ψυχῇ σου, καὶ

ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ⁵ σου. Αὕτη ἐστὶν πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα δὲ 38

ὁμοία αὐτῇ, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον⁶ σου ὡς σεαυτόν. Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν 40

ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται.⁷

¹ ἐκπλήσσω, am thunderstruck, astounded. ² φιμώω, muzzle, silence. ³ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ⁴ νομικός, pertaining to the law. ⁵ διάνοια, ας, ἡ, mind, understanding. ⁶ πλησίον, near, neighbor (as a noun). ⁷ κρεμάννυμι, hang, hang up.

Συνηγμένων δὲ τῶν Φαρισαίων, ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, Τί ὑμῖν 41

δοκεῖ περὶ τοῦ χριστοῦ; Τίνος υἱὸς ἐστίν; Λέγουσιν αὐτῷ, Τοῦ Δαυίδ. Λέγει 43

αὐτοῖς, Πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων, Εἶπεν ὁ κύριος 44

τῷ κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον¹

τῶν ποδῶν σου; Εἰ οὖν Δαυὶδ καλεῖ αὐτὸν κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστίν; Καὶ 45

οὐδεὶς ἐδύνατο αὐτῷ ἀποκριθῆναι λόγον: οὐδὲ ἐτόλμησέν² τις ἀπ' ἐκείνης τῆς

ἡμέρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι.

Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, λέγων, Ἐπὶ τῆς 23

Μωσέως καθέδρας³ ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι: πάντα οὖν ὅσα 3

ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε: κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε,

λέγουσιν γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσιν. Δεσμεύουσιν⁴ γὰρ φορτία⁵ βαρέα⁶ καὶ 4

δυσβάστακτα,⁷ καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους⁸ τῶν ἀνθρώπων, τῷ δὲ δακτύλῳ

¹ ὑποπόδιον, ου, τό, footstool. ² τολμάω, dare, endure. ³ καθέδρα, ας, ἡ, seat, chair. ⁴ δεσμεύω, bind together, tie into a bundle. ⁵ φορτίον, ου, τό, burden, load. ⁶ βαρύς, heavy, burdensome. ⁷ δυσβάστακτος, hard to bear, difficult to carry. ⁸ ὤμος, ου, ὁ, shoulder. ⁹ δάκτυλος, ου, ὁ, finger.

αὐτῶν οὐ θέλουσιν κινῆσαι¹ αὐτά. Πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσιν πρὸς τὸ 5
θεαθῆναι² τοῖς ἀνθρώποις· πλατύνουσιν³ δὲ τὰ φυλακτήρια⁴ αὐτῶν, καὶ
μεγαλύνουσιν⁵ τὰ κράσπεδα⁶ τῶν ἱματίων αὐτῶν· φιλοῦσιν⁷ τε τὴν 6
πρωτοκλισίαν⁸ ἐν τοῖς δείπνοις,⁹ καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας¹⁰ ἐν ταῖς συναγωγαῖς, 7
καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς¹¹ ἐν ταῖς ἀγοραῖς,¹² καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων,
Ῥαββί, ῥαββί: ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε Ῥαββί: εἷς γὰρ ἐστὶν ὑμῶν ὁ καθηγητής,¹³ 8
ὁ χριστός: πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε. Καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ 9
τῆς γῆς: εἷς γὰρ ἐστὶν ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Μηδὲ κληθῆτε 10
καθηγηταί:¹³ εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστὶν ὁ καθηγητής,¹³ ὁ χριστός. Ὁ δὲ μείζων ὑμῶν 11
ἔσται ὑμῶν διάκονος. Ὅστις δὲ ὑψώσει¹⁴ ἑαυτόν, ταπεινωθήσεται:¹⁵ καὶ ὅστις 12
ταπεινώσει¹⁵ ἑαυτόν, ὑψωθήσεται.¹⁴

¹ κινέω, move, stir. ² θεάομαι, look at, behold. ³ πλατύνω, broaden, enlarge. ⁴ φυλακτήριον, ου, τό, leather prayerband or case, amulet. ⁵ μεγαλύνω, make or declare great, enlarge. ⁶ κράσπεδον, ου, τό, border, tassel. ⁷ φιλέω, love, kiss. ⁸ πρωτοκλισία, ας, ή, chief place. ⁹ δείπνον, ου, τό, supper, dinner. ¹⁰ πρωτοκαθεδρία, ας, ή, chief seat, seat of honor. ¹¹ ἀσπασμός, οὔ, ὁ, greeting, salutation. ¹² ἀγορά, ᾱς, ή, marketplace, place of assembly. ¹³ καθηγητής, οὔ, ὁ, teacher, leader. ¹⁴ ὑψόω, lift up, exalt. ¹⁵ ταπεινώω, humble, humiliate.

Οὐαὶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,¹ ὅτι κατεσθίετε² τὰς οἰκίας 13
 τῶν χηρῶν,³ καὶ προφάσει⁴ μακρὰ⁵ προσευχόμενοι: διὰ τοῦτο λήψεσθε
 περισσότερον⁶ κρίμα.⁷ Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,¹ ὅτι 14
 κλείετε⁸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων: ὑμεῖς γὰρ οὐκ
 εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν.

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,¹ ὅτι περιάγετε⁹ τὴν θάλασσαν 15
 καὶ τὴν ξηρὰν¹⁰ ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον,¹¹ καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν
 γεέννης¹² διπλότερον¹³ ὑμῶν.

Οὐαὶ ὑμῖν, ὀδηγοὶ¹⁴ τυφλοί, οἱ λέγοντες, Ὅς ἂν ὁμόση¹⁵ ἐν τῷ ναῷ, οὐδὲν ἔστιν: 16
 ὅς δ' ἂν ὁμόση¹⁵ ἐν τῷ χρυσῷ¹⁶ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει. Μωροὶ¹⁷ καὶ τυφλοί: τίς γὰρ 17
 μείζων ἔστιν, ὁ χρυσός,¹⁶ ἢ ὁ ναὸς ὁ ἀγιάζων¹⁸ τὸν χρυσόν;¹⁶ Καί, Ὅς ἔαν ὁμόση 18

¹ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ² κατεσθίω, eat up, devour. ³ χήρα, ας, ἡ, widow. ⁴ πρόφασις, εως, ἡ, pretense, pretext. ⁵ μακρός, long, far distant. ⁶ περισσός, excessive, abundant. ⁷ κρίμα, ος, τό, judgment, verdict. ⁸ κλείω, shut, shut up. ⁹ περιάγω, lead around, go about. ¹⁰ ξηρός, dry, withered. ¹¹ προσήλυτος, ου, ὁ, proselyte, convert. ¹² γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ¹³ διπλούς, double, two-fold. ¹⁴ ὀδηγός, οὐ, ὁ, leader, guide. ¹⁵ ὁμνύω, swear, take an oath. ¹⁶ χρυσός, οὐ, ὁ, gold, anything made of gold. ¹⁷ μωρός, foolish, stupid. ¹⁸ ἀγιάζω, make holy, consecrate.

ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ,¹ οὐδέν ἐστιν: ὅς δ' ἂν ὁμόσῃ² ἐν τῷ δώρῳ³ τῷ ἐπάνω⁴ αὐτοῦ,
 ὀφείλει. Μωροὶ⁵ καὶ τυφλοί: τί γὰρ μείζον, τὸ δῶρον,³ ἢ τὸ θυσιαστήριον¹ τὸ 19
 ἁγιάζον⁶ τὸ δῶρον;³ Ὁ οὖν ὁμόσας² ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ¹ ὁμνύει² ἐν αὐτῷ καὶ ἐν 20
 πᾶσιν τοῖς ἐπάνω⁴ αὐτοῦ: καὶ ὁ ὁμόσας² ἐν τῷ ναῷ ὁμνύει² ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ 21
 κατοικήσαντι αὐτόν: καὶ ὁ ὁμόσας² ἐν τῷ οὐρανῷ ὁμνύει² ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ θεοῦ 22
 καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω⁴ αὐτοῦ.

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,⁷ ὅτι ἀποδεκατοῦτε⁸ τὸ 23
 ἡδύοσμον⁹ καὶ τὸ ἄνηθον¹⁰ καὶ τὸ κύμινον,¹¹ καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα¹² τοῦ
 νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον¹³ καὶ τὴν πίστιν: ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κάκεῖνα¹⁴
 μὴ ἀφιέναι. Ὁδηγοὶ¹⁵ τυφλοί, οἱ διϋλίζοντες¹⁶ τὸν κώνωπα,¹⁷ τὴν δὲ κάμηλον¹⁸ 24
 καταπίνοντες.¹⁹

¹ θυσιαστήριον, ου, τό, altar. ² ὁμνύω, swear, take an oath. ³ δῶρον, ου, τό, gift, present. ⁴ ἐπάνω, above, over (gen). ⁵ μωρός, foolish, stupid. ⁶ ἁγιάζω, make holy, consecrate. ⁷ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁸ ἀποδεκατόω, tithe, collect a tithe. ⁹ ἡδύοσμον, ου, τό, mint, peppermint. ¹⁰ ἄνηθον, ου, τό, dill, anise. ¹¹ κύμινον, ου, τό, cummin, cumin. ¹² βαρύς, heavy, burdensome. ¹³ ἔλεος, ους, ὁ, pity, mercy. ¹⁴ κάκεῖνος, and he, and she. ¹⁵ ὁδηγός, οὐ, ὁ, leader, guide. ¹⁶ διϋλίζω, filter out, strain out. ¹⁷ κώνωψ, ωπος, ὁ, gnat, mosquito. ¹⁸ κάμηλος, ου, ὁ, camel. ¹⁹ καταπίνω, drink down, swallow.

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,¹ ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν² τοῦ 25

ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος,³ ἔσωθεν⁴ δὲ γέμουσιν⁵ ἐξ ἀρπαγῆς⁶ καὶ ἀδικίας.⁷ 26

Φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς⁸ τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος,³

ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς⁹ αὐτῶν καθαρὸν.¹⁰

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,¹ ὅτι παρομοιάζετε¹¹ τάφοις¹² 27

κεκονιαμένοις,¹³ οἵτινες ἔξωθεν² μὲν φαίνονται ὡραῖοι,¹⁴ ἔσωθεν⁴ δὲ γέμουσιν⁵

ὀστέων¹⁵ νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.¹⁶ Οὕτως καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν² μὲν 28

φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν⁴ δὲ μεστοί¹⁷ ἐστε ὑποκρίσεως¹⁸ καὶ

ἀνομίας.¹⁹

¹ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ² ἔξωθεν, from without, outside (gen). ³ παροψίς, ἰδος, ἡ, dish, plate. ⁴ ἔσωθεν, from within, within. ⁵ γέμω, fill, am full of. ⁶ ἀρπαγή, ἥς, ἡ, plunder, robbery. ⁷ ἀδικία, ας, ἡ, unrighteousness. ⁸ ἐντός, inside, among. ⁹ ἐκτός, aside from, besides. ¹⁰ καθαρός, clean, pure. ¹¹ παρομοιάζω, be like, resemble. ¹² τάφος, ου, ὁ, grave, tomb. ¹³ κονιάω, whitewash. ¹⁴ ὡραίος, beautiful, fair. ¹⁵ ὀστέον, τό, bone. ¹⁶ ἀκαθαρσία, ας, ἡ, uncleanness, impurity. ¹⁷ μεστός, full. ¹⁸ ὑπόκρισις, εως, ἡ, hypocrisy. ¹⁹ ἀνομία, ας, ἡ, lawlessness, iniquity.

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,¹ ὅτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους² 29
τῶν προφητῶν, καὶ κοσμεῖτε³ τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων, καὶ λέγετε, Εἰ ἤμεν ἐν 30
ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἤμεν κοινωνοὶ⁴ αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι
τῶν προφητῶν. Ὡστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς ὅτι υἱοὶ ἐστε τῶν φονευσάντων⁵ τοὺς 31
προφήτας: καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον⁶ τῶν πατέρων ὑμῶν. Ὅφεις,⁷ 32
γεννήματα⁸ ἐχιδνῶν,⁹ πῶς φύγητε¹⁰ ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης;¹¹ Διὰ τοῦτο, 34
ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς¹² καὶ γραμματεῖς: καὶ ἐξ
αὐτῶν ἀποκτενεῖτε καὶ σταυρώσετε, καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε¹³ ἐν ταῖς
συναγωγαῖς ὑμῶν καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν: ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν 35
αἷμα δίκαιον ἐκχυνόμενον¹⁴ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἀβελ τοῦ δικαίου ἕως
τοῦ αἵματος Ζαχαρίου¹⁵ υἱοῦ Βαραχίου,¹⁶ ὃν ἐφονεύσατε⁵ μεταξὺ¹⁷ τοῦ ναοῦ καὶ
τοῦ θυσιαστηρίου.¹⁸ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἥξει¹⁹ πάντα ταῦτα ἐπὶ τὴν γενεὰν 36

¹ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ² τάφος, ου, ὁ, grave, tomb. ³ κοσμέω, adorn, put into order. ⁴ κοινωνός, οὐ, ὁ, partner, sharer. ⁵ φονεύω, kill, murder. ⁶ μέτρον, ου, τό, measure, measuring rod. ⁷ ὄφις, εως, ὁ, snake, serpent. ⁸ γέννημα, τος, τό, offspring, child. ⁹ ἐχίδνα, ης, ἡ, viper, serpent. ¹⁰ φεύγω, flee, escape. ¹¹ γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ¹² σοφός, wise. ¹³ μαστιγώω, whip, lash. ¹⁴ ἐκχέω, pour out, shed. ¹⁵ Ζαχαρίας, ου, ὁ, Zacharias, Zechariah. ¹⁶ Βαραχίας, ου, ὁ, Barachiah. ¹⁷ μεταξύ, between, after. ¹⁸ θυσιαστήριον, ου, τό, altar. ¹⁹ ἔκω, have come, am present.

ταύτην.

Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτένουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα¹ 37

τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις² ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν³ τὰ τέκνα

σου, ὃν τρόπον⁴ ἐπισυνάγει⁵ ὄρνις⁶ τὰ νοσσία⁶ ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας,⁷ καὶ

οὐκ ἠθέλησατε. Ἰδού, ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. Λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ 38

με ἴδητε ἀπ' ἄρτι ἕως ἂν εἴπητε, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐπορεύετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ· καὶ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ 24

ἐπιδείξαι⁸ αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς⁹ τοῦ ἱεροῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ 2

βλέπετε πάντα ταῦτα; Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ

καταλυθῇσεται.¹⁰

¹ λιθοβολέω, pelt with stones, stone. ² ποσάκις, how often? how often. ³ ἐπισυνάγω, gather, gather together. ⁴ τρόπος, ου, ὁ, manner, way. ⁵ ὄρνις, ιθος, ἡ, hen, bird. ⁶ νοσσίον, ου, τό, young bird, nestling. ⁷ πτέρυξ, υγος, ἡ, wing. ⁸ ἐπιδείκνυμι, show, prove. ⁹ οἰκοδομή, ἡς, ἡ, building, edification. ¹⁰ καταλύω, destroy, lodge.

Καθημένους δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν,¹ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ 3
κατ' ἰδίαν, λέγοντες, Εἰπὲ ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται; Καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς²
παρουσίας,³ καὶ τῆς συντελείας⁴ τοῦ αἰῶνος; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν 4
αὐτοῖς, Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ. Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί 5
μου, λέγοντες, Ἐγὼ εἰμι ὁ χριστός: καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν. Μελλήσετε δὲ 6
ἀκούειν πολέμους⁵ καὶ ἀκοὰς⁶ πολέμων:⁵ ὁρᾶτε, μὴ θροεῖσθε:⁷ δεῖ γὰρ πάντα
γενέσθαι, ἀλλ' οὐπω⁸ ἐστὶν τὸ τέλος. Ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ 7
βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν: καὶ ἔσονται λιμοὶ⁹ καὶ λοιμοὶ¹⁰ καὶ σεισμοὶ¹¹ κατὰ
τόπους. Πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὧδίνων.¹² Τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν, 8
καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς. Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ
ὄνομά μου. Καὶ τότε σκανδαλισθήσονται¹³ πολλοί, καὶ ἀλλήλους 10
παραδώσουσιν, καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους. Καὶ πολλοὶ ψευδοπροφήται¹⁴ 11
ἐγερθήσονται, καὶ πλανήσουσιν πολλούς. Καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι¹⁵ τὴν 12

¹ ἐλαία, ας, ἡ, olive tree. ² σός, your, yours. ³ παρουσία, ας, ἡ, presence, coming. ⁴ συντέλεια, ας, ἡ, completion, end. ⁵ πόλεμος, ου, ὁ, war, battle. ⁶ ἀκοή, ἡς, ἡ, hearing, report. ⁷ θροέω, disturb, agitate. ⁸ οὐπω, not yet. ⁹ λιμός, οὔ, ὁ, hunger, famine. ¹⁰ λοιμός, οὔ, ὁ, pestilence, plague. ¹¹ σεισμός, οὔ, ὁ, earthquake, storm. ¹² ὧδὴν, ἴνος, ἡ, birth pang, agony. ¹³ σκανδαλίζω, cause to stumble. ¹⁴ ψευδοπροφήτης, ου, ὁ, false prophet. ¹⁵ πληθύνω, multiply, increase.

ἀνομίαν,¹ ψυγήσεται² ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν· ὁ δὲ ὑπομείνας³ εἰς τέλος, οὗτος 13
 σωθήσεται. Καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ 14
 οἰκουμένῃ⁴ εἰς μαρτύριον⁵ πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν· καὶ τότε ἥξει⁶ τὸ τέλος.

Ὅταν οὖν ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα⁷ τῆς ἐρημώσεως,⁸ τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιήλ τοῦ 15
 προφήτου, ἐστὼς ἐν τόπῳ ἀγίῳ – ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω⁹ – τότε οἱ ἐν τῇ 16
 Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν¹⁰ ἐπὶ τὰ ὄρη· ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος¹¹ μὴ καταβαινέτω ἄραι τὰ 17
 ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ· καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ μὴ ἐπιστρεψάτω ὀπίσω ἄραι τὰ ἱμάτια 18
 αὐτοῦ. Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ¹² ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις¹³ ἐν ἐκεῖναις ταῖς 19
 ἡμέραις. Προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ¹⁴ ὑμῶν χειμῶνος,¹⁵ μηδὲ 20
 σαββάτῳ. Ἔσται γὰρ τότε θλίψις μεγάλη, οἷα¹⁶ οὐ γέγονεν ἀπ’ ἀρχῆς κόσμου 21
 ἕως τοῦ νῦν, οὐδ’ οὐ μὴ γένηται. Καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν¹⁷ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, 22
 οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς¹⁸ κολοβωθήσονται¹⁷ αἱ ἡμέραι

¹ ἀνομία, ας, ἡ, lawlessness, iniquity. ² ψύχω, cool, grow cold. ³ ὑπομένω, tarry, endure. ⁴ οἰκουμένη, ης, ἡ, inhabited world. ⁵ μαρτύριον, ου, τό, testimony, witness. ⁶ ἔκω, have come, am present. ⁷ βδέλυγμα, τος, τό, detestable thing, abomination. ⁸ ἐρήμωσις, εως, ἡ, desolation, devastation. ⁹ νοέω, understand, consider. ¹⁰ φεύγω, flee, escape. ¹¹ δῶμα, τος, τό, house, housetop. ¹² γαστήρ, τρος, ἡ, belly, womb. ¹³ θηλάζω, suckle, nurse. ¹⁴ φυγή, ης, ἡ, flight. ¹⁵ χειμῶν, ὦνος, ὁ, winter, storm. ¹⁶ οἷος, such as, of what kind. ¹⁷ κολοβόω, curtail, shorten. ¹⁸ ἐκλεκτός, chosen, elect.

ἐκεῖναι. Τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, Ἴδού, ὧδε ὁ χριστός, ἢ ὧδε, μὴ πιστεύσητε. 23

Ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι¹ καὶ ψευδοπροφῆται,² καὶ δώσουσιν σημεῖα
μεγάλα καὶ τέρατα,³ ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς.⁴ Ἴδού, 25

προεῖρηκα⁵ ὑμῖν. Ἐὰν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν, Ἴδού, ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐστίν, μὴ ἐξέλθητε: 26

Ἴδού, ἐν τοῖς ταμείοις,⁶ μὴ πιστεύσητε. Ὡςπερ γὰρ ἡ ἀστραπή⁷ ἐξέρχεται ἀπὸ 27

ἀνατολῶν⁸ καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν,⁹ οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία¹⁰ τοῦ υἱοῦ

τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπου γὰρ ἐὰν ᾖ τὸ πτώμα,¹¹ ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοί.¹² 28

Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται,¹³ καὶ ἡ 29

σελήνη¹⁴ οὐ δώσει τὸ φέγγος¹⁵ αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες¹⁶ πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ

οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.¹⁷ Καὶ τότε φανήσεται 30

τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ: καὶ τότε κόψονται¹⁸ πᾶσαι αἱ

φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν

¹ ψευδόχριστος, ου, ὁ, false Christ or Messiah, false Christ. ² ψευδοπροφήτης, ου, ὁ, false prophet. ³ τέρας, ατος, τό, wonder, portent. ⁴ ἐκλεκτός, chosen, elect. ⁵ προλέγω, say beforehand, forewarn. ⁶ ταμεῖον, ου, τό, inner room, storeroom. ⁷ ἀστραπή, ἥς, ἡ, lightning, brightness. ⁸ ἀνατολή, ἥς, ἡ, east, dawn. ⁹ δυσμή, ἥς, ἡ, the western region. ¹⁰ παρουσία, ας, ἡ, presence, coming. ¹¹ πτώμα, τος, τό, dead body, corpse. ¹² ἀετός, οὔ, ὁ, eagle, vulture. ¹³ σκοτίζω, darken. ¹⁴ σελήνη, ἥς, ἡ, moon. ¹⁵ φέγγος, ους, τό, light, brightness. ¹⁶ ἀστήρ, ος, ὁ, star. ¹⁷ σαλεύω, shake, excite. ¹⁸ κόπτω, strike, smite. ¹⁹ νεφέλη, ἥς, ἡ, cloud.

τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. Καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους 31
 αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος¹ φωνῆς μεγάλης, καὶ ἐπισυνάξουσιν² τοὺς ἐκλεκτοὺς³
 αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρων⁴ οὐρανῶν ἕως ἄκρων⁴ αὐτῶν.

Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς⁵ μάθετε⁶ τὴν παραβολήν: ὅταν ἤδη ὁ κλάδος⁷ αὐτῆς γένηται 32
 ἀπαλός,⁸ καὶ τὰ φύλλα⁹ ἐκφύη,¹⁰ γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος:¹¹ οὕτως καὶ 33
 ὑμεῖς, ὅταν ἴδῃτε ταῦτα πάντα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις. Ἀμήν 34
 λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ¹² ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται. Ὁ 35
 οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται,¹² οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.¹² Περὶ δὲ 36
 τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ
 πατήρ μου μόνος. Ὡςπερ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε,¹³ οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία 37
 τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ὡςπερ γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς πρὸ τοῦ 38
 κατακλυσμοῦ¹⁵ τρώγοντες¹⁶ καὶ πίνοντες, γαμοῦντες¹⁷ καὶ ἐκγαμίζοντες,¹⁸ ἄχρι

¹ σάλπιγξ, ιγγος, ή, trumpet. ² ἐπισυνάγω, gather, gather together. ³ ἐκλεκτός, chosen, elect. ⁴ ἄκρον, ου, τό, high point, boundary. ⁵ συκῆ, ἡς, ή, fig tree. ⁶ μανθάνω, learn, ascertain. ⁷ κλάδος, ου, ό, branch (of a tree), branch.
⁸ ἀπαλός, tender. ⁹ φύλλον, ου, τό, leaf. ¹⁰ ἐκφύω, put forth, cause to sprout. ¹¹ θέρος, ους, τό, summer. ¹² παρέρχομαι, pass by, go by. ¹³ Νῶε, ό, Noah. ¹⁴ παρουσία, ας, ή, presence, coming. ¹⁵ κατακλυσμός, οὔ, ό, flood, deluge. ¹⁶ τρώγω, gnaw, crunch. ¹⁷ γαμέω, marry. ¹⁸ ἐκγαμίζω, give in marriage, marry.

ἥς ἡμέρας εἰσῆλθεν Νῶε¹ εἰς τὴν κιβωτόν,² καὶ οὐκ ἔγνωσαν, ἕως ἥλθεν ὁ 39
κατακλυσμὸς³ καὶ ἤρεν ἅπαντας, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία⁴ τοῦ υἱοῦ τοῦ
ἀνθρώπου. Τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ: ὁ εἷς παραλαμβάνεται, καὶ ὁ εἷς 40
ἀφίεται. Δύο ἀλήθουσαι⁵ ἐν τῷ μύλῳ:⁶ μία παραλαμβάνεται, καὶ μία ἀφίεται. 41
Γρηγορεῖτε⁷ οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποῖα ὥρα ὁ κύριος ὑμῶν ἔρχεται. Ἐκεῖνο δὲ 42
γινώσκετε, ὅτι εἰ ἥδει ὁ οἰκοδεσπότης⁸ ποῖα φυλακῇ ὁ κλέπτῃς⁹ ἔρχεται,
ἐγρηγόρησεν⁷ ἄν, καὶ οὐκ ἂν εἴασεν¹⁰ διορυγῆναι¹¹ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο 44
καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἔτοιμοι:¹² ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. 45
Τίς ἄρα¹³ ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος,¹⁴ ὃν κατέστησεν¹⁵ ὁ κύριος αὐτοῦ
ἐπὶ τῆς θεραπείας¹⁶ αὐτοῦ, τοῦ διδόναι αὐτοῖς τὴν τροφὴν¹⁷ ἐν καιρῷ; Μακάριος 46
ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἔλθων ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει ποιοῦντα οὕτως. Ἀμήν 47
λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει¹⁵ αὐτόν. Ἐὰν δὲ 48

¹ Νῶε, ὁ, Noah. ² κιβωτός, οὗ, ἡ, wooden box, ark. ³ κατακλυσμός, οὗ, ὁ, flood, deluge. ⁴ παρουσία, ας, ἡ, presence, coming. ⁵ ἀλήθω, grind. ⁶ μύλων, mill-house. ⁷ γρηγορέω, watch, keep watch. ⁸ οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ⁹ κλέπτῃς, ου, ὁ, thief. ¹⁰ εἰς, permit, allow. ¹¹ διορύσσω, break through, break in. ¹² ἔτοιμος, ready, prepared. ¹³ ἄρα, so? (introduces a question). ¹⁴ φρόνιμος, prudent, wise. ¹⁵ καθίστημι, set, constitute. ¹⁶ θεραπεία, ας, ἡ, treatment, healing. ¹⁷ τροφή, ἧς, ἡ, food, nourishment.

εἶπη ὁ κακὸς δούλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Χρονίζει¹ ὁ κύριός μου ἐλθεῖν, 49
καὶ ἄρξεται τύπτειν² τοὺς συνδούλους,³ ἐσθίειν δὲ καὶ πίνειν μετὰ τῶν
μεθύοντων,⁴ ἥξει⁵ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ,⁶ καὶ ἐν 50
ᾧρᾳ ἣ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει⁷ αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν 51
ὑποκριτῶν⁸ θήσει: ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς⁹ καὶ ὁ βρυγμὸς¹⁰ τῶν ὀδόντων.¹¹

Τότε ὁμοιωθήσεται¹² ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα¹³ παρθένοις,¹⁴ αἵτινες 25
λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας¹⁵ αὐτῶν ἐξηλθον εἰς ἀπάντησιν¹⁶ τοῦ νυμφίου.¹⁷ Πέντε 2
δὲ ἦσαν ἐξ αὐτῶν φρόνιμοι,¹⁸ καὶ αἱ πέντε μωραί.¹⁹ Αἵτινες μωραί,¹⁹ λαβοῦσαι 3
τὰς λαμπάδας¹⁵ αὐτῶν, οὐκ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν ἔλαιον:²⁰ αἱ δὲ φρόνιμοι¹⁸ 4
ἔλαβον ἔλαιον²⁰ ἐν τοῖς ἀγγείοις²¹ αὐτῶν μετὰ τῶν λαμπάδων¹⁵ αὐτῶν. 5
Χρονίζοντος¹ δὲ τοῦ νυμφίου,¹⁷ ἐνύσταξαν²² πᾶσαι καὶ ἐκάθευδον.²³ Μέσης δὲ 6

¹ χρονίζω, spend or take time, delay. ² τύπτω, smite, beat. ³ σύνδουλος, ου, ὁ, fellow slave, fellow servant. ⁴ μεθύω, be drunken, am drunk. ⁵ ἔκω, have come, am present. ⁶ προσδοκάω, wait for, look for. ⁷ διχοτομέω, cut in two, scourge severely. ⁸ ὑποκριτής, οὔ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁹ κλαυθμός, οὔ, ὁ, weeping, lamentation. ¹⁰ βρυγμός, οὔ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ¹¹ ὀδούς, ὁ, tooth. ¹² ὁμοιόω, make like, liken. ¹³ δέκα, ten, 10. ¹⁴ παρθένος, ου, ἡ, virgin. ¹⁵ λαμπάς, ἄδος, ἡ, torch, lamp. ¹⁶ ἀπάντησις, εως, ἡ, meeting, act of meeting. ¹⁷ νυμφίος, ου, ὁ, bridegroom. ¹⁸ φρόνιμος, prudent, wise. ¹⁹ μωρός, foolish, stupid. ²⁰ ἔλαιον, ου, τό, olive oil. ²¹ ἀγγεῖον, ου, τό, vessel, flask. ²² νυστάζω, become drowsy, doze. ²³ καθεύδω, sleep.

νυκτὸς κραυγὴ¹ γέγονεν, Ἴδού, ὁ νυμφίος² ἔρχεται, ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν³
αὐτοῦ. Τότε ἠγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρθένοι⁴ ἐκεῖναι, καὶ ἐκόσμησαν⁵ τὰς⁷
λαμπάδας⁶ αὐτῶν. Αἱ δὲ μωραὶ⁷ ταῖς φρονίμοις⁸ εἶπον, Δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου⁸
ὕμῶν, ὅτι αἱ λαμπάδες⁶ ἡμῶν σβέννυνται.¹⁰ Ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι,⁸⁹
λέγουσαι, Μήποτε¹¹ οὐκ ἀρκέσῃ¹² ἡμῖν καὶ ὑμῖν: πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς
τοὺς πωλοῦντας¹³ καὶ ἀγοράσατε ἑαυταῖς. Ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι,¹⁰
ἦλθεν ὁ νυμφίος:² καὶ αἱ ἔτοιμοι¹⁴ εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς γάμους,¹⁵ καὶ
ἐκλείσθη¹⁶ ἡ θύρα. Ὑστερον¹⁷ δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι,⁴ λέγουσαι,¹¹
Κύριε, κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα¹²
ὕμᾱς. Γρηγορεῖτε¹⁸ οὖν, ὅτι οὐκ οἶδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν, ἐν ᾗ ὁ υἱὸς¹³
τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

¹ κραυγὴ, ἦς, ἡ, outcry, crying. ² νυμφίος, ου, ὁ, bridegroom. ³ ἀπάντησις, εως, ἡ, meeting, act of meeting. ⁴ παρθένος, ου, ἡ, virgin. ⁵ κοσμέω, adorn, put into order. ⁶ λαμπάς, ἄδος, ἡ, torch, lamp. ⁷ μωρός, foolish, stupid. ⁸ φρόνιμος, prudent, wise. ⁹ ἔλαιον, ου, τό, olive oil. ¹⁰ σβέννυμι, quench, extinguish. ¹¹ μήποτε, never, lest perchance. ¹² ἀρκέω, assist, suffice. ¹³ πωλέω, sell. ¹⁴ ἔτοιμος, ready, prepared. ¹⁵ γάμος, ου, ὁ, marriage, wedding. ¹⁶ κλείω, shut, shut up. ¹⁷ ὕστερον, lastly, afterward. ¹⁸ γρηγορέω, watch, keep watch.

Ὡσπερ γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν¹ ἐκάλεσεν τοὺς ἰδίους δούλους, καὶ παρέδωκεν 14
αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ: καὶ ὧ μὲν ἔδωκεν πέντε τάλαντα,² ὧ δὲ δύο, ὧ δὲ 15
ἓν, ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν: καὶ ἀπεδήμησεν¹ εὐθέως. Πορευθεὶς δὲ ὁ 16
τὰ πέντε τάλαντα² λαβὼν εἰργάσατο ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐποίησεν ἄλλα πέντε
τάλαντα.² Ὡσαύτως³ καὶ ὁ τὰ δύο ἐκέρδησεν⁴ καὶ αὐτὸς ἄλλα δύο. Ὁ δὲ τὸ ἐν 17
λαβὼν ἀπελθὼν ὥρυξεν⁵ ἐν τῇ γῇ, καὶ ἀπέκρυψεν⁶ τὸ ἀργύριον⁷ τοῦ κυρίου
αὐτοῦ. Μετὰ δὲ χρόνον πολὺν ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων, καὶ 19
συναίρει⁸ μετ' αὐτῶν λόγον. Καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαντα² λαβὼν 20
προσῆνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα,² λέγων, Κύριε, πέντε τάλαντά² μοι
παρέδωκας: ἴδε, ἄλλα πέντε τάλαντα² ἐκέρδησα⁴ ἐπ' αὐτοῖς. Ἔφη δὲ αὐτῷ ὁ 21
κύριος αὐτοῦ, Εὖ,⁹ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε
καταστήσω:¹⁰ εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. Προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὰ 22
δύο τάλαντα² λαβὼν εἶπεν, Κύριε, δύο τάλαντά² μοι παρέδωκας: ἴδε, ἄλλα δύο

¹ ἀποδημέω, go abroad, go on a journey. ² τάλαντον, ου, τό, talent, talent of silver or gold. ³ ὡσαύτως, likewise. ⁴ κερδαίνω, gain, win. ⁵ ὀρύσσω, dig, dig out. ⁶ ἀποκρύπτω, hide, conceal. ⁷ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ⁸ συναίρω, settle accounts, make a reckoning. ⁹ εὖ, well, well done. ¹⁰ καθίστημι, set, constitute.

τάλαντα¹ ἐκέρδησα² ἐπ' αὐτοῖς. Ἐφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, Εὖ,³ δοῦλε ἀγαθὲ 23
καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἤς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω:⁴ εἴσελθε εἰς τὴν
χαρὰν τοῦ κυρίου σου. Προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἐν τάλαντον¹ εἰληφώς εἶπεν, 24
Κύριε, ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς⁵ εἶ ἄνθρωπος, θερίζων⁶ ὅπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ
συνάγων ὅθεν⁷ οὐ διεσκόρπισας:⁸ καὶ φοβηθεὶς, ἀπελθὼν ἔκρυψα⁹ τὸ τάλαντόν¹ 25
σου ἐν τῇ γῇ: Ἴδε, ἔχεις τὸ σόν.¹⁰ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ, 26
Πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρὲ,¹¹ ἦδεις ὅτι θερίζω⁶ ὅπου οὐκ ἔσπειρα, καὶ συνάγω
ὅθεν⁷ οὐ διεσκόρπισα:⁸ ἔδει οὖν σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν¹² μου τοῖς τραπεζίταις,¹³ 27
καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην¹⁴ ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ.¹⁵ Ἄρατε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ 28
τάλαντον,¹ καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα¹⁶ τάλαντα.¹ Τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ 29
δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται: ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται
ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ τὸν ἀχρεῖον¹⁷ δοῦλον ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον.¹⁸ Ἐκεῖ 30

¹ τάλαντον, ου, τό, talent, talent of silver or gold. ² κερδαίνω, gain, win. ³ εὖ, well, well done. ⁴ καθίστημι, set, constitute. ⁵ σκληρός, hard, rough. ⁶ θερίζω, reap, gather. ⁷ ὅθεν, from where, from which. ⁸ διασκορπίζω, scatter, separate. ⁹ κρύπτω, conceal, hide. ¹⁰ σός, your, yours. ¹¹ ὀκνηρός, lazy, idle. ¹² ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ¹³ τραπεζίτης, ου, ό, money changer, banker. ¹⁴ κομίζω, receive, bring. ¹⁵ τόκος, ου, ό, interest, usury. ¹⁶ δέκα, ten, 10. ¹⁷ ἀχρεῖος, useless, worthless. ¹⁸ ἐξώτερος, outer, outside.

ἔσται ὁ κλαυθμὸς¹ καὶ ὁ βρυγμὸς² τῶν ὀδόντων.³

Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι 31

μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ συναχθήσεται 32

ἐμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφοριεῖ⁴ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ

ποιμὴν⁵ ἀφορίζει⁴ τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων·⁶ καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ 33

δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια⁷ ἐξ εὐωνύμων.⁸ Τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν 34

αὐτοῦ, Δεῦτε,⁹ οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε¹⁰ τὴν

ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς¹¹ κόσμου. Ἐπείνασα¹² γάρ, καὶ 35

ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα,¹³ καὶ ἐποτίσατέ¹⁴ με· ξένος¹⁵ ἤμην, καὶ

συνηγάγετέ με· γυμνός,¹⁶ καὶ περιεβάλετέ¹⁷ με· ἡσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ¹⁸ 36

με· ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρὸς με. Τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, 37

λέγοντες, Κύριε, πότε σὲ εἶδομεν πεινῶντα,¹² καὶ ἐθρέψαμεν;¹⁹ Ἡ διψῶντα,¹³

¹ κλαυθμός, οὐ, ὁ, weeping, lamentation. ² βρυγμός, οὐ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ³ ὀδούς, ὁ, tooth. ⁴ ἀφορίζω, separate, set apart. ⁵ ποιμὴν, ἑνος, ὁ, shepherd. ⁶ ἐρίφος, ου, ὁ, young goat, kid. ⁷ ἐρίφιον, ου, τό, goat, kid. ⁸ εὐώνυμος, of good name, euph. for left. ⁹ δεῦτε, come!. ¹⁰ κληρονομέω, inherit, obtain. ¹¹ καταβολή, ἧς, ἡ, foundation, depositing. ¹² πεινάω, hunger, am hungry. ¹³ διψάω, thirst, thirst for. ¹⁴ ποτίζω, give drink to, cause to drink. ¹⁵ ξένος, strange, stranger. ¹⁶ γυμνός, naked, wearing only under-garments. ¹⁷ περιβάλλω, put around, clothe. ¹⁸ ἐπισκέπτομαι, visit, have a care for. ¹⁹ τρέφω, make to grow, nourish.

καὶ ἐποτίσαμεν;¹ Πότε δέ σε εἶδομεν ξένον,² καὶ συνηγάγομεν; Ἡ γυμνόν,³ καὶ 38
περιεβάλομεν;⁴ Πότε δέ σε εἶδομεν ἀσθενή,⁵ ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ ἤλθομεν πρὸς σε 39
; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε 40
ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων,⁶ ἐμοὶ ἐποιήσατε. Τότε ἐρεῖ καὶ 41
τοῖς ἐξ εὐωνύμων,⁷ Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι,⁸ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον,
τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Ἐπείνασα⁹ γάρ, καὶ οὐκ 42
ἐδώκατέ μοι φαγεῖν: ἐδίψησα,¹⁰ καὶ οὐκ ἐποτίσατέ¹ με: ξένος² ἤμην, καὶ οὐ 43
συνηγάγετέ με: γυμνός,³ καὶ οὐ περιεβάλετέ⁴ με: ἀσθενής,⁵ καὶ ἐν φυλακῇ, καὶ
οὐκ ἐπεσκέψασθέ¹¹ με. Τότε ἀποκριθήσονται καὶ αὐτοί, λέγοντες, Κύριε, πότε 44
σὲ εἶδομεν πεινῶντα,⁹ ἢ διψῶντα,¹⁰ ἢ ξένον,² ἢ γυμνόν,³ ἢ ἀσθενή,⁵ ἢ ἐν φυλακῇ,
καὶ οὐ διηκονήσαμεν σοι; Τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς, λέγων, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, 45
ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων,⁶ οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε. Καὶ 46
ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν¹² αἰώνιον: οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

¹ ποτίζω, give drink to, cause to drink. ² ξένος, strange, stranger. ³ γυμνός, naked, wearing only under-garments. ⁴ περιβάλλω, put around, clothe. ⁵ ἀσθενής, weak, infirm. ⁶ ἐλάχιστος, least, smallest. ⁷ εὐώνυμος, of good name, euph. for left. ⁸ καταράομαι, curse. ⁹ πεινάω, hunger, am hungry. ¹⁰ διψάω, thirst, thirst for. ¹¹ ἐπισκέπτομαι, visit, have a care for. ¹² κόλασις, εως, ἡ, punishment, chastisement.

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν¹ ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους τούτους, εἶπεν τοῖς **26**
 μαθηταῖς αὐτοῦ, Οἴδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ Πάσχα² γίνεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ **2**
 ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι. Τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ **3**
 οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ εἰς τὴν αὐλὴν³ τοῦ ἀρχιερέως τοῦ
 λεγομένου Καϊάφα,⁴ καὶ συνεβουλεύσαντο⁵ ἵνα τὸν Ἰησοῦν δόλῳ⁶ κρατήσωσιν **4**
 καὶ ἀποκτείνωσιν. Ἔλεγον δέ, Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ,⁷ ἵνα μὴ θόρυβος⁸ γένηται ἐν τῷ **5**
 λαῷ. Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ⁹ ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ,¹⁰ **6**
 προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἀλάβαστρον¹¹ μύρου¹² ἔχουσα βαρυτίμου,¹³ καὶ κατέχευεν
 ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀνακειμένου.¹⁵ Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ **8**
 ἠγανάκτησαν,¹⁶ λέγοντες, Εἰς τί ἡ ἀπώλεια¹⁷ αὕτη; Ἡδύνατο γὰρ τοῦτο τὸ **9**
 μύρον¹² πρᾶθῆναι¹⁸ πολλοῦ, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς. Γινούς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν **10**
 αὐτοῖς, Τί κόπους¹⁹ παρέχετε²⁰ τῇ γυναικί; Ἔργον γὰρ καλὸν εἰργάσατο εἰς ἐμέ.

¹τελέω, finish, fulfill. ²πάσχα, τό, passover, passover feast. ³αὐλή, ἥς, ἡ, courtyard, enclosed open space. ⁴Καϊάφας, α, ὁ, Caiaphas. ⁵συμβουλεύω, plot, advise. ⁶δόλος, ου, ὁ, guile, deceit. ⁷ἑορτή, ἥς, ἡ, feast, festival. ⁸θόρυβος, ου, ὁ, uproar, riot. ⁹Βηθανία, ας, ἡ, Bethany. ¹⁰λεπρός, οῦ, ὁ, scaly, leprous. ¹¹ἀλάβαστρον, ου, τό, alabaster jar. ¹²μύρον, ου, τό, ointment, perfume. ¹³βαρύτιμος, very expensive, very precious. ¹⁴καταχέω, pour out, down. ¹⁵ἀνάκειμαι, recline, recline (at a meal). ¹⁶ἀγανακτέω, be indignant, am angry. ¹⁷ἀπώλεια, ας, ἡ, destruction, ruin. ¹⁸πιπράσκω, sell. ¹⁹κόπος, ου, ὁ, labor, trouble. ²⁰παρέχω, offer, afford.

Πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. 11

Βαλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον¹ τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι²

με ἐποίησεν. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ 13

τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη εἰς μνημόσυνον³ αὐτῆς. Τότε 14

πορευθεὶς εἰς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης,⁴ πρὸς τοὺς

ἀρχιερεῖς, εἶπεν, Τί θέλετέ μοι δοῦναι, καὶ γὰρ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; Οἱ δὲ 15

ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα⁵ ἀργύρια,⁶ καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν⁷ ἵνα αὐτὸν 16

παραδῶ.

Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἁζύμων⁸ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες αὐτῷ, 17

Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσομέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα;⁹ Ὁ δὲ εἶπεν, Ὑπάγετε εἰς τὴν 18

πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα,¹⁰ καὶ εἰπατε αὐτῷ, Ὁ διδάσκαλος λέγει, Ὁ καιρὸς μου

ἐγγύς ἐστιν: πρὸς σε ποιῶ τὸ Πάσχα⁹ μετὰ τῶν μαθητῶν μου. Καὶ ἐποίησαν οἱ 19

¹ μύρον, ου, τό, ointment, perfume. ² ἐνταφιάζω, prepare for burial, bury. ³ μνημόσυνον, ου, τό, memory, memorial. ⁴ Ἰσκαριώτης, ου, ὁ, Iscariot, man of Kerieth. ⁵ τριάκοντα, thirty, 30. ⁶ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ⁷ εὐκαιρία, ας, ἡ, fitting time, favorable opportunity. ⁸ ἁζυμος, unleavened, paschal feast. ⁹ πάσχα, τό, passover, passover feast. ¹⁰ δεῖνα, ὁ, certain one, so and so.

μαθηταὶ ὡς συνέταξεν¹ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἡτοίμασαν τὸ Πάσχα.² Ὁψίας³ δὲ 20
γενομένης ἀνέκειτο⁴ μετὰ τῶν δώδεκα. Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν εἶπεν, Ἀμὴν λέγω 21
ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. Καὶ λυπούμενοί⁵ σφόδρα⁶ ἤρξαντο λέγειν 22
αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν, Μήτι⁷ ἐγώ εἰμι, κύριε; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ὁ 23
ἐμβάψας⁸ μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ⁹ τὴν χεῖρα, οὗτός με παραδώσει. Ὁ μὲν υἱὸς 24
τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ: οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ
ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται: καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη
ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος. Ἀποκριθεὶς δὲ Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτὸν εἶπεν, Μήτι⁷ 25
ἐγώ εἰμι, ῥαββί; Λέγει αὐτῷ, Σὺ εἶπας. Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς 26
τὸν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασεν¹⁰ καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπεν,
Λάβετε, φάγετε: τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου. Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ 27
εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες: τοῦτο γάρ ἐστιν 28
τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον¹¹ εἰς ἄφεσιν

¹ συντάσσω, arrange, direct. ² πάσχα, τό, passover, passover feast. ³ ὄψιος, late. ⁴ ἀνάκειμαι, recline, recline (at a meal). ⁵ λυπέω, grieve, pain. ⁶ σφόδρα, exceedingly, greatly. ⁷ μήτι, interrogative particle expecting a negative answer. ⁸ ἐμβάπτω, dip, dip into. ⁹ τρύβλιον, οὐ, τό, bowl, dish. ¹⁰ κλάω, break. ¹¹ ἐκχέω, pour out, shed. ¹² ἄφεσις, εὐω, ἡ, release, forgiveness.

ἀμαρτιῶν. Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ πῖω ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος¹ τῆς 29
 ἀμπέλου,² ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ
 βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου.

Καὶ ὑμνήσαντες³ ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν.⁴ 30

Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε⁵ ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ 31
 νυκτὶ ταύτῃ· γέγραπται γάρ, Πατάξω⁶ τὸν ποιμένα,⁷ καὶ διασκορπισθήσεται⁸
 τὰ πρόβατα τῆς ποιμένης.⁹ Μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναί με, προάξω¹⁰ ὑμᾶς εἰς τὴν 32
 Γαλιλαίαν. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται 33
 ἐν σοί, ἐγὼ δὲ οὐδέποτε¹¹ σκανδαλισθήσομαι.⁵ Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὲν 34
 λέγω σοι ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ, πρὶν¹² ἀλέκτορα¹³ φωνῆσαι, τρίς¹⁴ ἀπαρνήσῃ¹⁵
 με. Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Κἂν¹⁶ δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε 35

¹ γέννημα, τος, τό, offspring, child. ² ἄμπελος, ου, ἡ, vine. ³ ὑμνέω, sing to, praise. ⁴ ἐλαία, ας, ἡ, olive tree. ⁵ σκανδαλίζω, cause to stumble. ⁶ πατάσσω, strike, smite. ⁷ ποιμὴν, ἑνος, ὁ, shepherd. ⁸ διασκορπίζω, scatter, separate.

⁹ ποίμνη, ης, ἡ, flock. ¹⁰ προάγω, lead forth, go before. ¹¹ οὐδέποτε, never. ¹² πρὶν, before, formerly. ¹³ ἀλέκτωρ, ορος, ὁ, rooster, cock. ¹⁴ τρίς, thrice, three times. ¹⁵ ἀπαρνέομαι, deny, refuse. ¹⁶ κἂν, and if, even if.

ἀπαρνήσωμαι.¹ Ὅμοίως δὲ καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον.

Τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον² λεγόμενον Γεθσημανῇ,³ καὶ λέγει 36

τοῖς μαθηταῖς, Καθίσατε αὐτοῦ,⁴ ἕως οὗ ἀπελθὼν προσεύξωμαι ἐκεῖ. Καὶ 37

παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου,⁵ ἤρξατο λυπεῖσθαι⁶ καὶ

ἀδημονεῖν.⁷ Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Περίλυπός⁸ ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως 38

θανάτου· μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε⁹ μετ' ἐμοῦ. Καὶ προσελθὼν μικρόν, 39

ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος καὶ λέγων, Πάτερ μου, εἰ δυνατόν

ἐστὶν, παρελθέτω¹⁰ ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὥς ἐγὼ θέλω, ἀλλ'

ὥς σύ. Καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ εὕρισκει αὐτοὺς καθεύδοντας,¹¹ καὶ 40

λέγει τῷ Πέτρῳ, Οὕτως οὐκ ἰσχύσατε¹² μίαν ὥραν γρηγορῆσαι⁹ μετ' ἐμοῦ; 41

Γρηγορεῖτε⁹ καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν.¹³ Τὸ μὲν πνεῦμα

πρόθυμον,¹⁴ ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.¹⁵ Πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν προσηύξατο, 42

¹ ἀπαρνέομαι, deny, refuse. ² χωρίον, ου, τό, place, field. ³ Γεθσημανῇ, ἡ, Gethsemane. ⁴ αὐτοῦ, there, here. ⁵ Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ⁶ λυπέω, grieve, pain. ⁷ ἀδημονέω, distressed, troubled. ⁸ περίλυπος, very sad, very sorrowful. ⁹ γρηγορέω, watch, keep watch. ¹⁰ παρέρχομαι, pass by, go by. ¹¹ καθεύδω, sleep. ¹² ἰσχύω, be strong, able. ¹³ πειρασμός, οὗ, ὁ, temptation, trial. ¹⁴ πρόθυμος, willing, ready. ¹⁵ ἀσθενής, weak, infirm.

λέγων, Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον παρελθεῖν¹ ἀπ' ἐμοῦ, ἐὰν
μὴ αὐτὸ πίω, γενηθήτω τὸ θέλημά σου. Καὶ ἐλθὼν εὗρίσκει αὐτοὺς πάλιν 43
καθεύδοντας:² ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι.³ Καὶ ἀφείς αὐτοὺς 44
ἀπελθὼν πάλιν προσηύξατο ἐκ τρίτου, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών. Τότε ἔρχεται 45
πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς, Καθεύδετε² τὸ λοιπὸν καὶ
ἀναπαύεσθε.⁴ Ἰδοὺ, ἤγγικεν ἡ ὥρα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται εἰς
χεῖρας ἁμαρτωλῶν. Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν. Ἰδοὺ, ἤγγικεν ὁ παραδιδούς με. 46

Καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ, Ἰούδας, εἷς τῶν δώδεκα, ἦλθεν καὶ μετ' αὐτοῦ 47
ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν⁵ καὶ ξύλων,⁶ ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων
τοῦ λαοῦ. Ὁ δὲ παραδιδούς αὐτὸν ἔδωκεν αὐτοῖς σημεῖον, λέγων, Ὅν ἂν 48
φιλήσω,⁷ αὐτός ἐστιν: κρατήσατε αὐτόν. Καὶ εὐθέως προσελθὼν τῷ Ἰησοῦ 49
εἶπεν, Χαῖρε, ῥαββί: καὶ κατεφίλησεν⁸ αὐτόν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἐταῖρε,⁹ 50

¹ παρέρχομαι, pass by, go by. ² καθεύδω, sleep. ³ βαρέω, burden, weigh down. ⁴ ἀναπαύω, refresh, take rest. ⁵ μάχαιρα, ἡς, ἡ, sword. ⁶ ξύλον, ου, τό, wood, tree. ⁷ φιλέω, love, kiss. ⁸ καταφιλέω, kiss fervently, kiss affectionately. ⁹ ἐταῖρος, ου, ὁ, companion, friend.

ἐφ' ᾧ πάρει;¹ Τότε προσελθόντες ἐπέβαλον² τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, καὶ
ἐκράτησαν αὐτόν. Καὶ ἰδού, εἷς τῶν μετὰ Ἰησοῦ, ἐκτείνας³ τὴν χεῖρα, 51
ἀπέσπασεν⁴ τὴν μάχαιραν⁵ αὐτοῦ, καὶ πατάξας⁶ τὸν δούλον τοῦ ἀρχιερέως
ἀφείλεν⁷ αὐτοῦ τὸ ὠτίον.⁸ Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀπόστρεψόν⁹ σου τὴν 52
μάχαιραν⁵ εἰς τὸν τόπον αὐτῆς: πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν⁵ ἐν μαχαίρᾳ⁵
ἀποθανοῦνται. Ἡ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, 53
καὶ παραστήσει μοι πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας¹⁰ ἀγγέλων; Πῶς οὖν 54
πληρωθῶσιν αἱ γραφαί, ὅτι οὕτως δεῖ γενέσθαι; Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ 55
Ἰησοῦς τοῖς ὄχλοις, Ὡς ἐπὶ ληστήν¹¹ ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν⁵ καὶ ξύλων¹²
συλλαβεῖν¹³ με; Καθ' ἡμέραν πρὸς ὑμᾶς ἐκαθεζόμην¹⁴ διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ
οὐκ ἐκρατήσατέ με. Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν 56
προφητῶν. Τότε οἱ μαθηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον.¹⁵

¹ πάρειμι, be present, have arrived. ² ἐπιβάλλω, lay upon, throw upon. ³ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ⁴ ἀποσπάω, draw away, withdraw. ⁵ μάχαιρα, ἡς, ἡ, sword. ⁶ πατάσσω, strike, smite. ⁷ ἀφαιρέω, take away, smite off. ⁸ ὠτίον, ου, τό, ear. ⁹ ἀποστρέφω, turn away, turn back. ¹⁰ λεγεών, ὄνος, ἡ, legion, very large number. ¹¹ ληστής, οὗ, ὁ, robber, brigand. ¹² ξύλον, ου, τό, wood, tree. ¹³ συλλαμβάνω, take, conceive. ¹⁴ καθεζομαι, sit down, am sitting. ¹⁵ φεύγω, flee, escape.

Οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον¹ πρὸς Καϊάφαν² τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ 57
 γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν. Ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ 58
 ἀπὸ μακρόθεν,³ ἕως τῆς αὐλῆς⁴ τοῦ ἀρχιερέως· καὶ εἰσελθὼν ἔσω⁵ ἐκάθητο μετὰ
 τῶν ὑπηρετῶν,⁶ ἰδεῖν τὸ τέλος. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ τὸ 59
 συνέδριον⁷ ὅλον ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν⁸ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως θανατώσωσιν
 αὐτόν, καὶ οὐχ εὔρον. Καὶ πολλῶν ψευδομαρτύρων¹⁰ προσελθόντων, οὐχ εὔρον. 60
 Ὑστερον¹¹ δὲ προσελθόντες δύο ψευδομάρτυρες¹⁰ εἶπον, Οὗτος ἔφη, Δύναμαι 61
 καταλῦσαι¹² τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομῆσαι αὐτόν. Καὶ 62
 ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, Οὐδὲν ἀποκρίνῃ; Τί οὗτοί σου
 καταμαρτυροῦσιν;¹³ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα.¹⁴ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν 63
 αὐτῷ, Ἐξορκίζω¹⁵ σε κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ζώντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ χριστός,
 ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Σὺ εἶπας. Πλὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι 64

¹ ἀπάγω, lead away, lead. ² Καϊάφας, α, ό, Caiaphas. ³ μακρόθεν, from afar, afar. ⁴ αὐλή, ἡς, ἡ, courtyard, enclosed open space. ⁵ ἔσω, within, inside. ⁶ ὑπηρέτης, ου, ό, servant, assistant. ⁷ συνέδριον, ου, τό, council, Sanhedrin. ⁸ ψευδομαρτυρία, ας, ἡ, false witness, false testimony. ⁹ θανατώω, put to death, subdue. ¹⁰ ψευδομάρτυς, υρος, ό, false witness. ¹¹ ὕστερον, lastly, afterward. ¹² καταλύω, destroy, lodge. ¹³ καταμαρτυρέω, bear witness against, testify against. ¹⁴ σιωπάω, be silent, keep silence. ¹⁵ ἐξορκίζω, put under oath, adjure.

ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως καὶ
 ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν¹ τοῦ οὐρανοῦ. Τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέρρηξεν² τὰ 65
 ἱμάτια αὐτοῦ, λέγων ὅτι Ἐβλασφήμησεν: τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; Ἴδε,
 νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν³ αὐτοῦ. Τί ὑμῖν δοκεῖ; Οἱ δὲ ἀποκριθέντες 66
 εἶπον, Ἐνοχος⁴ θανάτου ἐστίν. Τότε ἐνέπτυσαν⁵ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ 67
 ἐκολάφισαν⁶ αὐτόν: οἱ δὲ ἐρράπισαν,⁷ λέγοντες, Προφήτευσον⁸ ἡμῖν, χριστέ. 68
 Τίς ἐστὶν ὁ παῖσας⁹ σε;

Ὁ δὲ Πέτρος ἔξω ἐκάθητο ἐν τῇ αὐλῇ:¹⁰ καὶ προσήλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη,¹¹ 69
 λέγουσα, Καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου.¹² Ὁ δὲ ἡρνήσατο ἐμπροσθεν 70
 αὐτῶν πάντων, λέγων, Οὐκ οἶδα τί λέγεις. Ἐξελθόντα δὲ αὐτὸν εἰς τὸν πυλῶνα, 71
 εἶδεν αὐτὸν ἄλλη, καὶ λέγει αὐτοῖς ἐκεῖ, Καὶ οὗτος ἦν μετὰ Ἰησοῦ τοῦ
 Ναζωραίου.¹⁴ Καὶ πάλιν ἡρνήσατο μεθ' ὅρκου¹⁵ ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. 72

¹νεφέλη, ης, ἡ, cloud. ²διαρρήσσω, tear asunder. ³βλασφημία, ας, ἡ, blasphemy, reproach. ⁴ἐνοχος, involved in, liable. ⁵ἐμπτύω, spit upon. ⁶κολαφίζω, strike with the fist, treat roughly. ⁷ραπίζω, slap, strike. ⁸προφητεύω, prophesy, foretell. ⁹παίω, strike, hit. ¹⁰αὐλή, ἡς, ἡ, courtyard, enclosed open space. ¹¹παιδίσκη, ης, ἡ, maid, female servant. ¹²Γαλιλαῖος, Galilean. ¹³πυλῶν, ὄνος, ὁ, vestibule, gateway. ¹⁴Ναζωραῖος, ου, ὁ, Nazarene, inhabitant of Nazareth. ¹⁵ὅρκος, ου, ὁ, oath.

Μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἐστῶτες εἶπον τῷ Πέτρῳ, Ἀληθῶς¹ καὶ σὺ ἐξ
 αὐτῶν εἶ: καὶ γὰρ ἡ λαλιά² σου δῆλόν³ σε ποιεῖ. Τότε ἤρξατο καταθεματίζειν⁴ 74
 καὶ ὁμνύειν⁵ ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. Καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ⁶ ἐφώνησεν. Καὶ 75
 ἐμνήσθη⁷ ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος τοῦ Ἰησοῦ εἰρηκότος αὐτῷ ὅτι Πρὶν⁸
 ἀλέκτορα⁶ φωνῆσαι, τρίς⁹ ἀπαρνήσῃ¹⁰ με. Καὶ ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσεν πικρῶς.¹¹

Πρωῖας¹² δὲ γενομένης, συμβούλιον¹³ ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ 27
 πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὥστε θανατώσαι¹⁴ αὐτόν: καὶ δῆσαντες 2
 αὐτὸν ἀπήγαγον¹⁵ καὶ παρέδωκαν αὐτὸν Ποντίῳ¹⁶ Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι.¹⁷

Τότε ἰδὼν Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτὸν ὅτι κατεκρίθη,¹⁸ μεταμεληθεὶς¹⁹ 3
 ἀπέστρεψεν²⁰ τὰ τριάκοντα²¹ ἀργύρια²² τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, 4
 λέγων, Ὁμάρτον παραδοὺς αἷμα ἁθῶν.²³ Οἱ δὲ εἶπον, Τί πρὸς ἡμᾶς; Σὺ ὄψει. 5

¹ ἀληθῶς, truly, really. ² λαλιά, ἄς, ἡ, speech, way of talking. ³ δῆλος, clear, evident. ⁴ καταθεματίζω, curse, devote to destruction. ⁵ ὁμνύω, swear, take an oath. ⁶ ἀλέκτωρ, ορος, ὁ, rooster, cock. ⁷ μιμνήσκομαι, remember, recall. ⁸ πρὶν, before, formerly. ⁹ τρίς, thrice, three times. ¹⁰ ἀπαρνέομαι, deny, refuse. ¹¹ πικρῶς, bitterly. ¹² πρωῖα, ἀς, ἡ, early morning. ¹³ συμβούλιον, ου, τό, counsel, council. ¹⁴ θανατώω, put to death, subdue. ¹⁵ ἀπάγω, lead away, lead. ¹⁶ Πόντιος, ου, ὁ, Pontius. ¹⁷ ἡγεμών, ὄνος, ὁ, governor, leader. ¹⁸ κατακρίνω, condemn. ¹⁹ μεταμέλομαι, regret, repent. ²⁰ ἀποστρέφω, turn away, turn back. ²¹ τριάκοντα, thirty, 30. ²² ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ²³ ἁθῶς, innocent, guiltless.

Καὶ ῥίψας¹ τὰ ἀργύρια² ἐν τῷ ναῷ, ἀνεχώρησεν·³ καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγξατο.⁴ Οἱ δὲ⁶
 ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια² εἶπον, Οὐκ ἔξεστιν βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν
 κορβανᾶν,⁵ ἐπεὶ⁶ τιμὴ αἱμάτων ἐστίν. Συμβούλιον⁷ δὲ λαβόντες ἡγόρασαν ἐξ⁷
 αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως,⁸ εἰς ταφὴν⁹ τοῖς ξένοις.¹⁰ Διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς⁸
 ἐκεῖνος Ἀγρὸς Αἱματος, ἕως τῆς σήμερον. Τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ⁹
 Ἰερεμίου¹¹ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα¹² ἀργύρια,² τὴν
 τιμὴν τοῦ τετιμημένου,¹³ ὃν ἐτιμήσαντο¹³ ἀπὸ υἱῶν Ἰσραήλ· καὶ ἔδωκαν αὐτὰ¹⁰
 εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως,⁸ καθὰ¹⁴ συνέταξέν¹⁵ μοι κύριος.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος·¹⁶ καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμών,¹⁶¹¹
 λέγων, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ, Σὺ λέγεις. Καὶ¹²
 ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι¹⁷ αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, οὐδὲν
 ἀπεκρίνατο. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος, Οὐκ ἀκούεις πόσα¹⁸ σου¹³

¹ ῥίπτω, throw, cast. ² ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ³ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ⁴ ἀπάγχω, choke, strangle. ⁵ Κορβάν, gift to God, corban. ⁶ ἐπεὶ, when, since. ⁷ συμβούλιον, ου, τό, counsel, council. ⁸ κεραμεύς, ἕως, ὁ, potter. ⁹ ταφή, ἧς, ἡ, burial, burial place. ¹⁰ ξένος, strange, stranger. ¹¹ Ἰερεμίας, ου, ὁ, Jeremiah. ¹² τριάκοντα, thirty, 30. ¹³ τιμάω, honor, value at a price. ¹⁴ καθὰ, just as, as. ¹⁵ συντάσσω, arrange, direct. ¹⁶ ἡγεμών, ὄνος, ὁ, governor, leader. ¹⁷ κατηγορέω, accuse, charge. ¹⁸ πόσος, how many? how great?

καταμαρτυροῦσιν;¹ Καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἐν ῥήμα, ὥστε 14
θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα² λίαν.³ Κατὰ δὲ ἑορτὴν⁴ εἰώθει⁵ ὁ ἡγεμὼν² ἀπολύειν ἓνα 15
τῷ ὄχλῳ δέσμιον,⁶ ὃν ᾔθελον. Εἶχον δὲ τότε δέσμιον⁶ ἐπίσημον,⁷ λεγόμενον 16
Βαραββᾶν.⁸ Συνηγμένων οὖν αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τίνα θέλετε 17
ἀπολύσω ὑμῖν; Βαραββᾶν,⁸ ἢ Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον χριστόν; Ἦδει γὰρ ὅτι διὰ 18
φθόνον⁹ παρέδωκαν αὐτόν. Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος,¹⁰ 19
ἀπέστειλεν πρὸς αὐτόν ἡ γυνὴ αὐτοῦ, λέγουσα, Μηδὲν σοι καὶ τῷ δικαίῳ
ἐκείνῳ: πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ' ὄναρ¹¹ δι' αὐτόν. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ 20
πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους ἵνα αἰτήσωνται τὸν Βαραββᾶν,⁸ τὸν δὲ
Ἰησοῦν ἀπολέσωσιν. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν² εἶπεν αὐτοῖς, Τίνα θέλετε ἀπὸ 21
τῶν δύο ἀπολύσω ὑμῖν; Οἱ δὲ εἶπον, Βαραββᾶν.⁸ Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τί 22
οὖν ποιήσω Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον χριστόν; Λέγουσιν αὐτῷ πάντες,
Σταυρωθήτω. Ὁ δὲ ἡγεμὼν² ἔφη, Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; Οἱ δὲ περισσῶς¹² 23

¹ καταμαρτυρέω, bear witness against, testify against. ² ἡγεμὼν, ὄνος, ὁ, governor, leader. ³ λίαν, greatly, very. ⁴ ἑορτή, ἡς, ἡ, feast, festival. ⁵ εἰώθα, be accustomed, to maintain a custom. ⁶ δέσμιος, ου, ὁ, prisoner, one bound. ⁷ ἐπίσημος, splendid, outstanding. ⁸ Βαραββᾶς, ᾱ, ὁ, Barabbas. ⁹ φθόνος, ου, ὁ, envy, grudge. ¹⁰ βῆμα, τος, τό, judgment seat. ¹¹ ὄναρ, τό, dream. ¹² περισσῶς, abundantly, exceedingly.

ἐκραζον, λέγοντες, Σταυρωθήτω. Ἰδὼν δὲ ὁ Πιλάτος ὅτι οὐδὲν ὠφελεῖ,¹ ἀλλὰ 24
 μᾶλλον θόρυβος² γίνεται, λαβὼν ὕδωρ, ἀπενίψατο³ τὰς χεῖρας ἀπέναντι⁴ τοῦ
 ὄχλου, λέγων, Ἀθῶός⁵ εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου: ὑμεῖς ὄψεσθε. 25
 Καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ λαὸς εἶπεν, Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα
 ἡμῶν. Τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν:⁶ τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας⁷ 26
 παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ.

Τότε οἱ στρατιῶται⁸ τοῦ ἡγεμόνος,⁹ παραλαβόντες τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον, 27
 συνήγαγον ἐπ' αὐτὸν ὅλην τὴν σπεῖραν:¹¹ καὶ ἐκδύσαντες¹² αὐτόν, περιέθηκαν¹³ 28
 αὐτῷ χλαμύδα¹⁴ κοκκίνην.¹⁵ Καὶ πλέξαντες¹⁶ στέφανον¹⁷ ἐξ ἀκανθῶν,¹⁸ 29
 ἐπέθηκαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ κάλαμον¹⁹ ἐπὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ: καὶ
 γονυπετήσαντες²⁰ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐνέπαιζον²¹ αὐτῷ, λέγοντες, Χαίρε, ὁ
 βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων: καὶ ἐμπτύσαντες²² εἰς αὐτόν, ἔλαβον τὸν κάλαμον,¹⁹ 30

¹ ὠφελέω, profit, help. ² θόρυβος, ου, ὁ, uproar, riot. ³ ἀπονίπτω, wash dirt off. ⁴ ἀπέναντι, over against, before. ⁵ ἀθῶος, innocent, guiltless. ⁶ Βαραββᾶς, ᾱ, ὁ, Barabbas. ⁷ φραγελλόω, flog, scourge. ⁸ στρατιώτης, ου, ὁ, soldier. ⁹ ἡγεμῶν, ὄνος, ὁ, governor, leader. ¹⁰ πραιτώριον, ου, τό, palace (of the governor). ¹¹ σπεῖρα, ης, ἡ, cohort. ¹² ἐκδύω, take off, put off. ¹³ περιτίθηναι, place around, put around. ¹⁴ χλαμύς, ὕδος, ἡ, mantle, robe. ¹⁵ κόκκινος, scarlet, crimson. ¹⁶ πλέκω, plait, weave. ¹⁷ στέφανος, ου, ὁ, crown, garland. ¹⁸ ἀκανθα, ης, ἡ, thorn, thorn bush. ¹⁹ κάλαμος, ου, ὁ, reed, reed-pen. ²⁰ γονυπετέω, fall on the knees, kneel down. ²¹ ἐμπαίζω, mock. ²² ἐμπτύω, spit upon.

καὶ ἔτυπτον¹ εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν² αὐτῷ, ἐξέδυσαν³ αὐτὸν 31
τὴν χλαμύδα,⁴ καὶ ἐνέδυσαν⁵ αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἀπήγαγον⁶ αὐτὸν εἰς
τὸ σταυρῶσαι.

Ἐξερχόμενοι δὲ εὔρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον,⁷ ὀνόματι Σίμωνα· τοῦτον 32
ἡγγάρευσαν⁸ ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν⁹ αὐτοῦ. Καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον 33
Γολγοθᾶ,¹⁰ ὃ ἐστὶν λεγόμενος Κρανίου¹¹ Τόπος, ἔδωκαν αὐτῷ πιεῖν ὄξος¹² μετὰ 34
χολῆς¹³ μεμιγμένον·¹⁴ καὶ γευσάμενος¹⁵ οὐκ ἤθελεν πιεῖν. Σταυρώσαντες δὲ 35
αὐτόν, διεμερίσαντο¹⁶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον.¹⁷ Καὶ καθήμενοι 36
ἐτήρουν αὐτὸν ἐκεῖ. Καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω¹⁸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν¹⁹ 37
αὐτοῦ γεγραμμένην, Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. Τότε 38
σταυροῦνται σὺν αὐτῷ δύο λησταί,²⁰ εἷς ἐκ δεξιῶν καὶ εἷς ἐξ ἐωνύμων.²¹ Οἱ δὲ 39
παραπορευόμενοι²² ἐβλασφήμουν αὐτόν, κινεῦντες²³ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ 40

¹ τύπτω, smite, beat. ² ἐμπαίζω, mock. ³ ἐκδύω, take off, put off. ⁴ χλαμύς, ὕδος, ἡ, mantle, robe. ⁵ ἐνδύω, put on, clothe. ⁶ ἀπάγω, lead away, lead. ⁷ Κυρηναῖος, ου, ὁ, Cyrenian, belonging to Cyrene. ⁸ ἀγγαρεύω, compel, press into service. ⁹ σταυρός, οὔ, ὁ, cross. ¹⁰ Γολγοθᾶ, ἡ, Golgotha. ¹¹ κρανίον, ου, τό, skull. ¹² ὄξος, ους, τό, sour wine, vinegar. ¹³ χολή, ἡς, ἡ, a bitter herb, gall. ¹⁴ μίγνυμι, mix, mingle. ¹⁵ γεύομαι, taste, experience. ¹⁶ διαμερίζω, divide, distribute. ¹⁷ κλῆρος, ου, ὁ, lot, portion. ¹⁸ ἐπάνω, above, over (gen). ¹⁹ αἰτία, ας, ἡ, cause, reason. ²⁰ ληστής, οὔ, ὁ, robber, brigand. ²¹ ἐώνυμος, of good name, euph. for left. ²² παραπορεύομαι, go beside, go past. ²³ κινέω, move, stir.

λέγοντες, Ὁ καταλύων¹ τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σώσον
 σεαυτόν: εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.² Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ 41
 ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες³ μετὰ τῶν γραμματέων καὶ πρεσβυτέρων καὶ Φαρισαίων
 ἔλεγον, Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. Εἰ βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐστίν, 42
 καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ,² καὶ πιστεύσομεν ἐπ' αὐτῷ. Πέποιθεν ἐπὶ τὸν 43
 θεόν: ῥυσάσθω⁴ νῦν αὐτόν, εἰ θέλει αὐτόν. Εἶπεν γὰρ ὅτι θεοῦ εἰμι υἱός. Τὸ δ' 44
 αὐτὸ καὶ οἱ λησταί⁵ οἱ συσταυρωθέντες⁶ αὐτῷ ὠνείδιζον⁷ αὐτόν.

Ἀπὸ δὲ ἑκτῆς⁸ ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης.⁹ Περὶ δὲ 45
 τὴν ἐνάτην⁹ ὥραν ἀνεβόησεν¹⁰ ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων, Ἥλί,¹¹ Ἥλί,¹¹
 λιμὰ¹² σαβαχθανί;¹³ Τοῦτ' ἐστίν, Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες;¹⁴ 47
 Τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἐστώτων ἀκούσαντες ἔλεγον ὅτι Ἥλίαν φωνεῖ οὗτος. Καὶ 48
 εὐθέως δραμῶν¹⁵ εἷς ἐξ αὐτῶν, καὶ λαβὼν σπόγγον,¹⁶ πλήσας¹⁷ τε ὄξους,¹⁸ καὶ

¹ καταλύω, destroy, lodge. ² σταυρός, οὐ, ὁ, cross. ³ ἐμπαίζω, mock. ⁴ ῥύομαι, rescue, save. ⁵ ληστής, οὐ, ὁ, robber, brigand. ⁶ συσταυρώω, crucify together with. ⁷ ὠνείδίζω, reproach, revile. ⁸ ἑκτος, sixth. ⁹ ἐνατος, ninth. ¹⁰ ἀναβοάω, cry out, shout upwards. ¹¹ ἡλί, Eli, my God. ¹² λιμὰ, why. ¹³ σαβαχθανί, thou hast forsaken me. ¹⁴ ἐγκαταλείπω, leave behind, forsake. ¹⁵ τρέχω, run, exercise myself. ¹⁶ σπόγγος, ου, ὁ, sponge. ¹⁷ πλήθω, fill. ¹⁸ ὄξος, ους, τό, sour wine, vinegar.

περιθεῖς¹ καλάμῳ,² ἐπότιζεν³ αὐτόν. Οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον, Ἄφες, ἴδωμεν εἰ 49
 ἔρχεται Ἡλίας σώσων αὐτόν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράζας φωνῇ μεγάλῃ ἀφῆκεν 50
 τὸ πνεῦμα. Καὶ ἰδού, τὸ καταπέτασμα⁴ τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη⁵ εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν⁶ 51
 ἕως κάτω:⁷ καὶ ἡ γῆ ἐσεισθη:⁸ καὶ αἱ πέτραι⁹ ἐσχίσθησαν:⁵ καὶ τὰ μνημεῖα 52
 ἀνεώχθησαν: καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων¹⁰ ἁγίων ἠγέρθη: καὶ 53
 ἐξεληθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν¹¹ αὐτοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν
 πόλιν, καὶ ἐνεφανίσθησαν¹² πολλοῖς. Ὁ δὲ ἐκατόνταρχος¹³ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ 54
 τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντες τὸν σεισμὸν¹⁴ καὶ τὰ γενόμενα, ἐφοβήθησαν
 σφόδρα,¹⁵ λέγοντες, Ἀληθῶς¹⁶ θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος. Ἦσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκες 55
 πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν¹⁷ θεωροῦσαι, αἵτινες ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς
 Γαλιλαίας, διακονοῦσαι αὐτῷ, ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνή,¹⁸ καὶ Μαρία ἡ 56
 τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσῆ¹⁹ μήτηρ, καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.²⁰

¹ περιτίθηναι, place around, put around. ² καλάμος, ου, ό, reed, reed-pen. ³ ποτίζω, give drink to, cause to drink. ⁴ καταπέτασμα, τος, τό, curtain or veil, veil. ⁵ σχίζω, split, separate. ⁶ ἄνωθεν, from above, again. ⁷ κάτω, down, below. ⁸ σείω, shake. ⁹ πέτρα, ας, ή, rock. ¹⁰ κοιμάομαι, sleep, fall asleep. ¹¹ ἔγερσις, εως, ή, resurrection, waking up. ¹² ἐμφανίζω, manifest, disclose. ¹³ ἐκατοντάρχης, centurion. ¹⁴ σεισμός, ου, ό, earthquake, storm. ¹⁵ σφόδρα, exceedingly, greatly. ¹⁶ ἀληθῶς, truly, really. ¹⁷ μακρόθεν, from afar, afar. ¹⁸ Μαγδαληνή, ης, ή, woman of Magdala, Magdalene. ¹⁹ Ἰωσῆς, ήτος, ό, Joses. ²⁰ Ζεβεδαίος, ου, ό, Zebedee.

Ὁψίας¹ δὲ γενομένης, ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος² ἀπὸ Ἀριμαθαίας,³ τοῦνομα⁴ 57

Ἰωσήφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθήτευσεν⁵ τῷ Ἰησοῦ· οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ, 58

ῆτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Τότε ὁ Πιλάτος ἐκέλευσεν⁶ ἀποδοθῆναι τὸ σῶμα.

Καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσήφ ἐνετύλιξεν⁷ αὐτὸ σινδόνι⁸ καθαρᾷ,⁹ καὶ ἔθηκεν 59

αὐτὸ ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ, ὃ ἐλατόμησεν¹⁰ ἐν τῇ πέτρᾳ·¹¹ καὶ

προσκυλίσας¹² λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου, ἀπῆλθεν. Ἦν δὲ ἐκεῖ 61

Μαρία ἡ Μαγδαληνή,¹³ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, καθήμεναι ἀπέναντι¹⁴ τοῦ τάφου.¹⁵

Τῇ δὲ ἐπαύριον,¹⁶ ἣτις ἐστὶν μετὰ τὴν Παρασκευήν,¹⁷ συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς 62

καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλάτον, λέγοντες, Κύριε, ἐμνήσθημεν¹⁸ ὅτι ἐκεῖνος ὁ 63

πλάνος¹⁹ εἶπεν ἔτι ζῶν, Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. Κέλευσον⁶ οὖν 64

ἀσφαλισθῆναι²⁰ τὸν τάφον¹⁵ ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας· μήποτε²¹ ἐλθόντες οἱ

¹ ὄψιος, late. ² πλούσιος, rich. ³ Ἀριμαθαία, ας, ἡ, Arimathea. ⁴ τοῦνομα, by name. ⁵ μαθητεύω, be a disciple, make a disciple. ⁶ κελεύω, order, command. ⁷ ἐντυλίσσω, wrap up, fold up. ⁸ σινδών, ὄνος, ἡ, fine cloth, linen cloth. ⁹ καθαρός, clean, pure. ¹⁰ λατομέω, hew out of a rock, hew stones. ¹¹ πέτρα, ας, ἡ, rock. ¹² προσκυλίω, roll up to, roll to. ¹³ Μαγδαληνή, ἡς, ἡ, woman of Magdala, Magdalene. ¹⁴ ἀπέναντι, over against, before. ¹⁵ τάφος, ου, ὁ, grave, tomb. ¹⁶ ἐπαύριον, on the morrow, on the next day. ¹⁷ παρασκευή, ἡς, ἡ, preparation. ¹⁸ μιμνήσκομαι, remember, recall. ¹⁹ πλάνος, deceiver, misleading. ²⁰ ἀσφαλίζω, make secure, fasten. ²¹ μήποτε, never, lest perchance.

μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς κλέψωσιν¹ αὐτόν, καὶ εἴπωσιν τῷ λαῷ, Ἥγέρθη ἀπὸ
 τῶν νεκρῶν: καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη² χείρων³ τῆς πρώτης. Ἔφη δὲ αὐτοῖς ὁ 65
 Πιλάτος, Ἔχετε κουστωδίαν: ⁴ ὑπάγετε, ἀσφαλίσασθε⁵ ὡς οἴδατε. Οἱ δὲ 66
 πορευθέντες ἠσφάλισαντο⁵ τὸν τάφον,⁶ σφραγίσαντες⁷ τὸν λίθον, μετὰ τῆς
 κουστωδίας.⁴

Ὅψ⁸ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ⁹ εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθεν Μαρία ἡ 28
 Μαгдаληνή,¹⁰ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, θεωρήσαι τὸν τάφον.⁶ Καὶ ἰδοῦ, σεισμὸς¹¹ 2
 ἐγένετο μέγας: ἄγγελος γὰρ κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, προσελθὼν
 ἀπεκύλισεν¹² τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω¹³ αὐτοῦ. Ἦν δὲ ἡ 3
 ἰδέα¹⁴ αὐτοῦ ὡς ἀστραπή,¹⁵ καὶ τὸ ἔνδυμα¹⁶ αὐτοῦ λευκὸν¹⁷ ὥσει¹⁸ χιῶν.¹⁹ Ἀπὸ δὲ 4
 τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσείσθησαν²⁰ οἱ τηροῦντες καὶ ἐγένοντο ὥσει¹⁸ νεκροί. 5
 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπεν ταῖς γυναῖξιν, Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς: οἶδα γὰρ ὅτι

¹ κλέπτω, steal. ² πλάνη, ης, ἡ, wandering, error. ³ χείρων, worse. ⁴ κουστωδία, ας, ἡ, guard. ⁵ ἀσφαλίζω, make secure, fasten. ⁶ τάφος, ου, ὁ, grave, tomb. ⁷ σφραγίζω, seal, set a seal upon. ⁸ ὥψέ, long after, late. ⁹ ἐπιφώσκω, dawn, begin. ¹⁰ Μαгдаληνή, ἡς, ἡ, woman of Magdala, Magdalene. ¹¹ σεισμὸς, οὔ, ὁ, earthquake, storm. ¹² ἀποκυλίω, roll away. ¹³ ἐπάνω, above, over (gen). ¹⁴ ἰδέα, ας, ἡ, form, outward appearance. ¹⁵ ἀστραπή, ἡς, ἡ, lightning, brightness. ¹⁶ ἔνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ¹⁷ λευκός, white, bright. ¹⁸ ὥσει, like, about. ¹⁹ χιῶν, ὄνος, ἡ, snow. ²⁰ σείω, shake.

Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε. Οὐκ ἔστιν ὧδε: ἡγέρθη γάρ, καθὼς εἶπεν. 6

Δεῦτε,¹ ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο² ὁ κύριος. Καὶ ταχὺ³ πορευθεῖσαι εἶπατε 7

τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι Ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν: καὶ ἰδού, προάγει⁴ ὑμᾶς εἰς

τὴν Γαλιλαίαν: ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε: ἰδού, εἶπον ὑμῖν. Καὶ ἐξελθοῦσαι ταχὺ³ ἀπὸ 8

τοῦ μνημείου μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης, ἔδραμον⁵ ἀπαγγεῖλαι τοῖς

μαθηταῖς αὐτοῦ. Ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ ἰδού, 9

Ἰησοῦς ἀπήντησεν⁶ αὐταῖς, λέγων, Χαίρετε. Αἱ δὲ προσελθοῦσαι ἐκράτησαν

αὐτοῦ τοὺς πόδας, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ. Τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς: Μὴ 10

φοβεῖσθε: ὑπάγετε, ἀπαγγεῖλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν

Γαλιλαίαν, καὶ ἐκεῖ με ὄψονται.

Πορευομένων δὲ αὐτῶν, ἰδού, τινὲς τῆς κουστωδίας⁷ ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν 11

ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα. Καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν 12

πρεσβυτέρων, συμβούλιόν⁸ τε λαβόντες, ἀργύρια⁹ ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς

¹ δεῦτε, come!. ² κείμαι, lie, be laid. ³ ταχύ, quickly, speedily. ⁴ προάγω, lead forth, go before. ⁵ τρέχω, run, exercise myself. ⁶ ἀπαντάω, meet, encounter. ⁷ κουστωδία, ας, ἡ, guard. ⁸ συμβούλιον, ου, τό, counsel, council. ⁹ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel.

στρατιώταις,¹ λέγοντες, Εἶπατε ὅτι Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες 13
 ἔκλεψαν² αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων.³ Καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος,⁴ 14
 ἡμεῖς πείσομεν αὐτόν, καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους⁵ ποιήσομεν. Οἱ δὲ λαβόντες τὰ 15
 ἀργύρια⁶ ἐποίησαν ὡς ἐδιδάχθησαν. Καὶ διεφημίσθη⁷ ὁ λόγος οὗτος παρὰ
 Ἰουδαίοις μέχρι⁸ τῆς σήμερον.

Οἱ δὲ ἑνδεκά⁹ μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὸ ὄρος οὗ¹⁰ ἐτάξατο¹¹ 16
 αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. Καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν αὐτῷ: οἱ δὲ ἐδίστασαν.¹² Καὶ 17
 προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς, λέγων, Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν
 οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Πορευθέντες μαθητεύσατε¹³ πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες 19
 αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: 20
 διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην¹⁴ ὑμῖν: καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ μεθ'
 ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας¹⁵ τοῦ αἰῶνος. Ἀμήν.

¹ στρατιώτης, ου, ὁ, soldier. ² κλέπτω, steal. ³ κοιμάομαι, sleep, fall asleep. ⁴ ἡγεμόν, ὄνος, ὁ, governor, leader. ⁵ ἀμερίμνος, free from care, free from anxiety. ⁶ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ⁷ διαφημίζω, spread abroad, report. ⁸ μέχρι, until, as far as (gen). ⁹ ἑνδεκα, eleven, 11. ¹⁰ οὗ, where, when. ¹¹ τάσσω, arrange, appoint. ¹² διστάζω, doubt, waver. ¹³ μαθητεύω, be a disciple, make a disciple. ¹⁴ ἐντέλλομαι, command, give orders. ¹⁵ συντέλεια, ας, ἡ, completion, end.